

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Slav Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Rus Dili ve Edebiyatı

**TÜRK VE RUS ATASÖZLERİ ARASINDAKİ
BENZERLİKLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: SADRIYE GÜNEŞ

No: 9625011048

Danışman: Ok. Dr. Nuri EYÜPOĞLU

İSTANBUL - 1999

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Son yıllarda ülkemizde Rusça öğrenimi giderek yaygınlaşmış ve önem kazanmıştır. Bu da beraberinde bazı zorluklar getirmiştir. Bunların içerisinde Türk ve Rus dillerini paralel olarak inceleyen, aralarındaki farklılıkları ve benzerlikleri konu alan yeterince bilimsel çalışmaların yapılmamış olması de yer almaktadır.

Bir yabancı dil öğrenimi çeşitli düzeylerde gerçekleşir. Ancak, en zor öğrenilen, kültürün bir parçası, dilin vazgeçilemez bir bölümünü, ruhunu oluşturan kalıplaşmış anlatımlardır. Bunun nedeni de kalıplaşmış sözlerini her ulusun kendine özgü bir biçimde, anlatımlarını kendi mantığını yansıtır bir şekilde yaratmış olmasıdır. Bu mantıklar çok farklı, birbirine benzer ya da aynı olabilir. İşte bu mantığın yaratışı, kalıplaşmış anlatım olarak nitelendirilen atasözleri, deyimler, tamlamalar, alkışlar, kargışlardır. Her ne kadar ortaya çıkışları çok eskilere dayansa da, bu sözler, geçmişte olduğu kadar bugün de konuşma ve yazı dilinde kullanılmakta, bu da onların incelenmesini, öğrenilmesini gerektirmektedir.

Bir halkın ürünü olan kalıplaşmış sözler, bir başka halkın bireyleri tarafından anlama, konuşma ve yazıda yerinde kullanabilme, çeviri esnasında doğru bir şekilde aktarma süreçlerinde sorunlar yaratabilir. Bu sorunları ortadan kaldırmak, bu güçlüğü çözümlemek amacıyla çeşitli dillerde kalıplaşmış sözler (özellikle de atasözleri ve deyimler) incelenmiş, karşılaştırılmaları yapılmıştır. Kalıplaşmış sözcüklerin alanı çok geniş olduğu için tezimizde sadece atasözlerini ele almayı amaçladık.

Atasözleri alanında bizim bildiğimiz karşılaştırmalı çalışmalar Türkçe - Fransızca, Türkçe - İngilizce, Türkçe - Almanca, Türkçe - Arnavutça, Türkçe - Farsça ve Türkçe - Bulgarca dillerinde yapılmıştır.

Türkçe ve Rusça'da da atasözlerinin öğrenilmesi bir sorundur. Türkçe - Rusça ve Rusça - Türkçe çeviri sözlüklerinde bazı Türk ve Rus atasözleri verilmiştir. Bunun dışında iki dilin atasözlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen bir çalışma yoktur. Ancak söz konusu olan çeviri sözlüklerin çok az sayıda atasözünün diğer dilde tam karşılıkları verilmiş; bir kısmının ise diğer dilde tam karşılığı bulunmasına rağmen

sözlüklerde o karşılık verilmeyip anlamı aktarılmış; çok sayıda atasözü içerdiği her sözcüğün karşısında verilerek tekrarlanmıştır. Türk ve Rus atasözlerinin çevirisi üzerine yapılan bu çalışmanın çok yetersiz olduğu kanısındayız, çünkü aranan atasözünün ve karşılığının bulunması zor ve zaman alıcıdır. Bu yüzden, daha kapsamlı bir inceleme yapmak ve aranan atasözlerini ve karşılıklarını daha kolay bulabilmek, ayrıca Türk ve Rus atasözleri arasında benzerlikleri bulmak amacıyla bu iki dildeki atasözlerinin ayrı çalışmalarda ele alınması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu gereksinimleri göz önünde bulundurarak ve böyle bir çalışmanın çok ilginç olacağını düşünerek bu alana yöneldik. Alan çok geniş olduğundan konuyu sınırlayarak Türk ve Rus atasözlerini karşılaştırarak aralarındaki benzerlikleri saptamayı ve bunun yanı sıra ek olarak atasözleri sözlüğü derlemeyi düşündük. Böylece tezimizin konusu belirlenmiş oldu : **Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikler.**

Çalışmamızın amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Tezimizin başlığından anlaşıldığı üzere Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikleri saptamak.

2. Bu genel amacın yanı sıra çalışmamızın pratik yönden de yararlı olması amaçlanmıştır. Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikleri belirlemiş olmamızın, Rusça öğrenen kişilere, sözlü ve yazılı dilde Rus atasözleriyle karşılaştıklarında bunları kolayca anlayıp kavramalarına, daha sonraki aşamada ise Rusça konuşup yazarken atasözlerini yerinde ve doğru bir şekilde kullanmalarına yardımcı olacağını umuyoruz.

3. Türkçe ve Rusça bilen veya öğrenen kişiler, aradıkları atasözlerinin karşılıklarını kolayca bulabilmeleri için Ek 1 ve Ek 2 bölümlerinde alfabetik dizin halinde Türk- Rus ve Rus- Türk atasözleri verilmiştir. Rus atasözlerinin doğru okunup telâffuz edilmesi için de sözcük vurguları konulmuştur.

Çalışmamız üç kısımdan oluşmaktadır:

1. Giriş bölümünde her iki dilde atasözlerinin paralel olarak tanımları, kavramları, derlemeleri , kökenleri, ilk kaynakları, biçimsel özellikleri, alanları, söz sanatları, anlatım özellikleri, tarihçesi verilmiştir.

2. Bu bölümde Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikleri üç aşamada ele aldık: genel nitelik ve özellikleri; anlatım özellikleri, söz ve anlam sanatları ve içerdikleri anahtar sözcükler; örneklerle atasözlerinin cümle yapısı, anlatım türü, içerdikleri anahtar sözcükler ve anlamları bakımından karşılaştırılarak aralarındaki benzerlikler saptanmıştır.(1)

3. Ek olarak verdiğimiz bölümde birbirine benzediklerini düşündüğümüz atasözleri Ek 1’de, Türk - Rus ve Ek 2’de Rus - Türk atasözleri olarak alfabetik sırada verilmiştir.

Bu çalışmaya ilk olarak Rusça - Türkçe, Türkçe - Rusça çeviri sözlükleri araştırılarak, verilen atasözlerini ve karşılıklarını derleyip, Türkçe ve Rusça atasözleri kitaplarında aynı biçimde olup olmadıklarını saptayarak başladık. Türkçe-Rusça çeviri sözlüğünde çok sayıda Türkçe atasözlerinin Rusça’daki eşdeğeri verilmemiş, anlamı başka ifadelerle anlatılmıştır. Bunlara Rusça’da varolan benzer atasözü önerdik, ayrıca sözlüklerde yer almayan bazı atasözlerini de birbirine benzer olduğunu düşünerek derlediğimiz eklerde yer verdik.

Ek 1’de birbirine benzeyen Türk - Rus atasözlerini alfabetik olarak sıraladık ve her atasözünün kaynaklarını gösterdik. Sıralamada bir Türk atasözüne birkaç Rus atasözüyle karşılık verildiğini görürdük. İlk önce en yakın anlamı karşılayan atasözünü yazdık, daha sonra da diğerleri sıraladık.

Ek 2’ de aynı atasözlerinin Rus - Türk abecesel dizinini oluşturduk ve kaynaklarını gösterdik. Bu sıralamada da bir Rus atasözüne birkaç Türk atasözü karşılık verdiği için ilk olarak en yakın olanı yazdık, daha sonra diğerlerini sıraladık. Daha sonra, elde ettiğimiz bu atasözlerini inceleyerek tezimizin konusunu oluşturan problemleri irdeledik. Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikleri bulmak için atasözlerini yukarıda değindiğimiz üç doğrultuda karşılaştırdık.

Karşılaştırma esnasında verilen atasözü örneklerinde **T** harfiyle Türk; **R** harfiyle Rus atasözlerini; **Ç** harfiyle ise Türkçe’de tam karşılığı olmayan Rus atasözünün yapılan çevirisi işaretlenmiştir, tam karşılığı olanların ise çevirisi verilmemiştir.(2)

Çalışmamız sırasında bazı zorluklarla da karşılaştık. En önemli zorluğu Rusça kaynakların bulunmasında, bu konuda başka bir çalışmanın olmayışında yaşadık.

Ulaşabildiğimiz Türk ve başka ulusların atasözleri arasında yapılan araştırmaların ise çok yetersiz olduğunu söyleyebiliriz, çünkü Türk ve diğer ulusların atasözleri sadece anlam bakımından aynı olanlar alt alta sıralanmış, kullanılan sözcüklerde farklılıkları olanların da en altta Türkçe çevirisi verilmiştir.

Araştırma esnasında farkına vardığımız bir başka sorun da, Türkçe’de kullanılan **atasözü** kavramına Rusça’da iki kavramın - **пословица** ve **поговорка** karşılık vermesidir.(3) Rusça’da bu iki kavramla adlandırılan kalıplaşmış sözlerin birbirinden ayırt etmenin çok zor olduğunun farkına vararak incelememizde her iki tür sözü de ele aldık.

Yaptığımız incelemenin yararlı olacağını ümit ediyor ve bu tür çalışmaların çoğalmasını diliyoruz.

Yüksek Lisans Programı boyunca desteklerini esirgemeyen sayın Prof.Dr.Nilüfer Kuruyazıcı ve Prof.Dr.Şeyda Özil’e; tez çalışmalarım süresince beni yapıcı tenkitleriyle ve destekleriyle yönlendiren değerli hocam ve danışmanım Ok. Dr.Nuri Eyüpoğlu’na teşekkürü borç bilirim.

Araştırmalarım sırasında, yardımlarıyla çalışmalarına katkıda bulunan sayın Valeriy İ. Petroçenko ve Raisa Petroçenko’ya, Ok.Dr. Gönül Uzelli’ye; manevi desteklerini esirgemeyen Yıldız Teknik Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı’nın, başta Prof. Dr. Hasan Anamur olmak üzere tüm öğretim elemanlarına ve atasözlerinin karşılaştırması konusunda bana deneyimlerini aktaran sayın Salih Baklacı’ya teşekkür ederim.

-
- (1) Türk ve Rus atasözlerinin karşılaştırılması Türkçe Dilbilgisi kurallarına uygun ölçütlere göre yapılmıştır.
 - (2) Çeviriler tarafımızdan yapılmıştır. Ayrıca, Rus atasözlerinde sözcük vurguları teknik nedenlerden dolayı sadece Ek: 1 ve Ek: 2’ de verilmiştir.
 - (3) Bkz. Giriş, s.3.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	I - IV
Kısaltmalar	VIII - X
I. Giriş	1
I. 1. Genel bilgiler	1
I. 1. 1. Atasözü nedir	1 - 4
I. 1. 2. Atasözlerine benzeyen sözler	4
I. 1. 3. Atasözlerinin çıkışı ve biçimlenmesi	5
I. 1. 4. Atasözlerinin eskiliği	5 - 6
I. 1. 5. Atasözlerinin yeniliği	6
I. 1. 6. Atasözlerinin farklı biçimde kullanılması	7
I. 1. 7. Atasözlerinin çeşitleri	7 - 8
I. 2. Atasözlerinin kökenleri	8 - 10
I. 3. Atasözlerinin kaynakları	10
I. 3. 1. Türk atasözlerinin ilk kaynakları	10 - 11
I. 3. 2. Rus atasözlerinin ilk kaynakları	11 - 12
I. 4. Atasözlerinin derlenmesi	12 - 13
I. 4. 1. Türk atasözlerinin ilk derlemeleri	13
I. 4. 2. Rus atasözlerinin ilk derlemeleri	14 - 15
I. 5. Atasözlerinin konuları	15
I. 6. Atasözlerinin biçim özellikleri	16
I. 7. Atasözlerinin anlatım özellikleri	16 - 17
I. 8. Atasözlerinin kavram özellikleri	17

I. 9. Atasözlerinde anlam ve söz sanatları	18
I.10. Atasözlerinin önemi	18 - 19
II. Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikler	20
II. 1. Türk ve Rus atasözlerinin genel nitelik ve özellikleri bakımından karşılaştırılması	21
A. Biçim özellikleri bakımından karşılaştırılması	21 - 25
B. Türk ve Rus atasözlerinin kavram özellikleri bakımından karşılaştırılması	26 - 33
II. 2. Türk ve Rus atasözlerinin anlatım özellikleri, söz ve anlam sanatları, içerdikleri anahtar sözcükler bakımından karşılaştırılması	33
A. Türk ve Rus atasözlerinin anlatım özellikleri bakımından karşılaştırılması	33 - 35
B. Türk ve Rus atasözlerinin söz ve anlam sanatları açısından karşılaştırılması	35 - 37
C. Türk ve Rus atasözlerinin içerdikleri anahtar sözcükler bakımından karşılaştırılması	38 - 49
II. 3. Türk ve Rus atasözlerinin cümle yapısı, anlatım türü, içerdikleri anahtar sözcükleri ve anlamları bakımından örneklerle karşılaştırılması	50 - 51
II. 3. 1. Kullanılan anahtar sözcükleri, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri	51 - 59
II. 3. 2. Kullanılan anahtar sözcüklerde çok az farklılıklar görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri	59 - 69
II. 3. 3. Kullanılan anahtar sözcüklerde daha fazla farklılıklar görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri	69 - 82
II. 3. 4. Kullanılan anahtar sözcükleri tamamen farklı olan, cümle yapısı farklı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri	82 - 94
SONUÇ	95 - 96
CONCLUSION	97 - 98

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

99 - 100

KAYNAKÇA

101 - 108

Ek 1 : TÜRK - RUS ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ

1 - 52

Ek 2 : RUS - TÜRK ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ

53 - 101

KISALTMALAR

TÜRKÇE

- a.g.y. - adı geçen yapıt
- bkz. - bakınız
- bot. - botanik
- Ç. - çeviri
- EKE - E.Kemal Eyüpoğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1973.
- FFT - Feridun Fazıl Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul, 963.
- hlk. - halk ağzında
- İHS - İsmail Hilmi Soykut, *Türk Atasözleri Hazinesi*, 1974.
- is. - isim
- mec. - mecaz
- MNÖ - Mustafa Nihat Özün, *Türk Ata Sözleri*, İstanbul, 1952.
- MY - Metin Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, Ankara, 1994.
- nsz. - nesne almayan fiil
- ÖA - Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1995.
- RS - Ragıp Soysal, *Türk Atasözleri*, Ankara, 1971.
- R. - Rusça
- s. - sayfa
- sf. - sıfat
- sr. - sıra

- **TDK-1** - *Türk Dil Kurumu, Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 1963-72.
- **TDK-2** - *Türk Dil Kurumu, Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 1972.
- **T.** - *Türkçe*
- **YÇ** - *Yusuf Çotuksöken, Deyimlerimiz*, İstanbul, 1988.
- **zf.** - *zarf*
- **zool.** - *Zooloji*

RUSCA

- **AЖ** - *А.М.Жигулев, Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965.
- **ВА** - *В.П.Аникин, Русские пословицы и поговорки*, Москва, 1988.
- **ВД-1** - *В.И.Даль, Пословицы русского народа*, Санкт-Петербург, 1996, т. 1.
- **ВД-2** - *В.И.Даль, Пословицы русского народа*, Санкт-Петербург, 1996, т. 2.
- **ВД-3** - *В.И.Даль, Пословицы русского народа*, Санкт-Петербург, 1996, т. 3.
- **ВИД-1** - *В.И.Даль, Пословицы русского народа*, Москва, 1984, т.1.
- **ВИД-2** - *В.И.Даль, Пословицы русского народа*, Москва, 1984, т.2.
- **ж.** - *женский род*
- **кол. числ.** - *количественное числительное*
- **мн.** - *множественное число*
- **м.** - *мужской род*
- **нар.** - *наречие*

- **несов.** - **несовершенный вид**
- **неопр. мест.** - **неопределительное местоимение**
- **опр. мест.** - **определительное местоимение**
- **пр.** - **предлог**
- **прил.** - **прилагательное**
- **сов.** - **совершенный вид**
- **ср.** - **средний род**
- **стр.** - **страница**
- **т.** - **том**
- **уст.** - **устарелое**
- **ч.** - **частица**

GİRİŞ

I. 1. GENEL BİLGİLER

I. 1. 1. Atasözü nedir

Kökenleri çok eskilere dayanan Türk atasözleri hakkında ilk denilebilecek tanımı 1863 yılında basılan *Durub-i Emsal-i Osmaniye* (Osmanlı Atasözleri) adlı kitabının önsözünde İbrahim Şinasi yapmıştır: “Durub-i emsâl ki hikmet-ül-avâmdır, lisanından sâdır olduğu bir milletin mahiyyet-i efkârına delâlet eder”. (1) Şinasi’nin demek istediği şudur: “Atasözleri ki halk hikmetleridir, halk felsefesidir; dilinden çıktıkları milletin nasıl düşündüğünü, yani fikirlerinin ne mahiyette olduğunu anlatırlar”. (2)

Bu tanımı başkaları izler, ancak Türk atasözleri ve deyimleri üzerine bugüne değin en derli toplu derlemeleri ve ciddi incelemeleri yapmış, bu konuda kesin tanımlar vererek değerli yapıtlar yayımlamış olan Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı yapıtının 1. cildinde atasözlerinin, yüzyıllar boyunca geniş halk yığınlarının çeşitli olaylar karşısındaki gözlem ve deneyimlere dayanan düşüncelerden doğarak, yön gösterici özellik içeren bir genel kurala dönüşmüş olmalarına, belli kelimeler içerisinde donmuş durumda olan bu güzel ve öğretici sözler halk içinden çıkıp, halkın ortak kullanımına girmiş olmalarına değinir. (3)

Aynı eserin başka bir yerinde ise, bir ulusun kültürünü meydana getiren değerlerden biri olan halk dilinin en saf ve değerli örnekleri olan atasözleri, bir ulusun kendi varlığının ve benliğinin aynası olduğunu ve bu ulusun tarihini, düşüncelerini, yaşayışlarını, inanışlarını, geleneklerini, keskin zekâlarını, geniş hayallerini, ince duygularını, derin felsefelerini yansıttığını, hatta ince alaylar ve sert taşlamalar da içerdığını belirtir. (4)

(1) Acaroğlu, T., *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları, s.7.

(2) Gözler, H.Fethi, Gözler, M.Ziya, *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1982, s.8.

(3) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.15.

(4) a.g.y. s.27.

Daha sonra yazar, atasözlerinin ana niteliklerini belirterek, olabildiğince kısa olan şu tanımı yapar: “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler”. (5)

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde verilen tanımda atasözlerinin mecazi anlamına da değinen şu ifade yer almaktadır: “Atasözü: Atalarımızın uzun gözlem ve tecrübeler sonunda vardıkları hükümleri hikmetli düşünce, öğüt ve örneklemeler yolu ile veren; **birçoğu mecazi anlam taşıyan**; yüzyılların oluşturduğu biçimle kalıplaşmış bulunan; daha çok sözlü gelenek içinde nesilden nesle geçerek yaşayan; anonim nitelikteki özlü sözdür”. (6)

Rusça’da atasözleri ile ilgili yapılan tanımları ele aldığımızda, atasözlerinin bir ulusun ekonomisi, kültürü ve tarihiyle birlikte ortaya çıkıp geliştiklerini söylenmiş olduğunu görüyoruz.(7) Rus halk dilinin yorulmaz araştırmacısı V.Dal, Rus atasözlerinin özelliklerini belirlemiş olan ilk kişidir ve folklorun türleri arasında yer almaları gerektiğini belirtmiştir. V.Dal’a göre atasözü “dolaylı şekilde söylenmiş üstü kapalı bir öğüt, bir düşünce” içerir.

Ünlü Rus yazarı A.M.Gorki, sözlü anlatımlar için şöyle demiştir: “Söz sanatı, eski çağlarda insanların çalışmaları esnasında doğmuştur. Bu sanatın çıkış nedeni insanların çalışma tecrübelerini hafızalarda en kolay ve kalıcı bir şekilde saklanacak olan sözlü anlatımlara (dizeler, atasözleri, deyimler) dökme çabalarında gizlidir...”. (8)

Başka bir ünlü Rus yazarı M.A.Şolohov’ un değindiği gibi kalıplaşmış halk söylemlerinde zamanın derinliklerinden bugüne dek “insanların sevinç ve kederleri, gülüş ve gözyaşları, sevgi ve nefretleri, umut ve umutsuzlukları, doğru ve yanlışları, dürüstlük ve yalanları, çalışkanlık ve tembellikleri...” taşınmıştır. (9)

(5) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.37.

(6) Acaroğlu, T., *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları, s.8.

(7) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.3.

(8) Горький, А.М., *Собрание сочинений в тридцати томах*, т.27, Москва, 1958, стр.442.

(9) Шолохов, М., *Сокровищница народной мудрости*, в книге: Даль, В., *Пословицы русского народа*, Москва, 1957, стр.3.

Halk da kendi yarattığı atasözlerini değerlendirmiştir. Türk halkı kendi yarattığı atasözlerine değer vermiş, onları kutsal kitaplar seviyesine çıkarmıştır. **T. Atalar sözü Kur’ana girmez, yanınca yelişür** sözleri, atasözlerinin inandırıcı ve kutsal olduklarını, ruha işleyen bir etki taşıdıklarını açıkça göstermektedir. (10)

Rus halkı da atasözleriyle ilgili yargılarını ve tutumunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Р. Пословица век не сломится (Ç. *Zaman, atasözünün gücünü azaltamaz.*); **Р. Пословица несудима** (Ç. *Atasözü tartışılmaz.*)(11) Bu söylemlerde Rus halkının, kendi yarattığı değerlere sahip çıktığını, itirazsız kabul ettiğini görüyoruz.

Yukarıda sözü edilen tanımları ve söylemleri göz önüne alarak atasözlerini tanımlamak için kısaca şunları söyleyebiliriz: Atasözü, yazı öncesi dönemlerde çeşitli toplumsal gruplar tarafından yaşamsal deneyimlere dayanarak yaratılmış, kuşaktan kuşağa aktarılarak bugüne değin gelmiş, herkes tarafından bilinen ve kullanılan, dolaysız veya mecaz yoluyla bir genel kural bildiren, biçim bakımından kısa ve özlü sözlerdir.

Tarih boyunca Türkçe’de atasözü kavramını anlatmak için kullanılan adlandırmalarda değişiklikler gözlenmektedir. Atasözleri, başlangıçta *Divanü Lügat-it-Türk*’te Arapça **mesel**, Türkçe **sav**; Divan edebiyatında ve Osmanlıca’da **mesel** (çoğulu: **emsal**); **darbimesel** (çoğulu: **durub-i-emsal**); yüzyılımızın başlarında ise **atalarsözü** olarak adlandırılmışlardır. (12)

Türkçe - Rusça çeviri sözlüğüne baktığımızda atasözü sözcüğünün karşılığı **пословица** (çoğul: **пословицы**) olduğunu görüyoruz.(13) Rusça - Türkçe çeviri sözlüğüne baktığımızda ise atasözü sözcüğüne Rusça’da iki karşılık olduğunu görüyoruz: **пословица** ve **поговорка** (çoğul: **поговорки**).(14) Ancak Rusça’da bu iki kavram (**пословица** ve **поговорка**) aynı değildir.

(10) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.15.

(11) Аникин, В., Владимир Иванович Даль и его сборник пословиц, в книге: Даль, В., *Пословицы русского народа*, Москва, 1984, т.2, стр.390.

(12) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.13 - 14.

(13) Академия наук СССР, *Турецко - Русский словарь*, Москва, 1977, стр.73.

(14) Щербинин, В.Г., *Русско - Турецкий словарь*, Москва, 1989, стр.379; 413.

Aralarındaki farkı, Rus atasözleri üzerine çok sayıda çalışmalar yapmış olan M.A. Rıybnikova en iyi şekilde belirtmiştir.(15) Rıybnikova'ya göre «пословица - bir cümledir, cümle içinde ifade edilen ve bütünlüğü olan bir fikirdir; поговорка ise fikrin anlatımlı, imgesel bir ögesidir».(16) Her ne kadar Rusça - Türkçe çeviri sözlüğünde пословица ve поговорка sözcüklerinin Türkçe karşılıkları atasözü olarak verildiyse de kanımızca пословица sözcüğünün Türkçe karşılığı atasözü, поговорка sözcüğü için ise atasözü yerine deyim olmalıdır.(17)

I. 1 .2. Atasözlerine benzeyen sözler

Atasözlerinin bazı özelliklerini taşıdıkları için atasözlerine benzeyen başka kalıplaşmış sözler de vardır. Bunların arasında deyimler ve özlü sözler (özdeyiş; vecize) yer almaktadır. Daha önceleri tâbir ve ıstılah adlandırmalarıyla bilinen deyimleri Ömer Aksoy şöyle tanımlamıştır: “ Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.”(18)

Özdeyişler derin anlam içeren, uzun uzun açıklanabilen, genellikle söyleyeni belli olan kısa sözlerdir. Atasözleri ve onlara benzeyen deyimler karıştırılabilir. Bunu önlemek için aradaki farklılıkları tespit etmekte yarar vardır. Deyimi atasözünden ayıran en önemli unsur deyimın genel kural niteliğinde bir söz olmayışıdır.(19)

(15) Жигулев, А.М., Из истории изучения и собирания пословиц и поговорок, в книге: Жигулев, А.М., Русские народные пословицы и поговорки, Москва, 1965, стр.340.

(16) Рыбникова, М.А., Избранные труды, Москва, 1958, стр.515.

(17) Boratav, P.N., Türk Halkbilimi I - 100 Soruda Türk Halkedebiyatı, İst., 1969, s.130.

(18) Aksoy, Ö.Asım, Atasözleri Sözlüğü, I. cilt, İstanbul, 1995, s.52.

(19) a.g.y., s.40.

I. 1. 3. Atasözlerinin çıkışı ve biçimlenmesi

Çıkışları çok eskilere dayanan atasözleri anonim niteliklidir ve ilk taslakları başlangıçta bir kişinin yaratisıdır. Zamanla birçok kişi tarafından bu taslakların üzerine yontmalar, eklemeler, değiştirmeler yapılarak, onlara halkın benimsediği biçim verilmiştir. Atasözleri, bütün niteliklerini kazanmış ve bir kişinin malı olmaktan çıkarak toplumun malı olmuşlardır.

Yüzlerce yıl halk süzgecinden geçerek atasözü niteliği kazanmış olan sözler bugün de varlıklarını sürdürmekte; bazılarının sözcük söyleyiş biçiminde zamanla değişiklikler olduğu gözlenmektedir. Örneğin, XI. yüzyılında **T. Börk koşnısın yimes;** XV. yüzyılında **T. Kurt koşnısın incitmez;** bugün de **T. Kurt komşusunu yemez** biçiminde duyulan atasözünü gösterebiliriz.(20)

I. 1. 4. Atasözlerinin eskiliği

XI. yüzyılında yazılan *Divan-ü Lügat-it Türk*'te yer alan eski atasözlerinden bazıları bugün de yaşamakta ve kullanılmaktadır, örneğin: **T. Aç ne yemez, tok ne demez;** **T. Babası acı elma yese, oğlunun dişi kamaşır.**(21)

Eski atasözlerinin bazıları ise unutulmuş olduğu bilinmektedir. Örneğin bugün kullanılmayanlar arasında: XI. yüzyılından **T. Buzdan suv tamar** (*Buzdan su damlar*); XV. yüzyılından **T. Eşek eti diriyle tatlıdur** atasözleri yer almaktadır.(22)

(20) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.28.

(21) Acaroğlu, T., *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları, s.51.

(22) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.29.

Rusça'da da yüzyıllar önce nasıl kullanıldılarsa bugün de aynı şekilde söylenen atasözleri vardır. Örneğin: **Р. Куда иголка, туда и нитка** (Ç. *İğne nereye giderse, iplik de oraya gider*) - **Т. Baş nereye giderse, ayak da oraya gider**; **Р. Язык до Киева доведет** (Ç. *Sormakla Kiev'e gidilir*) - **Т. Sora sora Bağdat bulunur**; **Р. Дело мастера боится** (Ç. *İş ustadan korkar*) - **Т. İşinin cellâdıdır**.(23)

Yüzyıllar geçtikçe ve şartların değişmesiyle birlikte çok sayıda atasözü unutulur ve kullanılmaz olur. Unutulmuş atasözleri arasında içerdiği eski sözcüklerden dolayı anlamı anlaşılamayan şu Rus atasözü yer almaktadır: **Р. Держись за сошеньку, за кривую ноженьку** (Ç. *Pulluğa ve eğri kınına dört elle sarıl*). (24)

I. 1. 5. Atasözlerinin yeniliği

Yeni zamanlarda doğmuş olan atasözleri de vardır. Zamanın akışıyla birlikte yeni kavramlar ortaya çıkar ve bu kavramları atasözlerinde bulmak mümkündür. Buna ilişkin çok sayıda örnek gösterilebilir, ancak burada sadece birkaçına değineceğiz: Yurdumuza kahvenin yayılmasıyla birlikte **Т. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var**(25); XIV. yüzyılında barut icat edildikten sonra **Т. Ateşle barut bir arada olmaz**; İslâm dininin yayılmasıyla birlikte bu dinin unsurlarını içeren **Т. Cami varken mescit haramdır** atasözleri ortaya çıkmıştır.

Rusça'da Bolşevik devriminden sonra oluşan yeni yaşam koşullarıyla birlikte aşağıdaki atasözleri ortaya çıkmıştır: **Р. Тот колхоз богат, в котором лад** (Ç. *Dirlik içinde olan kolhoz, zengin olur*); **Р. Видна из Кремля вся советская земля** (Ç. *Kremlin' den tüm Sovyetler Birliği görünmektedir*).(26)

(23) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.6.

(24) a.g.y., s.5.

(25) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.29.

(26) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.7.

I. 1. 6. Atasözlerinin farklı biçimde kullanılması

Atasözleri kalıplaşmış sözler olmakla birlikte, bazıları, içindeki sözcüklerin yeri değiştirilerek birkaç farklı biçimde de söylenebilirler. Örneğin: **T. Çam sakızı çoban armağanı** atasözünü, sözcüklerin sırası değiştirilerek **T. Çoban armağanı çam sakızı** biçiminde de söyleyebiliriz, ancak bu iki biçimden başka biçimlerde söylenemez.

Rusça'da da sözcüklerin yerleri değiştirilerek farklı biçimde kullanılan atasözlerine ilişkin şu örneği gösterebiliriz: **Р. Курица от яйца, а яйцо от курицы** (Ç. *Tavuk yumurtadan, yumurta ise tavuktan çıkmıştır*) atasözü **Р. От яйца курица, а яйцо от курицы** (Ç. *Yumurtadan tavuk, yumurta ise tavuktan çıkmıştır*) biçiminde de söylenebilir.(27)

Bazı atasözlerinde ise bir veya iki sözcük başka sözcüklerle değiştirilmiş olabilir, fakat atasözlerinin anlamları hiçbir şekilde değişmez. Örneğin: **T. Zenginin tavuğu çift yumurtlar** atasözünün **T. Zenginin tavuğu iki sarılı yumurtlar** biçimi de vardır.

Benzeri olaylar Rus atasözlerinde de gözlenmektedir. **Р. В семье не без дурака** (Ç. *Bir ailede aptal da olur*) - **T. Ak koyunun kara kuzusu da olur** atasözünün **Р. В семье не без урода** (Ç. *Bir ailede ucube de olur*) biçimi de vardır.

I. 1. 7. Atasözlerinin çeşitleri

Atasözleri değişik ölçütlere göre sınıflandırılır. Atasözlerinin sınıflandırılmasını iki önemli unsura göre ele aldığımızda çeşitlerinin çok olduğunu görüyoruz.

1. Kullanıldıkları yer bakımından atasözlerini şöyle sıralayabiliriz:

- bir ülkenin her yöresinde kullanılanlar;
- sadece belirli bir bölgede kullanılanlar;
- coğrafi açıdan bir bölgede bulunan birkaç ülkede ve tüm dünyada kullanılanlar.

(27) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.10.

2. İçerdikleri konular bakımından ise atasözlerini şöyle sıralayabiliriz:

- hukukla ilgili atasözleri;
- aile, ana-baba, çocuklarla ilgili atasözleri;
- insan karakteri ve davranışlarıyla ilgili atasözleri;
- eğitimle ilgili atasözleri;
- tarım ve iklimle ilgili atasözleri;
- komşuluk, arkadaşlık, akrabalıkla ilgili atasözleri;
- çalışkanlık, tembellik ve daha birçok konuyla ilgili olabilirler.(28)

I. 2. Atasözlerinin kökenleri

Atasözlerinin kökenlerini saptamak oldukça güç bir iştir. Ortaya çıkışları yüzyıllar öncesine dayalı olduğu için, hangi olaylardan kaynaklandıklarını, nasıl doğduklarını saptamak ancak dolaylı bir şekilde yapılabilir. Ayrıca, uluslar arasında değişik alanlarda gerçekleşen ilişkiler vardır. Bu süreçlerde atasözleri çeviri yoluyla bir ulustan başka uluslara geçmiştir ve ilk kaynağını saptamak toplumlararası kültür alanında deneyim ve uzmanlık gerektirir. Ancak bir toplumun kültür yelpazesini tanıyan kişi atasözlerinin kökenlerini tespit etme olanağına sahip olabilir.

Atasözlerinin büyük bir bölümü, insanın toplumsal ve doğa olaylarını gözlemlemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bazılarının ise tarihsel olaylarla ilgili olarak ortaya çıktıkları yazılı eserlerden anlaşılmaktadır. Halk edebiyatının diğer türlerinden (türkü, masal, bilmece, fıkra) de atasözleri oluşmuştur. Mitolojilerden, efsanelerden, klasikleşmiş değişik edebiyat eserlerinden, gazetelerde yazılan yazılardan, uluslararası ticari ve kültürel ilişkilerden doğan ortamlarda başka uluslardan çeviri yoluyla gelen atasözleri de hemen hemen her dilde mevcuttur.(29)

(28) Not: Atasözlerini konu ve mekan yönlerine göre ele almayacağız. Burada daha sonra yapılabilecek olan çalışmaların konusu açısından yararlı olacağı düşüncesiyle türlerini vermekle yetineceğiz.

(29) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., Русские народные пословицы и поговорки, Москва, 1965, стр.3-4.

Atasözlerinin bir bölümü tarihsel olaylara bağlıdır. Örneğin, güç bir duruma düşenlerin ve bu durumdan kurtulmak için her türlü çareye başvurabildiklerini bildiren **Denize düşen yılana sarılır** atasözü şu şekilde ortaya çıkmıştır:

“Birinci Mahmut devrinde, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa, Osmanlı topraklarına göz koyar.

Oğlu İbrahim Paşa, o zamanlar Osmanlı ülkesi olan Suriye’yi ele geçirmiş, Anadolu’ya doğru yürümüştü. Durum çok nazikti. I. Mahmut, istemeye istemeye Rus Çarı Nikola’dan yardım dilemek zorunda kaldı. Bir gün, bu yardım isteğinin doğru olmadığını söyleyen bir devlet adamına:

- Ne yapayım, dedi, mecbur kaldım. “*Denize düşen yılana sarılır.*”(30)

Rusya’nın tarihsel olaylarıyla ilgili olarak, Tatar - Moğol istilaları döneminde ortaya çıkan **Р. Каков хан - такова и орда** (Ç. *Han nasılsa orda(ülke) da öyledir*); XVIII. yüzyılın başında cereyan eden Rus - İsveç savaşı sırasında gerçekleşen olayları anlatan **Р. Швед воротился, откуда явился** (Ç. *İsveçli geldiği yere geri döndü*) atasözlerini örnek olarak verebiliriz.(31)

Çok sayıda Türk atasözü fıkralardan çıkmıştır. Örnek göstermek gerekirse, **Ye kürküm, ye** sözü Nasrettin Hoca’nın aşağıdaki fıkrasından çıkmıştır:

“Nasrettin Hoca, çağrıldığı düğün yemeğine eski giysileriyle gider. Kimse oralı olmaz, kendisine buyur eden çıkmaz. Buna, Hoca’nın canı çok sıkılır. Bu ilgisizliğinin nedenini araştırır. Anlar ki herkes üste başa değer vermektedir. Hemen evine gelir ve yabancı kürkünü giyer. Bu sefer, gerine gerine, düğün evinin kapısını çalar. Bir de ne görsün, herkeste bir iltifat, bir ikram!...

- Buyur Hocam, şöyle bu yana buyur!

- Hoş geldiniz Hoca Efendi hazretleri!...

Yemek zamanı gelince Hoca, sofrada baş köşeye oturtulur. Tam yemeğe başlanacağı sırada Hoca, kürkünün ucunu sofraya doğru tutarak:

- Buyur kürküm!... der. Herkesin şaşkın şaşkın baktığını görünce yeniden:

- “*Ye kürküm, ye!*” der.

Bu sözlerinden bir şey anlamayan birisi Hoca’ya sorar:

- Hayrola Hoca Efendi, ne oluyor?

Hoca da başından geçenleri anlattıktan sonra:

- İkrâm, der, bana değil de kürke olunca bu güzel yemekleri yemek elbette onun hakkıdır.”(32)

(30) Gökşen, E.Naci, *Açıklamalar ve Hikâyelerle Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1979, s.47.

(31) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.4.

(32) Gökşen, E.Naci, *Açıklamalar ve Hikâyelerle Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1979, s.99.

Bazı Rus atasözleri Rus klasik edebiyatının önde gelen yazarlarının eserlerinden yola çıkıp halk diline girmiştir. Bu yazarlar arasında Fonvizin, Puşkin, Kırılov, Griboedov, Saltykov - Şchedrin'i sıralayabiliriz. Büyük Rus eleştirmeni V.G.Belinskiy'nin belirttiği gibi "Kırılov'un çok sayıda şiiri atasözleri ve deyimlere dönüşmüştür...", örneğin: **Р. Кукушка хвалит петуха за то, что хвалит он кукушку** (Ç. *Guguk kuşu horozu över, çünkü horoz guguk kuşunu över*). (33)

A.S.Griboedov'un *Горе от ума* adlı ünlü yapıtından; Rus halk edebiyatının diğer türlerinden- türkü, masal, bilmeceleden çok sayıda atasözü çıkmıştır. Örnek olarak kökeni masala dayanan şu atasözünü verebiliriz: **Р. Битый небитого везет** (Ç. *Dayak yiyen, dayak yemeyeni sırtında taşır*). (34)

I. 3. Atasözlerinin kaynakları

Atasözleri, yazı öncesi dönemlerde ağızdan ağza söylenerek, nesilden nesile aktarılmışlardır. Bunlara kaynak olarak halk konuşmalarını gösterebiliriz. Yazının ortaya çıkmasıyla birlikte atasözleri, yazılı eserlerde-destanlarda, masallarda, hikâyelerde, şiirlerde yer almışlardır. Daha sonra bilinçli olarak araştırılarak derlenmiş, yazıya geçirilmiş ve yazma veya basma kitaplarda yerlerini almışlardır. Yazma ve basma atasözü kitapları ile yazılı edebiyatta atasözü kullanımı, bir halkın yaşamında, fikir ve felsefesinde atasözlerinin önemi üzerine değerli kanıt oluşturan ana kaynaklardır.

I. 3. 1. Türk atasözlerinin ilk kaynakları

Türk atasözlerinin tarihi, Türkçe'nin en eski yazılı metinleriyle başlamaktadır. Atasözleri, VIII. yüzyılda Orhun yazıtlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bugünkü Moğolistan Cumhuriyeti'nde, Orhun (Orhon) ve Yenisey ırmakları vadilerinde şiir biçiminde yazıldığı iddia edilen Türkçe yazıtlar bulunmuştur. (35)

(33) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.4.

(34) a.g.y., s.4.

(35) Acaroğlu, T., *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları, s.45.

Orhun -Yenisey yazıtlarında yazılmış olan en eski Türk atasözlerinden bazıları bugünkü Türkçe'ye şu biçimleriyle aktarılmıştır:

**"Yufka olanın delinmesi kolay imiş,
ince olanı kırmak kolay.
Yufka kalın olsa delinmesi zor imiş.
İnce, yoğun olsa kırmak zor imiş".**

Uygurca bir kitabın boş yapraklarına yazılmış olan 13 atasözü, "Türk savı" (Türk atasözü) adını taşımalarıyla dikkati çeker. Bunlardan **"İt kocayınca yatarak havlar"**, **"Dağda düzlük olmaz, düzlük yerde bel olmaz"** sözleri Kâşgarlı Mahmut'un *Divan-ü Lügat-it Türk'* üdeki benzerlerini anımsatmaktadır.

XI. yüzyıla ait, dil bilgini Kâşgarlı Mahmut tarafından yazılan *Divan-ü Lügat-it Türk* adlı sözlükte "sav" adıyla anılan atasözlerinden birçoğu bugün de yaşamaktadır: **T.Gözden ırak olan gönülden de ırak olur; T. Dağ dağa kavuşmaz.**

Daha önceleri Oğuz Türkleri arasında oluşup XIV. ya da XV. yüzyılların başlarında yazıya geçirildiği sanılan, bir önsöz ve 12 öyküden oluşan *Dede Korkut Kitabı (Kitab-i Dede Korkut Alâ Lisân-i Tâife-i Oğuzân)* adlı öykü-masal kitabı 60'ı bulan atasözü içermektedir,örneğin: **Öksüz oğlanın dili acı olur.**(36)

I. 3. 2. Rus atasözlerinin ilk kaynakları

Rus atasözlerinin yazılı ilk kaynakları XI. yüzyıla aittir. XI.-XV. yüzyıllarına ait olan *Слове о полку Игореве (İgor Destanı)*, *Повести временных лет (Gecici Yılların Öyküleri)*, *Изборнике князя Святослава (Knyaz Svyataslav'ın Derlemelerinden)*, *Поучении Владимира Мономаха (Vladimir Monomah'ın Öğütleri)* adlı eserler bu ilk kaynaklar arasında en önemlileri olarak gösterilmiştir. Eski Rus edebiyatı eserlerinde bulunan çok sayıda atasözü ve deyimler günümüze kadar gelmiştir.

(36) Acaroğlu, T., *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları, s.45-57.

Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan atasözleri XVI. - XVII. yüzyıllarına ait eserlerde bulunmaktadır. Böylece *Сказания о ку́ре и лиси́це (Tilki ve Horoz Hakkında Menkıbeler)* adlı yapıtın sonunda şu atasözü verilmiştir: **Р. Не сули ты мне журавля в небе, токмо дай синицу в руки** (Ç. *Gökteki turnayı bana vaat etme, baştankarayı elime ver*) - **Т. Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir.**

Азбука о голом и небогатом человеке (Çıplak ve Orta Halli İnsan Hakkında Alfabe) adlı yapıt ise şiir ve atasözlerinden oluşmuştur. XVI. - XVII. yüzyıllarına ait *Азбуковниках (Alfabe Kitapları)* başlıklı alfabe ve okuma kitaplarında da çok sayıda eski atasözleri bulunmaktadır.(37)

I. 4. Atasözlerinin derlenmesi

Her ulusun kendine özgü bir atasözü dağarcığı vardır ve her ulus, kendi atalarından kalan en değerli armağanlarından olan atasözlerini her zaman önemsemiş, ağızdan ağza aktararak, kuşaktan kuşağa geçmelerini sağlamıştır. Yazının ortaya çıkmasıyla birlikte atasözleri araştırılarak, derlenip önce elyazmalı daha sonraları da basma kitaplarda yer almışlardır. Böylece, bugünlere kadar ulaşmışlardır.

Uluslar, atalarından miras kalan atasözlerini her zaman baş tacı ederek, onları araştırmış, incelemiş, derlemişlerdir. Deyim ve atasözlerinin derlemesinde hemen her yerde iki yol izlenmektedir:

- halk ağzından derlemeler : halk arasında dolaşarak, kullanılan atasözlerini yazıya dökmek;
- yazılı belgelerden derlemeler : eskiden var olan yazma veya basma kitapları tarayarak yeni kitaplar oluşturmak.(38)

(37) Жигулев, А.М., Из истории изучения и собирания пословиц и поговорок, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.297.

(38) Olgun, İ., Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Belleten, 1972, Ankara, s.155.

Derlemeler sonunda atasözleri, alfabetik sıraya göre veya içlerindeki bir anahtar kelimeye göre ya da içerdikleri konulara göre ana başlıklar halinde atasözleri sözlüklerinde yer almışlardır.

I. 4. 1. Türk atasözlerinin ilk derlemeleri

Türk deyim ve atasözlerini halk ağzından ilk kez derleyen dil bilgini Kaşgarlı Mahmut olmuştur. Orta Asya'da yaşayan pek çok Türk boylarının arasında dolaşarak onların dillerinden derlediği sözleri XI. yüzyılda yazdığı *Divan-ü Lugat-it Türk* adlı ünlü sözlüğünde kullanmıştır. Bu yapıt Türk tarihine, halkbilimine özellikle atasözleri ve deyimlerine, halk edebiyatına ilişkin bilgiler veren büyük bir ansiklopedidir.(39)

Daha sonraki yüzyıllarda kimi aydınlar da derledikleri atasözlerini el yazması güldestelere koymuşlardır.

Tanzimat sonrası döneminde ciddi bir çalışmadan sonra Şinasi, Türkçe atasözlerini bir araya getirerek *Durub-u Emsâl-i Osmaniye* adlı alfabetik yapıtını ortaya koymuştur.

Şinasi tarafından atasözlerine verilen bu önem daha sonraki kuşaklara örnek olmuştur.

Daha sonraları, 1870'de Ebüzziya Tevfik *Durub-u Emsâl-i Osmaniye*'nin üçüncü baskısını yapar; Ahmet Vefik Paşa *Lehçe-i Osmanî'yi*, Şemsettin Sami *Kamus-u Türkî*, Tekezade M.Sait *Durub-u Emsal-i Türkiyye* adlı yapıtlarında çok sayıda atasözlerine yer vermişlerdir.(40)

Kısaca değindiğimiz bu ilk derlemeleri başkaları da izler, ancak çalışmamızda hepsine yer vermek mümkün değildir.

(39) Olgun, İ., Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Belleten, 1972, Ankara, s.155.

(40) a.g.y., s.155 -156.

I. 4. 2. Rus atasözlerinin ilk derlemeleri

Rus atasözleri XVI. yüzyılında, büyük bir olasılıkla daha önceleri de değişik araştırmacılar tarafından derlemeye alınmışlardır. Bu dönemle ilgili yazılı belgelere rastlanmamakta, ancak en eski el yazımı *Повести или пословицы всенароднейшие по алфавиту* (Alfabetik Sırayla Halk Öykü veya Atasözleri) adlı sözlüğün önsözünde, anonim yazar bu belgelerden söz etmiştir. Aynı anonim yazar, çalışmalarında XVI. yüzyıla ait olan atasözlerini kullandığını yazmıştır. Adı geçen bu kitap 2786 atasözü içermekte ve XVII. yüzyılın sonunda yazılmıştır. Daha sonra bu çalışma P.K.Simonyi tarafından yayımlanmıştır.

XVII. - XVIII. yüzyıllarına ait onlarca değişik elyazmalı atasözü kitapları günümüzde Rus kütüphane, müze ve arşivlerinde bulunmaktadır, ancak ne yazık ki tamamen incelenip araştırılmamışlardır. Büyük bir bilimsel değeri olan bu elyazmalarının kimin tarafından ve ne zaman yazıldığı bilinmemektedir.(41)

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bazı atasözlerinin dergilerde yayımlanmasına, daha sonraları da kitap halinde basılmasına başlanmıştır. 1769 yılında N.Kurganov'un yayımladığı *Сбор разных пословиц и поговорок* (Çeşitli Atasözleri ve Deyimler Kitabı) adlı yapıt XVIII. yüzyıla ait ilk basılmış atasözü kitabıdır.(42)

Словарь Российской академии (Rusya Akademisi Sözlüğü) (1789 - 1794) adlı yapıtta yüzlerce atasözü yer almıştır. XIX. yüzyılın başında D.K.Knyajeviç tarafından hazırlanan *Полное собрание русских пословиц и поговорок, расположенное по азбучному порядку* (Alfabetik Sıraya Göre Rus Atasözleri ve Deyimlerin Tam Derlemesi) adlı kitap kayda değerdir (1822).(43)

(41) Жигулев, А.М., Из истории изучения и собирания пословиц и поговорок, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.297 - 298.

(42) a.g.y., s.298.

(43) a.g.y., s.301.

XIX. yüzyılda atasözleri ve deyimlerin bilimsel olarak incelenmesi İ.M.Snegirev'in çalışmalarıyla başlamıştır. Gerçekleştirdiği çok sayıda çalışmanın arasında *Русские народные пословицы и притчи* (Rus Halk Atasözleri ve Deyimleri)(1848), *Дополнение к собранию русских пословиц и поговорок* (Rus Atasözleri ve Deyimleri Kitabına Ek)(1854) ve *Новый сборник русских пословиц и притчей, служащий дополнением к собранию народных пословиц и притчей, изданных в 1848 году* (1848 Yılında Yayımlanan Halk Atasözleri ve Deyimleri Kitabına Ek Niteliğinde Olan Rus Atasözleri ve Deyimler Yeni Kitabı)(1857) adlı yapıtları önemli yer tutar.(44)

Kısaca değindiğimiz bu çalışmaları takiben, Rus atasözleri ve deyimleri üzerine en değerli ve kapsamlı araştırmaları yapan, bu sözler üzerine ilk bilimsel tanımları yapan kişi V.Dal' dır. Uzun yıllar boyunca V.Dal, Rusya'nın her köşesini gezerek, büyük bir sabırla halk ağzından duyduğu atasözü, deyim ve başka kalıplaşmış sözleri yazıya dökmüştür. Daha sonra, topladığı tüm sözleri büyük zorluklara rağmen *Пословицы русского народа* (Rus Halkın Atasözleri) adlı yapıtında yayımlamıştır.(45)

I. 5. Atasözlerinin konuları

Atasözleri insan hayatındaki her alanı, tüm olayları konu edinir. İnsanların umut ve düşünceleri; akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri; hayat akışı; insan ruhu ve sağlığı, huy ve karakteri; insan davranışlarının sebep ve sonuçları, insanların inanışları - tanrı, günah, kader;sabır, mutluluk; fakirlik, zenginlik, para, borç, tutumluluk, savurganlık, ortaklık gibi ekonomik kavramlar; tarım, doğa, iklim; toplumsal düzen - iktidar, büyük küçük amirler, toplum kuralları, kuruluşları, kanunları, mahkemeleri; hak, gelenek ve görenekler; yiğitlik, mertlik, konukseverlik gibi toplumsal değerler; çocuk eğitimi sorunları ve daha birçok konular atasözlerinde yer almıştır. Atasözlerinin içerdiği konular hayat kadar geniş kapsamlıdır.

(44) Жигулев, А.М., Из истории изучения и собирания пословиц и поговорок, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.304.

(45) а.г.у., s.307.

I. 6. Atasözlerinin biçim özellikleri

Atasözlerini inceleyen kişiler, bunların biçim özellikleri konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu özellikleri, Ömer Aksoy'un tanımlarından yararlanarak şöyle sıralayabiliriz:

- atasözleri kalıplaşmış sözlerdir- içindeki sözcükler, aynı anlamda da olsa, başka sözcüklerle değiştirilemez. Sözdiziminin biçimi de değiştirilemez.
- atasözleri biçim bakımından kısa, anlam bakımından özlüdür. Az sayıda sözcükle çok şey anlatır. Düşünce ve yargılar biçim bakımından belirli kalıplara sığdırılarak dile getirilmiştir.
- atasözleri cümle bazında incelendiğinde, çoğunun bir iki cümleden oluştuğunu görürüz. Daha uzun olanları azdır.
- atasözü cümlelerinde en çok geniş zaman kipi, öğüt veren atasözlerinde emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda ve fiili söylenmemiş olanlarda, ya geniş zaman ya emir anlamı gizlidir.(46)

I. 7. Atasözlerinin anlatım özellikleri

Atasözlerinde çeşitli anlatımlar vardır. Yusuf Çotuksöken, *Atasözlerimiz* adlı kitabında atasözlerindeki anlatım biçimlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Dolaysız anlatım: anlam oldukça açıktır ve kolaylıkla anlaşılabilir.
2. Dolaylı (mecazlı) anlatım: dış ve iç anlamdan oluşur, iç anlam dış anlam aracılığıyla vurgulanır.
3. Yarı - dolaylı anlatım: bir bölümde açık anlaşılır anlam, öbür bölümde ise dolaylı anlatım yer alır.
4. Örneksemeli anlatım: bir olayın, bir gözlemin bir yargıya kanıt olarak gösterilmesidir.

(46) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.15 - 17.

5. Karşılaştırmalı anlatım: karşılaştırmalarla temel bir yargıya varılır.
6. Öykülemeli anlatım: bir iki cümleyle bir olayın özeti verilerek, temel düşüncenin okuyucu veya dinleyici tarafından çıkarılması beklenir.
7. Sorulu - yanıtli anlatım: bir soruyu ve onun yanıtını içerir.(47)

I. 8. Atasözlerinin kavram özellikleri

Atasözleri değişik kavramlar içerir. Ömer Aksoy, bir genel kural niteliğinde olan atasözlerini içerdikleri kavramlar bakımından şöyle sınıflandırmıştır:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini - uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak - yansıyan bildiren atasözleri.
2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini - uzun bir gözlem sonucu olarak - belirten atasözleri.
3. Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı hatırlatan atasözleri.
4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri.
5. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren atasözleri.
6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri.
7. Kimi inanışları bildiren atasözleri.(48)

(47) Çotuksöken, Y., *Atasözlerimiz*, İstanbul, 1983, s.12 - 13.

(48) Aksoy, Ö.Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, I. cilt, İstanbul, 1995, s.17 - 19.

I. 9. Atasözlerinde anlam ve söz sanatları

Atasözlerinde, anlamsal, biçimsel, dilsel, ses ve ritimsel bütünlükten kaynaklanan bir anlatım gücü ve deyiş güzelliği vardır. Bu bağlamda ünlü Rus dili araştırmacısı V.Dal, atasözlerinin bir “dış giysi” bir de “iç giysi”den oluştuklarını söylemiştir. Bu ilginç tanımlamaya göre “dış giysi” atasözlerinin biçimidir - gramer ve ritim, “iç giysi” ise söz ve anlam sanatlarının oluşturduğu içeriktir.(49)

Burada “iç giysi”yi oluşturan anlam ve söz sanatlarına kısaca değineceğiz.

Anlatımı süslemek, güçlendirmek için kullanılan anlam sanatlarından başlıcaları şunlardır:

abartma(mübalağa) (**гипербола**) - anlatımı etkili kılmak için bir düşünceyi ya da bir gerçeği aşırı büyütme ya da küçültme biçiminde uygulanır; **eğretileme**(istiare) (**метафора**) - bir şeyi anlatmak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olarak kullanma sanatıdır; **mecazi mürsel** (**метонимия**) - ilgi kurma veya benzetme yoluyla sonucu gerçek anlamından farklı bir anlamda kullanılan sözdür.

Söz sanatlarından en sık kullanılanları şunlardır: **cinas** (**омоним**) - çok anlamlı bir sözcüğe her defasında başka bir anlam yükleyerek birbirine yakın birkaç yerde kullanma; **tezat** (**антоним**) - anlatımda birbirine karşıt iki sözcüğü yan yana kullanma ; **alliterasyon** (**аллитерация**) - şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında veya ortalarında aynı ünsüzün veya aynı hecelerin tekrarlanmasıdır.(50)

I. 10. Atasözlerinin önemi

Bir ulusun yaşamında, düşüncesinde atasözlerinin olağanüstü bir önemi vardır. Atasözleri, içinde doğdukları toplumun geçmişiyle ilgili ipuçları verir, o toplumun psikolojisini ve karakterini, gelenek ve göreneklerini, hayat anlayışını yansıtır, içerdikleri uyarı ve öğütlerle halka ışık tutar.

(49) Даль, В., “Напутное” в книге: Даль, В., *Пословицы русского народа*, Москва, 1984, т.1, стр.16.

(50) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, 1. cilt, s.2;56;261;722; 2. Cilt, s.999;1468.

Tarih boyunca atasözlerinin önemi hiç azalmamıştır; yazının olmadığı dönemlerde hukuk (tüze) kurallarının yerini tutmuşlar, yazının ortaya çıkmasıyla birlikte, halk dilinin en saf ve değerli örnekleri olarak çok sayıda ünlü yazarın yapıtlarında yer almışlardır.

Divan Edebiyatında - Ahmet Paşa, Nabi, Ragıp Paşa gibi birçok ozan, manzumeleri arasına atasözlerini alarak, duygu ve düşüncelerini güçlendirip, şiirlerini süslemişlerdir; Halk Edebiyatında destanlar ve halk şiirleri atasözleriyle doludur; Türk yazarları roman ve öykülerde olduğu gibi, tiyatro yapıtlarında da atasözlerini kullanmaya önem vermişlerdir.

(51)

Rus yazarlarından Puşkin, Lermontov, Nekrasov, Tolstoy, Çehov, Gorkiy ve Şolohov; Rus eleştirmenlerinden Belinskiy, Çernişevskiy, Dobrolübov ve Plehanov yazılarında atasözlerinden yararlanmışlardır.(52)

Atasözleri, günümüzde pedagoji eğitiminde; sözü çarpıcı olarak belirttiği, konuşmaya renk, canlılık, espri kattığı, konuşmacının düşüncelerine açıklık getirdiği için konuşma ve yazıda; halkla yakınlık kurmak amacıyla politikacıların konuşmalarında; çeşitli eğlence ve yarışma programlarında kullanılırlar.

Atasözlerine verilen önem ve duyulan ilgi yapılan çok sayıda ve çeşitli araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bu araştırmalar, yazının olmadığı dönemlerde halk tarafından geliştirilen tüm kültürel yaratıları inceleyen Folklor'un (Halkbilim) ortaya çıkmasıyla tüm dünyada daha bilinçli ve bilimsel bir şekil alır. Çağdaş Folklor biliminin elde ettiği kazanımlar ışığında, tüm ulusların atasözleri aynı yöntemlerle incelenmektedir. Atasözlerini bilimsel olarak inceleyen Folklorun dalları *paremiografiya* (derleme,yazma) ve *paremioloji* (inceleme) 'dır.

(51) Acaroğlu, T., *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları, s.26 - 44.

(52) Баранов, С., Предисловие, в книге: Жигулев, А.М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва, 1965, стр.9 - 10.

II. TÜRK VE RUS ATASÖZLERİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER

Akrabalık derecesi, yapısal ve tipolojik özellikleri açısından çok farklı diller olan Türkçe ve Rusça'da sayıları on binleri aşan atasözleri arasında benzerlikler var mı, varsa bu benzerliklerin kaynaklarını incelemenin çok ilginç olacağını düşünerek, başlığın da anlaşıldığı üzere tezimizde **Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikleri** araştıracağız. Bu benzerlikleri saptamak için iki dilde de çeşitli kaynaklardan derleyip Ek 1'de ve Ek 2'de bugün kullanıldıkları biçimleriyle (synchronique) verdiğimiz Türk ve Rus atasözlerini üç doğrultuda karşılaştıracakız. Karşılaştırmalarının ölçütlerini, Türk dili gramerini ve Giriş bölümünde değindiğimiz atasözü özelliklerini esas alarak belirleyeceğiz.

Karşılaştırmaları yapacağımız aşamalar şunlardır:

1. Türk ve Rus atasözlerinin genel nitelik ve özellikleri bakımından karşılaştırılması.
 - A. Biçim özellikleri yönünden karşılaştırılması
 - B. Kavram özellikleri bakımından karşılaştırılması
2. Türk ve Rus atasözlerinin anlatım özellikleri, söz ve anlam sanatları ve içerdikleri anahtar sözcükleri bakımından karşılaştırılması.
 - A. Anlatım özellikleri bakımından karşılaştırılması
 - B. Söz ve anlam sanatları bakımından karşılaştırılması
 - C. Kullanılan anahtar sözcükleri bakımından karşılaştırılması
3. Türk ve Rus atasözlerinin cümle yapısı, anlatım türü, içerdikleri anahtar sözcükleri ve anlamları bakımından örneklerle karşılaştırılması

II. 1. Türk ve Rus atasözlerinin genel nitelik ve özellikleri bakımından karşılaştırılması

A. Biçim özellikleri bakımından karşılaştırılması:

1. Atasözleri kalıplaşmış sözler olarak kısadır ve büyük bir bölümü bir iki cümleden oluşmaktadır. Daha uzun olanlara da rastlanır, ancak bu tür atasözlerinin sayısı azdır.

Bir cümleden oluşan atasözleri örneklerini şu şekilde verebiliriz:

T. Su yatağını bulur.

R. Вода путь найдёт.

Ç. Su yol bulur.

İki cümleden oluşan atasözleri de vardır. Örneğin:

T. Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış.

R. Дурак один в воду камень бросит, а двое умных не вытащат.

Ç. Bir aptal suya taş atar, iki akıllı çıkaramaz.

2. Atasözleri özlüdür. Az sayıda sözcüklerle çok şey ifade ederler. Örneğin:

T. Dikensiz gül olmaz.

R. Нет розы без шипов.

Türkçe ve Rusça'da aynı olan bu atasözü, her güzel ve iyi şeyin rahatsız edici bir tarafı da bulunduğunu ve bu yönün hoşgörülle karşılanması gerektiğini özlü bir şekilde anlatır.

3. Atasözlerinin cümle yapıları üzerinde durduğumuzda karşılaştırmamızı şu şekilde yapabiliriz:

a. Atasözü cümlelerini yapı bakımından çeşitlerine göre şöyle sıralayabiliriz: basit, bileşik, sıralı, bağlı cümleler. Bu sıralamayı örneklerle görelim:

- Türk ve Rus atasözleri basit yapılı (tek bir eylem ya da yargı bildiren) cümlelerden oluşur. Örneğin:

T. Para parayı çeker.

R. Деньга деньги наживает.

T. Boş fıçı çok langırdar.

R. Пустая бочка пуще гремит.

Ç. Boş fıçı daha çok tangırdar.

- Türk ve Rus atasözleri bileşik yapılı (temel ve yan cümleler içeren) cümlelerden oluşur. Örneğin:

T. Ağlayarak eken, gülerek biçer.

R. Где пахарь плачет, там жнея скачет.

Ç. Çiftçinin ağladığı yerde orakçı sıçrar.

- Türk ve Rus atasözleri sıralı (aralarında anlam bağı bulunan, birbirinden virgül ya da noktalı virgülle ayrılan cümleler dizisi içeren) cümlelerden oluşur. Örneğin:

T. İyi evlât babayı vezir eder, kötü evlât rezil eder.

R. Детки хороши - отцу - матери венец, детки - плохи - отцу - матери конец.

Ç. İyi çocuklar - ana babanın tacı, kötü çocuklar - ana babanın sonu olur.

T. Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez.

R. Рана от копья - на теле, рана от речей - в душе.

Ç. Mızrak yarası - vücutta, söz yarası - ruhta kalır.

- Türk ve Rus atasözleri bağlı (aralarında anlam ilgisi bulunduğu için birbirlerine bağlaçlarla bağlanan cümleler içeren) cümlelerden oluşur. Verdiğimiz ilk örnekte Türk atasözünde bağlaç vardır:

T. Elin ağzı torba değil ki büzesin.

R. На чужой роток не накинешь платок.

Ç. Elin ağzına başörtü bağlayamazsın.

Diğer iki örnekteyse Rus atasözlerinde bağlaç vardır:

R. Кто хочет кашу есть, тот приготовь ложку.

Ç. Lapa yemek isteyen, kaşığını hazırlasın.

T. Aşure yemeye giden kaşığını taşır.

R. Лучше с умным в аду жить, чем с глупым в раю.

Ç. Akıllıyla cehennemde yaşamak, ahmakla cennette yaşamaktan iyidir.

T. Akıllıyla taş taşımak, ahmakla helva yemekten iyidir.

b. Cümle öğelerinin dizilişlerine göre atasözü cümlelerinin çeşitleri şunlardır: kurallı, devrik ve eksiltili cümleler. Bu çeşitleri örneklerle görelim:

- kurallı cümle - yüklemi sonunda olan cümledir. Örneğin:

T. Асыkmış karnın kulağı olmaz.

R. Голодное брюхо ушей не имеет.

- devrik cümle - yüklemi sonunda bulunmayan cümledir.

İlk örnekte Türk atasözü devrik cümle içerir:

T. Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma.

R. Кто рано встает, тому бог подаёт.

Ç. Erken kalkana Allah yardım eder.

Devrik cümle içeren Rus atasözü örneği vermek zordur.

- Türk ve Rus atasözlerinde eksiltili (yüklem kullanılmayan) cümlelere de rastlanmaktadır. Yüklemsiz olan atasözlerinin örneklerini verelim:

T. Ya evlât bir, ya ocak kör.

R. Один сын не сын, два сына - полсына, три сына - сын.

Ç. Bir oğul oğul değildir, iki oğul - yarım oğul, üç oğul - bir oğul eder.

c. Atasözü cümlelerinin yüklemlerine göre çeşitleri şunlardır: fiil ve ad cümlesi. Aşağıdaki örneklere göz atalım:

- Türk ve Rus atasözlerinde fiil (yüklemi çekimli eylem olan) cümleleri çoğunluktadır. Örnek verelim:

T. Su damlaya damlaya taşı deler.

R. Вода и землю точит и камень долбит.

Ç. Su toprağı da kemirir taşı da oyar.

T. Mal kendini gösterir.

R. Хороший товар сам себя хвалит.

Ç. İyi mal kendi kendini över.

- Türk ve Rus atasözlerinde isim (yüklemi olmayan) cümleleri de sıkça yer alır. Örneğin:

T. Dostluk başka alışveriş başka.

R. Дружба дружбой, а денежкам счёт.

Ç. Arkadaşlık arkadaşlıktır, ama paraların hesabı yapılmalıdır.

T. Tembele her gün bayramdır.

R. Ленивому всегда праздник.

d. Atasözü cümleleri anlamlarına göre şu çeşitlere ayrılır: olumlu, olumsuz, soru, emir, koşullu cümleleri. Bu çeşitleri örneklerle görelim:

- Türk ve Rus atasözlerinde olumlu (eylemin yapıldığını, yapılmakta olduğunu, yapılacağını bildiren) cümleler yer alır. Örneğin:

T. Bulanık suda balık avlanır.

R. В мутной воде хорошо рыбу ловить.

Ç. Bulanık suda balık avlamak iyidir.

T. Vakit insana her şeyi öğretir.

R. Время научит, что делать.

Ç. Ne yapılacağını zaman öğretecek.

- Türk ve Rus atasözlerinde olumsuz (eylemin yapılmadığını ya da olmayacağını bildiren) cümleler de görünür. Örneğin:

T. Fazla mal göz çıkarmaz.

R. Лишняя денъга не продерёт кармана.

Ç. Fazla para cep delmez.

T. Çiğnemedен yutulmaz.

R. Не прожевавши, не проглотишь.

- Türk ve Rus atasözlerinde soru cümlesine (bir eylemin yapıp yapılmadığını ya da bir şeyin içyüzünü anlamak için kullanılan cümle) de rastlanır, ancak eklerde verdiğimiz örneklerde böyle atasözleri görülmemiştir.

- Türk ve Rus atasözlerinde emir (buyruk, istek ya da uyarı bildiren) cümleleri de görünür. Örneğin:

T. Az söyle, çok dinle.

R. Знай больше, да говори меньше.

Ç. Çok bil, ama az konuş.

T. Ada bana, adayım sana.

R. послужи на меня, а я на тебя.

Ç. Hizmet et bana, bende sana hizmet edeyim.

- Türk ve Rus atasözlerinde koşul - şart cümlesi (bu tür cümlelerde asıl eylemin gerçekleşmesi, bir başka eylemin yapılmasına bağlıdır) de bulunur. Örneğin:

T. İnsan öleceğini bilse, mezarını kendi kazar.

R. Если бы знал, где упал, соломки б подстлал.

Ç. Nereye düşeceğini bilse, altına saman sererdi.

B. Türk ve Rus atasözlerinin kavram özellikleri bakımından karşılaştırılması

Bir genel kural niteliğinde olan atasözleri, insanların çevresinde ve doğada gelişen olayların nasıl olageldiklerini bildirir. Bu kurallar uzun süren gözlemler ve denemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Ömer Aksoy, kitabında atasözlerini kavram özellikleri bakımından gruplandırarak örnekler vermiştir. Bu grupları şu şekilde sınıflandırmıştır: sosyal, doğa, toplumsal olaylarını bildiren; denemelere ve mantığa dayanarak ahlâk dersi veren; töre ve gelenekleri, kimi inanışları, birtakım gerçekleri, felsefeleri, bilgece düşünceleri bildiren atasözleri.(1)

Türk ve Rus atasözlerini bu sınıflandırmaya göre karşılaştırarak benzerlerini ve hatta aynı olanlarını bulmanın mümkün olacağını düşünüyoruz. Dini, dili, yaşadığı bölge ve iklimi farklı olan Türk ve Rus halkları olayları gözlemleyip atasözlerinde değerlendirmişlerdir. Örneğin:

1. Sosyal olayları bildiren atasözleri:

Deneyim - bir kötü olay karşısında edinilen deneyim sonucu, daha sonraki benzer durumlarda ihtiyatlı davranışları öğütleyen atasözleri:

T. Sütten ağız yanan, ayranı üfleyerek içer.

R. Обжегшись на молоке, дуют на воду.

Ç. Sütten yanan, suyu üfler.

Çekememezlik - insana, başkasının malının olduğundan daha değerli, üstün göründüğünü bildiren atasözleri:

T. Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür.

R. В чужих руках пирог (ломоть) велик.

Ç. Başkasının elindeki börek (dilim) büyük görünür.

(1) bkz. Giriş Bölümü, s.17.

Eleştiri - bazı kişiler bir başkasını eleştirirken eleştirdikleri özelliklerin kendilerinde de olduğunu görmezler. Örneğin:

T. Elin gözündeki çöpü görür (de), kendi gözündeki merteği görmez.

R. В чужом глазу соломинку видит, а в своём бревна не замечает.

Fakirlik ve zenginlik - fakirlik, insanın iradesine bağlı bir olay değildir. Kişi, çok istese bile şartların uygun olmadığından fakirlikten kurtulamaz. Bu yüzden fakirliği sebep göstererek insanları suçlayıp, küçümseyemeyiz. Ancak insanın elinde olan, yapabileceği bir şey varsa, o da çalışmaktır. Bunu yapmayı tembelliğe sığınyorsa, işte o halde bu hoş görülemez ve eleştirilir:

T. Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp.

R. Бедность не порок.

Ç. Fakirlik yerginlik değildir.

Varlıklı kişilerin maddi olanakları fazla olduğu için her ne şartlarda olurlarsa olsunlar, kâr ettiklerini bildiren atasözleri:

T. Zenginın tavuğu çift yumurtlar.

R. У богатого всякий волос в масле, а у бедного и в кашу нет.

Ç. Zenginın her saç teli yağ içinde, fakirin ise lapasında bile yağ yoktur.

2. Doğa olaylarını bildiren atasözleri:

İklim - bir ulusun hangi iklim koşulları içerisinde yaşadığını atasözlerinden kolayca anlayabiliriz. Kış mevsiminin son aylarından Mart'ın çetin soğuğuyla anılmış olduğunu biliyoruz:

T. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

R. Март корове рог сшибает.

Ç. Mart ineğin boynuzunu yerinden çıkartır.

İlkbahar mevsiminin özelliklerini - yağmurların başlamasını; otların, ağaçların, çiçeklerin yeniden filizlenip yeşillendiğini bildiren atasözleri:

T. Nisan yağmursuz, mayıs gülsüz olmaz.

R. Апрель с водою, а май с травой.

Ç. Nisan suyla, mayıs otlar.

Kış mevsiminde kar yağışlarının bol olması bereketin artması demektir:

T. Kar yılı var yıldır.

R. Больше снега на полях - больше хлеба в закромах.

Ç. Tarlalarda daha çok kar - ambarlarda daha çok ekmek.

3. Toplumsal olayları bildiren atasözleri:

Birlik - bir toplulukta anlaşma, saygı, birlik varsa o toplum her şeyin üstesinden gelir, onu kimse yıkamaz, başarıya ulaşır:

T. Nerde birlik orda dirlik.

R. Дружный табун волков не боится.

Ç. Uyumlu sürü kurtlardan korkmaz.

İnsanın tek başına yaşayamayacağını, bir işi başaramayacağını, diğer kişilerden kendini soyutlayamayacağını gösteren atasözleri:

T. Yalnız kalanı kurt yer.

R. Один и у каши загинешь.

Ç. Tek başına lapa bile yiyemezsin.

Yönetim - insanları bilgisiz olan bir toplumda, az bilgili olan kişiler başa geçer:

T. Körler memleketinde şaşılar padişah olur.

R. В слепом царстве кривой-король.

Dedikodu - bir toplumda dedikodu ve bunu yapan kişiler hoş karşılanmasa da, dedikodu olgusundan kaçınılamaz:

T. Elin ağzı torba değil ki büzesin.

R. На чужой роток не накинешь платок.

Ç. Elin ağzına başörtü bağlayamazsın.

Yozlaşma - bir toplumdaki düzenin bozulmasına, kişilerin yozlaşmasına o toplumun başında bulunan kişilerin sebep olduğu bildirilmiştir:

T. Balık baştan kokar.

R. Рыба с головы гниет.

Bir toplumda ahlâkı bozuk bir kişi varsa, kötü örnekleriyle diğer fertleri de etkileyip, kendine benzetebilir:

T. Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar.

R. Одна паршивая овца всё стадо портит.

Ç. Bir uyuz koyun bütün sürüyü bozar.

Güç - güçlü olan kişiler veya toplumlar zayıf olanları kendi egemenliği altına alır:

T. Büyük balık küçük balığı yer.

R. Большая рыба маленькую целиком глотает.

Ç. Büyük balık küçük balığı bütün yutar.

4. Denemelere ya da mantığa dayanarak ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri vardır.

Ölçülü davranmak - insanın elinde bulunduğu maddi olanakları değerlendirip, sıkıntı verecek duruma düşmemesi için bu olanakların ölçülü kullanılması, gelirlerle-giderlerin ayarlanması gerektiğini öğütleyen atasözü söylenmiştir:

T. Ayağını yorganına göre uzat.

R. По одежке протягивай ножки.

Ç. Ayağını giysiye göre uzat.

İş ve çalışma - insanın işi varsa, onu bir an önce yapmalı, ertelememeli, çünkü iş ertelendikçe uzar ve bir sonuca ulaşamaz:

T. Bugünkü işini yarına bırakma.

R. Сегодняшней работы на завтра не откладывай!

Zaman geçtikçe her acı ve problemler hafifler, unutulur:

T. Zaman her yarayı tedavi eder.

R. Время всё излечит.

Ç. Zaman her şeyi tedavi eder.

5. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildiren atasözlerinde güzel sözler söylenerek bir şey gerçekleşmediği görülür:

T. Bal bal demekle ağız tatlanmaz.

R. О мёде хоть год думай, во рту сладко не будет.

Ç. Bal hakkında ister bir sene düşün, ağız tatlanmaz.

Atasözlerinde **ölüm** konusu da işlenmiştir. Ölüm, yaşamın sonu, herkesin yaşayacağı doğal bir olaydır. Kaderci bir felsefeyle, insanın verilen ömrü kadar yaşayacağını, süre tükendiği zaman ölüme çare olmadığını, ölümün, dönüşü olmayan bir gerçek olduğunun söylendiğini görüyoruz:

T. Korkunun ecele faydası yoktur.

R. Бойся, не бойся, а смерть у порога.

Ç. Kork veya korkma, ölüm eşikte.

T. Ölümden başka her şeye çare bulunur.

R. От всего вылечишься, кроме смерти.

Ç. Ölümden başka her şeyden iyileşirsin.

T. Öbür dünyaya kim gitmiş, kim gelmiş.

R. Из-за гроба нет голоса.

Ç. Mezar ötesinden ses yok.

Sebeup sonuç ilişkileri - dünyada sebepsiz hiç bir şeyin olmadığını, her şeyin sebep - sonuç ilişkilerine göre değerlendirilmesi gerektiğini yansıtan sözler:

T. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.

R. Нет дыма без огня.

Ç. Ateş olmadan duman olmaz.

Aşağıdaki atasözlerinde **zaman ve dünya işleri** ile ilgili bilgece düşünceler vardır:

T. Vakit, nakittir.

R. Время деньги даёт, а на деньги времени не купишь.

Ç. Zaman para kazandırır, oysa para zaman kazandırmaz.

T. Dünya biter iş bitmez.

R. Всех работ не переработаеть.

Ç. Bütün işleri bitiremezsin.

6. Töre ve gelenekleri konu edinen atasözleri:

Ailedeki kız çocuklarına gidici gözüyle bakıldığını, bir gün evden çıkıp ele gideceğini bildiren atasözleri:

T. Kız çocuğu, el çocuğu.

T. Kız evde olsa da elden sayılır.

R. Дочь - чужое сокровище.

Ç. Kız çocuğu - elin hazinesidir.

Törelere göre, ailede babaya itaat edilir, saygı ve sevgi içerisinde nasihatlarına uyulur:

T. Baba nasihati tutmayan pişman olur.

R. Отец сына не на худо учит.

Ç. Baba oğluna kötülük öğretmez.

Bir aile kurmuş olan eşler gerektiğinde anlaşır, gerektiğinde kavga da edebilirler. Ancak aralarındaki sorunlar sadece ikisini ilgilendirir, başkalarının araya girmesi yanlış olur:

T. Karı koca arasına girilmez.

R. Муж с женой ругайся, а третий не мешайся.

Ç. Koca karısıyla kavga eder, üçüncü karışmaz.

Evlilikte kadının baba evinden getirdiği mala güvenilmemesini, çalışarak kazanılan paranın değeri olduğunu anlatan atasözleri:

T. Karı malı karı mandalı.

R. Жениным богатством века не проживёшь.

Ç. Karı zenginliğiyle hayat uzun sürmez.

7. Kimi inanışları bildiren atasözleri:

Alinyazısı, kader - insanın daha önceden belirlenmiş kaderi olduğunu ve hiç kimsenin buna karşı koyamayacağını ve kaderde ne belirlendiyse onun olacağını bildiren atasözleri şunlardır:

T. Kaderde ne varsa o olur.

T. Akacak kan damarda durmaz.

R. Чему бывать, тому не миновать.

Ç. Olacak olur.

Hristiyan ve müslüman dinlerinde, Allah, evreni ve onun içindeki tüm canlıları yaratan, yarattıklarını aç bırakmayan, kendisine dayananlara daima yardımcı olan, herkesin gereksinimlerine göre nimetlerini veren yüce varlıktır. Bu tür atasözlerinde insanların dini inançları, mensup oldukları din topluluğuna göre yansıtılmıştır.

Tanrıya inanma:

T. Allah kulunu kısmetiyle yaratır.

T. Allah açtığı boğazı aç bırakmaz.

R. Дал Бог роток, даст и кусок.

Ç. Allah boğaz vermiş, lokmasını da verir.

T. Allah kulunu bilir, ona göre çulunu verir.

R. Бодливой корове Бог рог не даёт.

Ç. Süsen ineğe Allah boynuz vermez.

Doğum yapan kadınların doğum sonrası uzun bir süre hasta ve ölüme yakın olduklarına dair inanışlar vardır:

T. Lohusanın mezarı kırk gün açık durur.

R. После родов женщина десять дней в гробу стоит.

Ç. Doğumdan sonra kadın on gün mezarda durur.

Gülmek beraberinde ağlamayı getirdiği düşünülmüştür:

T. Gülenler bir gün ağlar.

R. Кто смешлив, тот и слезлив.

Ç. Güleç olan, ağlamaklı olur.

II. 2. Türk ve Rus atasözlerinin anlatım özellikleri, söz ve anlam sanatları, içerdikleri anahtar sözcükleri bakımından karşılaştırılması

A. Türk ve Rus atasözlerinin anlatım özellikleri bakımından karşılaştırılması

Atasözlerinde değişik anlatım yolları vardır.(2) Daha önce sıraladığımız bu anlatım yollarına göre karşılaştırmamızı şöyle yapabiliriz:

1. Dolaysız anlatım: anlamı oldukça açık olan atasözlerinde kullanılmıştır:

T. Bugünkü işini yarına bırakma.

R. Сегодняшней работы на завтра не откладывай!

T. Çok dinleyip az söylemek gerek.

R. Знай больше, да говори меньше.

Ç. Çok bil, ama az konuş.

2. Dolaylı (mecazlı) anlatım: çok atasözünde bir dış anlam, bir de iç anlam vardır. Örneklerde de görüldüğü gibi dış anlam sayesinde iç anlam açığa çıkartılır.

(2) bkz. Giriş Bölümü, s.16.

T. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.

Р. Нет дыма без огня.

atasözlerinde,

dış anlam: ateş yakıldığı zaman duman çıkar, ya da duman olan yerde ateş yakılmıştır;

iç anlam ise: bir olayın gerçekleşmiş olması, belirtisiyle kesinlik kazandığıdır.

T. Her horoz kendi çöplüğünde öter.

Р. Всякий петух на своём пепелище хозяин.

Ç. Her horoz kendi çöplüğünün sahibidir.

atasözlerinde,

dış anlam: horozlar alıştıkları yerde öterler; iç anlam ise, insanın sözünün kendi çevresinde geçtiğidir.

- 3. Yarı - dolaylı anlatım:** Bazı atasözlerinde yarı - dolaylı anlatım sezilir. Bu tür atasözlerinde bir bölümde açık ve anlaşılır, öbür bölümde dolaylı anlatım vardır.

Örneğin:

T. Acele işe şeytan karışır.

Р. Поспешись - людей насмешишь.

Ç. Acele edersen - insanları güldürürsün.

- 4. Örneksemeli anlatım:** Bazı atasözlerinde bir olay ya da bir gözlem temel yargıya kanıt olarak gösterilir. Örneğin:

T. Nisan yağmursuz, mayıs gülsüz olmaz.

Р. Апрель с водою, а май с травой.

Ç. Nisan suyuyla, mayıs otuyla.

- 5. Karşılaştırmalı anlatım:** Bazı atasözlerinde karşılaştırmalarla temel yargıya varılır. Örneğin:

T. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.

Р. Гора с горой не сходится, а человек с человеком сойдётся.

6. **Öykülemeli anlatım:** Bazı atasözlerinde ise bir iki cümleyle olayın özeti verilerek temel düşüncenin çıkarılması beklenir. Örneğin:

T. Kedi ete yetişemezse: “bugün oruç” dermiş.

R. Кошка не могла достать мяса и говорит: сегодня

пятница (пост).

Ç. Kedi ete yetişememiş ve “bugün Cuma (oruç)” demiş.

7. **Sorulu - yanıtli anlatım:** Bazı atasözleri ise bir soru ve onun yanıtını içerir.

Örneğin:

T. Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa?

R. Ты сударь, и я сударь, а кто хлеба пахарь?

Ç. Sen bey ben bey, toprağı kim süre?

B. Türk ve Rus atasözlerinin söz ve anlam sanatları açısından karşılaştırılması

Atasözlerinde anlatımı süslemek, güçlendirmek için çeşitli anlam ve söz sanatları kullanıldığını daha önce belirtmiştik.(3) Burada sadece, Türk atasözlerinde kullanıldığı gibi Rus atasözlerinde de kullanılmış olan bazı sanatları kısaca ele alacağız.

Atasözlerinde yer alan bu sanatları örneklerle şöyle sıralayabiliriz: (4)

Tezat (антоним)

T. Karnı tok, gözü aç.

R. Брюхо сыто, да глаза голодны.

T. Yüksek uçan alçak düşer.

R. Высоко летаешь, да низко садишься.

(3) bkz. Giriş Bölümü, s.18.

(4) Söz ve anlam sanatlarıyla ilgili verdiğimiz örneklerde, bu sanatlara ilişkin sözcüklerin veya hecelerin altı çizilmiştir.

T. İyilik unutulur, kötülük unutulmaz.

R. Лихо помнится, а доброе забывается.

T. İtle yatan bitle kalkar.

R. С собакой ляжешь - с блохами встанешь.

Bu atasözlerinde altı çizilen sözcükler , tok - aç (сыто - голодны); yüksek - alçak (высоко - низко); iyilik - kötülük (лихо - доброе); (помнится - забывается); yatan - kalkar (ляжешь - встанешь) karşıt anlamlıdır.

Cinas (омоним)

T. Dilim seni dilim dilim dileyim.

T. Ulu sözü dinlemeyen uluğa kalır.

R. Солнце выше ели, а мы ещё не ели.

Ç. *Güneş doğdu, çam ağacından yükseldi, biz ise daha yemek yemedik.*

Bu atasözlerinde iki anlamalı olan dilim (dil(im)) - insan organı; dilim - bir bütünden kesilmiş veya ayrılmış ince, yassı parça); ulu (ulu - saygı duyulan büyük; uluğa - (uluma) uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak; ели (есть - yemek yemek; ель - köknar) sözcükleri kullanılmıştır.

Alliterasyon (аллитерация)

T. Ақ акçe kara gün içindir.

R. Береги денежку на чёрный день.

T. Ölen inek sütlü olur.

R. Когда корова сдохнет, всегда её хвалят.

Ç. *İneği öldüğünde överler.*

Bu atasözlerinde **l** harfi ve ak; de; ko heceleri kullanılmıştır.

Eğretileme (метафора)

T. Rüzgâr eken fırtına biçer.

R. Кто сеет ветер - пожнёт бурю.

T. Pire için yorganı ateşe atar.

R. Осердясь на блох, да и шубу в печь.

Ç. Pireye kızıp da kürkü sobaya atmak.

Bu atasözlerinde **rüzgâr**, **ветер** sözcükleri kötülük, zarar; **pire**, **блох** sözcükleri ufak, küçük şeyler anlamlarında eğreti olarak kullanılmışlardır.

Mecazi mürsel (metonim)

T. Bir çiçekle yaz olmaz.

R. Одна ласточка весны не делает.

Ç. Bir kırlangıç bahar yapmaz.

T. İki cambaz bir ipte oynamaz.

R. Два чërта в одном болоте не живут.

Ç. İki şeytan bir bataklıkta yaşamaz.

Bir ilgi veya benzetme yoluyla gerçek anlamlarından farklı olarak **bir çiçek**; **одна ласточка** sözcükleri belirti; **iki cambaz**; **два чërта** sözcükleri kurnaz, hileci kişi anlamlarında kullanılmışlardır.

Abartma (хипербола)

T. Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış.

R. Дурак в воду кинет камень, а десять умных не вынут.

Ç. Aptal suya taş atar, on akıllı çıkaramaz.

Türk atasözünde bir delinin kuyuya attığı taşı, kırk akıllı çıkaramamış; Rus atasözünde ise bir aptalın suya attığı taşı on akıllı çıkaramaz denilmiştir. Bir delinin (aptalın) yarattığı durumu kırk (on) akıllının çözemediği anlatılırken, bu atasözlerinde abartma kullanılmıştır.

C. Türk ve Rus atasözlerinin içerdikleri anahtar sözcükleri bakımından karşılaştırılması

İnsanlar, yüzyıllar öncesinde göçebe hayatı yaşamıştır. Bu hayatın vazgeçilmez öğelerinden bazıları köpek, at, deve, araba; vahşi doğanın canlıları kurt, ayı, tilkidir. Daha sonraları yerleşik hayata geçiş olmuştur. Bu hayatın genel özellikleri tarım, hayvancılık, yerleşik düzenin kendisiyle birlikte getirdiği ev, komşuluk kavramlarıdır. Bundan dolayı da geçmişin derinliklerinden gelen atasözlerinde insanlar çevrelerinde gördükleri hayvanları, bitkileri, nesneleri bir simge olarak kullanıp olaylarla ilgili yargılarını yansıtmışlardır.

Türk ve Rus atasözlerinde de çok sayıda simge kullanılmıştır. İklim koşullarına, coğrafi bölgelere, iki halkın farklı yaşam koşullarına bağlı olarak farklı simgeler de vardır. Ancak tezimizin konusuna bağlı kalarak, aynı anlamı veren ve simge olarak aynı sözcükler kullanılan Türk ve Rus atasözlerini ele alacağız. İnsan, hayvan, nesne ve bitkilerle ilgili sözcükler kullanılan atasözlerini dört grupta toplayarak inceleyeceğiz.(5)

1. İnsan ve insan organları adlarını içeren atasözleri :

Aç(insan)

T. Aç olan taşı kemirir.

R. Голодный откусил бы и от камня.

Ç. *Aç olan taşı bile ısıtır.*

Adam

T. Adam da var adamecik da var.

R. Есть люди, а есть и людишки.

Ç. *İnsanlar da var, insancıklar da var.*

Akıllı (insan)

T. Akıllı iki kere aldanmaz.

R. Умный и согрешит и поправит.

Ç. *Akıllı hata da yapar, hatayı düzeltir de.*

(5) Örnek olarak aldığımız Türk ve Rus atasözlerinde, insan, hayvan, nesne ve bitkilerle ilgili sözcüklerin daha açık bir biçimde görülebilmeleri açısından altı çizilmiştir.

Ath ve yaya (insan)

- T. Ath ile yaya bir değildir.**
- R. Пеший конному не товарищ.**
- Ç. *Yaya, atının arkadaşı değildir.***

Sağır (insan)

- T. Sağır işitmez uydurur.**
- R. Глухой недослышит, так догадается.**

Yalancı (insan)

- T. Yalan söyleyen unutkan olmamalı.**
- R. Лгуну надо памятливу быть.**
- Ç. *Yalancının iyi hafızası olmalı.***

İnsan organları

Akıl

- T. Akıl akıldan üstündür.**
- R. Ум - хорошо, а два лучше того.**
- Ç. *Bir akıl - iyi, iki akılsa daha iyidir.***
- T. Akıl yaşta değil baştadır.**
- R. Ум не в бороде, а в голове.**
- Ç. *Akıl sakalda değil baştadır.***

Baş

- T. Akılsız başın cezasını ayak çeker.**
- R. Без ума голова - ногам пагуба.**

Dil

- T. Dilin kemiği yok.**
- R. Язык без костей.**

T. Dil var bal getirir, dil var belâ.

R. Язык поит и кормит, и спину порёт.

Ç. *Dil doyurur içirir, dil bel de kırar.*

El, parmak

T. Beş parmak bir olmaz (değil).

R. Как быть: и на руке пальцы не равный.

Ç. *Ne yapalım: eldeki parmaklar da bir değildir.*

T. Bir eli yağda bir eli balda.

R. Одна рука в меду, другая в сахаре.

Ç. *Bir eli balda bir eli şekerde.*

T. El eli yıkar, iki el yüzü yıkar.

R. Рука руку моет, а две руки - лицо.

Göz

T. Göz bir penceredir gönüle bakar.

R. Глаза есть зеркало души.

Ç. *Gözler ruhun aynasıdır.*

Karın

T. Aç karın boş beyin.

R. Голодное брюхо к учению глухо.

T. Karnı tok, gözü aç.

T. Açın karnı doyar, gözü doymaz.

R. Брюхо сыто, да глаза голодны.

Eklerde verdiğimiz atasözlerinde kullanılan insan ve insan organlarıyla ilgili sözcükleri inceleyerek, en sık görünenleri Türkçe ve Rusça olarak, aynı zamanda da bu sözcüklere kaç defa rastlandığını Tablo 1' de verdik.

Tablo 1

TÜRKÇE SÖZCÜKLER	SIKLIK	RUSÇA KARŞILIKLARI	SIKLIK
aç (insan)	5	голодный (человек)	3
adam; insan	24	человек; люди	10
akıllı (insan)	4	умный (человек)	4
ana	9	мать	9
arkadaş; dost	10	друг	4
atlı (insan)	1	конный (человек)	1
baba	8	отец	5
oğul	4	сын	8
sağır (insan)	2	глухой (человек)	2
tembel (insan)	1	ленивый (человек)	1
yalancı (insan)	2	лгун	1
yaya (insan)	1	пеший (человек)	1
ağız	5	рот	4
akıl	13	ум	11
baş	20	голова	11
dil	8	язык	6
el	14	рука	12
göz	17	глаза	14
karın	7	брюхо	6
kulak	9	ухо	6
parmak	1	палец	3

2. Hayvan isimleri içeren atasözleri:

Arı

- T. Arı, bal alacak çiçeği bilir.
R. Пчела знает, где мёд брать.
Ç. *Arı bal alacağı yeri bilir.*

At

- T. Aç at yol almaz, aç it av almaz.
R. Сыт конь - добр конь.
Ç. *Tok at - iyi attır.*

Ayı

- T. Ayının dokuz türküsü var ahlat üstüne.
R. У медведя девять песен, и все про мёд.
Ç. *Ayının dokuz türküsü var, hepsi de bal üstüne.*

Balık

- T. Büyük balık küçük balığı yer (yutar).
R. Большая рыба маленькую целиком глотает.
Ç. *Büyük balık küçük balığı bütün yutar.*
- T. Kaçan balık büyük olur.
R. Непойманная рыбка всегда большой кажется.
Ç. *Yakalanmayan balık her zaman büyük olur.*

İnek

- T. Ölen inek sütlü olur.
R. Когда корова сдохнет, всегда её хвалят.
Ç. *İnek öldüğünde onu överler.*
- T. İnek ağzından sağılır.
R. У коровы во рту молоко.
Ç. *Süt ineğin ağzındadır.*

Karga

- T. Karga karganın gözünü oymaz.
R. Ворон ворону глаз не выклюет.

Kedi ve fare

- T. Kedi bulunmayan yerde fareler baş kaldırır.
R. Без кота мышам масленица.
Ç. *Kedi olmadığında farelere etkесimidir.*
T. Kedi ete yetişemezse: “bugün oruç” dermiş.
R. Кошка не могла достать мяса и говорит: “сегодня пятница (пост).”

Köpek

- T. İt ürür, kervan yürür.
R. Собака лает - ветер носит.
Ç. *İt ürür, yel alır.*
T. Köpek etmek veren eli tanır.
R. Собака помнит, кто её кормит.
Ç. *Köpek, onu doyurani unutmaz.*
T. İt iti ısırmaz.
T. Köpek köreği yemez.
R. Собака собаку знает (не ест).
Ç. *İt iti bilir (yemez).*
T. İt ağzını kemik tutar.
R. Брось псу кусок, так не лает.
Ç. *İte bir lokma at ki havlamasın.*

Kurt

- T. Kurt kurdu yemez.
R. Волк волка не съест.

T. Kurt kocaınca köpeğin maskarası olur.

R. Волк, когда состарится, становится игрушкой для собак.

Piliç

T. Pilici güzün sayarlar.

R. Цыплят по осени считают.

Sinek

T. Bal olan yerde sinek de olur.

R. Будь лишь мёд, мух много нальнет.

Ç. *Yeter ki bal olsun, sinek de olur.*

Tavuk

T. Aç tavuk düşünde darı görür.

R. Голодной курице просо снится.

Tilki

T. Yaşlı tilki kurnaz olur.

R. Старая лиса дважды поймать себя не даёт.

Ç. *Yaşlı tilki iki defa faka basmaz.*

Horoz

T. Her horoz kendi çöplüğünde öter.

R. Всякий петух на своём пепелище хозяин.

Ç. *Her horoz kendi çöplüğünün sahibidir.*

Eklerde bulunan Türk ve Rus atasözlerini inceleyerek, hangi hayvan isimleri en sık ve kaç defa kullanıldığını tespit edilerek **Tablo 2'**de yansıtılmıştır.(6)

(6) **Tablo 1, 2, 3** ve 4'te verilen bilgiler, EK 1 ve EK 2'de bulunan 602 Türk ve 512 Rus atasözü esas alınarak elde edilmiştir.

Tablo 2

TÜRKÇE SÖZCÜKLER	SIKLIK	RUSÇA KARŞILIKLARI	SIKLIK
arı	1	пчела	3
at	14	конь; лошадь	10
ayı	4	медведь	6
balık	7	рыба	8
fare	3	мышь	3
horoz	3	петух	1
inek	3	корова	5
karga	5	ворона	4
kedi	12	кошка	6
köpek, it	22	собака	11
koyun	8	овца	2
kurt	14	волк	19
pire	3	блох	3
sinek	1	муха	1
tavuk, piliç	8	курица, цыплёнок	2

3. Nesne isimleri içeren atasözleri:

Altın

- T. Altın yere düşmekle pul olmaz.
R. Золото и в грязи блестит.
Ç. *Altın çamurda bile parlar.*
- T. Altın anahtar her kapıyı açar.
R. Золотой ключик, все двери открывает.

Çivi

- T. Çivi çiviye söker.
R. Клин клином вышибают.

Çuval

- T. Boş çuval ayakta (dik) durmaz.
R. Пуст мешок стоять не будет.

Elmas

- T. Elmas çamura düşse yine elmas.
R. Алмаз и в грязи виден.
Ç. *Elmas çamurda da görünür.*

Fıçı

- T. Boş fıçı çok langırdar.
R. Пустая бочка пуще гремит.

Gömlek

- T. Gömlek kaftandan yakın (yakındır).
R. Своя рубашка ближе к телу.
Ç. *İnsanın kendi gömleği vücuda daha yakındır.*

Mal

- T. Mal kendini gösterir.
R. Хороший товар сам себя хвалит.
Ç. İyi mal kendi kendini över.

Mızrak

- T. Mızrak çuvala sığmaz.
R. Шила в мешке не утаишь.
Ç. Biz çuvala gizlenilmez.

Taş

- T. Yatan taş yosun tutar.
R. Под лежащий камень и вода не течёт.
Ç. Yatan taşın altında su akmaz.

Türk ve Rus atasözlerinde yer alan bazı nesneler **Tablo 3**'te verilmiştir.

4. Bitki isimleri kullanılan atasözleri:

Ağaç, dal

- T. Bindiğin dalı kesme.
R. Не руби сук, на котором сидишь.
Ç. Oturduğun dalı kesme.

Elma, armut

- T. Armut ağacından uzak (ırak) düşmez.
R. Яблоко от яблони недалеко падает.
Ç. Elma ağıcından uzak düşmez.

Gül

- T. Dikensiz gül olmaz.
R. Нет розы без шипов.

Türk ve Rus atasözlerinde kullanılan bazı bitki isimleri **Tablo 4**'te verilmiştir.

Tablo 3

TÜRKÇE SÖZCÜKLER	SIKLIK	RUSÇA KARŞILIKLARI	SIKLIK
altın	2	ЗОЛОТО	3
anahtar	1	КЛЮЧ	1
bal	2	мёд	4
çivi	1	КЛИН	2
çuval	2	мешок	3
demir	2	железо	1
elmas	3	алмаз	1
fıçı	1	бочка	1
kapı	3	ворота	5
kaşık	4	ложка	4
kılıç	1	меч	2
ok	1	стрела	3
su	13	вода	17
taş	12	камень	6

Tablo 4

TÜRKÇE SÖZCÜKLER	SIKLIK	RUSÇA KARŞILIKLARI	SIKLIK
ağaç	2	дерево	2
armut	5	груша	-
çicek	2	цветок	1
dal	2	сук	2
darı	2	просо	3
elma	-	яблоко	3
gül	2	роза	1

II. 3. Türk ve Rus atasözlerinin cümle yapısı, anlatım türü, içerdikleri anahtar sözcükleri ve anlamları bakımından örneklerle karşılaştırılması

Bu karşılaştırmayı atasözlerini 4 gruba ayırarak, Ek 1 ve Ek 2’de verdiğimiz atasözlerinden her gruba ikişer örnek alıp inceleyerek gerçekleştireceğiz. Bu grupları şöyle oluşturmuş bulunmaktayız:

1. Kullanılan anahtar sözcükleri, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri
2. Kullanılan anahtar sözcüklerde çok az farklılıklar görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri
3. Kullanılan anahtar sözcüklerde daha fazla farklılıklar görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri
4. Kullanılan anahtar sözcükleri tamamen farklı olan, cümle yapısında farklılıklar görünen, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri

Karşılaştırmamızın ilk aşamasında izlenecek yol, atasözlerinde yer alan her bir sözcüğün *Türkçe Sözlük* ve *Словарь Русского Языка (Rusça Sözlük)*’ten anlamlarını çıkartıp, hangi anlamda kullanılmış olduğunu tespit ederek, Türkçe ve Rusça sözcüklerin aynı anlamda kullanılıp kullanılmadıklarını saptamak olacaktır.

Atasözlerindeki sözcükler gerçek ya da temel anlamlarının yanı sıra yan anlam da kazanmışlardır. İlk başta bir atasözü doğa, sosyal veya herhangi bir başka olayların gözlemleme sonucu ortaya çıkmış ve sözcükler gerçek anlamında kullanılmış, daha sonra ifade gerçek anlamından kayarak mecazi anlam kazanmıştır, bununla birlikte bazı atasözlerinde ise doğrudan anlatım korunmuştur. Atasözlerinin içerdği sözcükleri bu bağlamda da karşılaştıracğız.

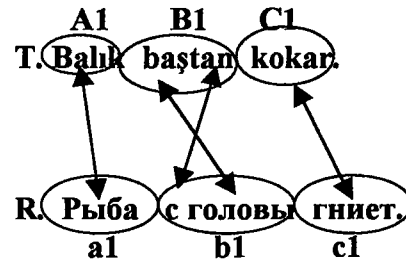
İkinci aşamada atasözlerindeki cümle yapısını ele alacağız.

Son olarak da anlatım yollarını ve atasözlerinin anlamlarını inceleyeceğiz.

Herşeyin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, verdiğimiz tüm örneklerde Türk atasözündeki sözcükler büyük, Rus atasözündeki sözcükler ise küçük harflerle işaretlenmiştir. Harflerin yanındaki sayılar, verilen örneğin sırasını göstermektedir. Ayrıca, sözcükler oval içine alınarak, Türk atasözünde bir sözcüğe Rus atasözünde hangi sözcük karşılık veriyorsa, o sözcükler arasında oklar çizilmiştir.

II. 3. 1. Kullanılan anahtar sözcükleri, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri

Örnek 1 :

Sözcüklerin sözlükteki anlamların sıralayalım:

A1 = balık (is.) - 1.1. Omurgalılarından, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.(zool.) (7)

baş (is.) - 1.1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız gibi organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.

1.2. Bir topluluğu yöneten kimse.

* (Kol başı.)

1.3. Başlangıç.

* (Hafta başı.)

1.4. Temel, esas.

* (Her şeyin başı sağlıktır.)

1.5. Arazide en yüksek nokta.

* (Tepenin başı.)

(7) Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s.136.

- 1.6. Bir şeyin genellikle toparlakça ucu.
* (*Toplu iğne başı.*)
- 1.7. Bir şeyin uçlarından biri.
* (*Köprünün iki başı.*)
- 1.8. Kasaplık hayvanlarda ve bazı yiyeceklerde tane.
* (*On baş sığır.*)
- 1.9. Para değiştirirken verilen veya alınan üstelik, sarrafiye.
- 1.10. Bir şeyin yakını veya çevresi.
* (*Mangal başı.*)
- 1.11. “Baş” kelimesi birçok deyimde “öz varlık” anlamını taşıyan bir zamir niteliğindedir.
* (*Başı derde girmek.*)
- 1.12. “Önem veya yönetim bakımından ileride olan, en önemli, en üstün” anlamında birleşik kelimeler yapar.
* (*Başbakan.*)
- 1.13. Güreşte pehlivanların ayrıldıkları beş derecenin en yükseği.
- 1.14. “...başına” adlardan sonra ve nicelik anlatan kelimedenden önce gelerek üleştirme anlamı verir.
* (*Adam başına bin lira.*)
- 1.15. Deniz teknelerinde ön taraf.(8)

B1 = baştan

- baş’ ın bulunduğu uçtan başlayarak...

kokmak (nsz.)

- 1.1. Koku çıkarmak.

* (*Çiçek kokuyor.*)

1.2. Çürüyüp bozularak kötü bir koku çıkarmak, kokuşmak.

* (*Bu et kokmuş.*)

(8) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s.147.

1.3. Olacağıyla ilgili belirtiler göstermek, olacağı hissedilmek.

* (*Ortalık savaş kokuyordu.*) (mec.)

1.4. Koklamak. (-i) (hlk.)(9)

C1 = kokar

- **kokmak** fiilin 3. tekil şahıs, geniş zaman kipi

a1 = рыба (ж.)

- 1.1. Omurgalı, yüzgeçli, solungaçla nefes alan suda yaşayan hayvan.

* (*Морская, речная рыба.*)

1.2. Bu tür hayvanın yemek için kullanılan gövdesinin bir kısmı.

* (*Вареная, жареная рыба.*)

1.3. Uyuşuk, soğuk insan. (mec.)

1.4. Aldatma, hile için yapılan şey.(10)

* (*Вместо машинотиси подсунили рыбу*)

голова (ж.)

- 1.1. İnsan ve hayvanlarda yüz ve kafatasından oluşan vücudun bir bölümü.

* (*Голову повесить.*)

1.2. Kafa tası.

* (*Голова болит.*)

1.3. Akıl, sağduyu.

* (*Человек с головой.*)

1.4. Herhangi bir fikri, görüşü, niteliği, yeteneği taşıyan insan.

* (*Светлая, умная голова.*)

1.5. Çarlık Rusya’da bazı askeri, bürokratik ve seçimle gelen yönetim makamları ve bu makamlarda bulunan kişiler.

* (*Городской голова.*)

(9) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s.883.

(10) **Ожегов, С.И.**, *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр.688.

1.6. Yönetici, şef.

* (*Всему делу голова.*)

1.7. Hareket eden veya güç kullanılarak çekilen herhangi bir şeyin ön kısmı.

* (*Голова кометы.*)

1.8. Yuvarlak veya koni şeklinde besin maddesi.

* (*Голова сахару.*)

1.9. Hayvanların sayısını belirlemekte tane.

* (*Стадо в 200 голов.*)(11)

с (пр.)

- 1.1. Herhangi bir şeyin bir nesneden veya bir yerden ayrılmasını, uzaklaşmasını belirtmek için kullanılır.

* (*Снять с полки.*)

1.2. Bir şeyin nereden kaynaklandığını veya birinin nereden geldiğini belirtmek için kullanılır.

* (*Вернуться с вокзала.*)

1.3. Bir nesne veya kişinin nereye ait olduğunu, nerede bulunduğunu belirtmek için kullanılır.

* (*Письмо с родины.*)

1.4. Bir eylemin gerçekleşmesiyle ilgili olan yerin belirtilmesinde kullanılır.

* (*Обойти с фланга.*)

1.5. Herhangi bir eylemin ya da olayın nereden başladığını gösteren ön edat.

* (*Занят с утра.*)

1.6. Herhangi bir şeyden elde edilen, alınan; hesap yapılmasında birim belirlenmesinde kullanılır.

* (*Урожай с гектара.*)

(11) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр.139.

1.7. Bir şeyin kaynağını, aslını belirtmekte kullanılır.

* (*Котия с картины.*)

1.8. Bir kişi için bir şeyin yeterliliğini gösteren ön edat.

* (*Хватит с вас.*)

1.9. Herhangi bir şeyi izleyerek, bir şeye dayanarak gerçekleştirilen eylemi belirtmekte kullanılır.

* (*Уехать с позволения руководителя.*)

1.10. Seber, sonuç ilişkisini belirtmekte kullanılır.

* (*Сказать со злости.*)

1.11. Bir eylemi herhangi bir şeyi kullanarak, bir şeyin yardımıyla gerçekleştirildiğini belirtmek için kullanılır.

* (*Кормить с ложечки.*)(12)

b1 = с головы - baş' ın bulunduğu yerden başlayarak...

гнить (несов.) - 1.1. Organik ayrışmaya maruz kalarak bozulma, çürüme eylemi.

* (*Продукты гниют.*)(13)

c1 = гниет - гнить fiilin 3. tekil şahsı, şimdiki zaman kipi

Yukarıda anlamlarını verdiğimiz sözcükler, hiç şüphesiz bir olay karşısında *Balık baştan kokar* ifadesi ilk ortaya atıldığında gerçek anlamlarında kullanılmışlardır. **A1** ve **a1** sözcükleri her iki dilde de aynı anlam taşımakta: omurgalı, yüzgeçli, solungaçla nefes alan suda yaşayan hayvan. **B1** ve **b1** sözcükleri her iki dilde de aynı anlam taşımakta: hayvanlarda yüz ve kafatasından oluşan vücudun bir bölümü. **C1** ve **c1** sözcükleri her iki dilde de aynı anlam taşımakta: çürüyüp bozularak kötü bir koku çıkarmak, kokuşmak.

(12) **Ожегов**, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр.690.

(13) **а.г.у.**, s.138.

A1 = a1 ; B1 = b1 ; C1 = c1 dolayısıyla **A1B1C1 = a1b1c1**

Ancak, bir bütün olan *Balık baştan kokar* ifadesinde giderek anlam kayması olmuş ve aynı ifade, mecazi anlam kazanarak, bir toplumun başında bulunan kişilerin tutumu bozuk olduğunda o toplum da yozlaşır, yargısını bildiren bir simgeye dönüşmüştür.

Atasözünde kullanılan sözcükleri tekrar ele aldığımızda, ifadenin mecazi anlam taşıyan bir söze dönüşmesinden dolayı, her biri, gerçek anlamlarından uzaklaşarak başka bir anlam kazandığını ya da sözlükte verilen diğer anlamlara kaydığını görüyoruz:

A1 ve **a1** - **balık (рыба)** sözcüğü, sözlük anlamları sınırları dışına çıkmış ve herhangi bir topluluk anlamını kazanmıştır; **B1** ve **b1** - **baştan (с головы)** sözcüğü, sözlük anlamları dışına çıkarak, bir topluluğun başında bulunan kişiler anlamına kaymıştır; **C1** ve **c1** - **kokar (гниет)** sözcüğü, gerçek anlamı dışına çıkar ve yozlaşma, kokuşmuşluk anlamlarını kazanır. Ancak bu sözcüklerin yüklendikleri yeni anlam değerleri, sadece ve sadece bir bütün olan kalıplaşmış atasözü içinde geçerliliğini korur.

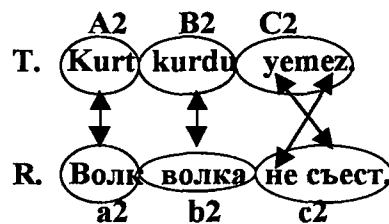
Şimdi de Türk ve Rus atasözlerinin cümle yapısına değinelim. Her iki atasözünün de içerdiği cümle basit, olumlu fiil cümlesidir; özneleri - **balık (рыба)**; yüklemeleri - **kokar (гниет)**; dolaylı tümleçleri - **baştan (с головы)** aynıdır. Dolaylı anlatım türü kullanılmıştır.

Her iki atasözünün ifade ettiği anlam aynıdır: bir toplumun başında bulunan kişilerin tutumu bozuk olduğunda o toplum da yozlaşır.

İncelenen atasözlerinde, gerçek ve mecazi anlamları aynı olan sözcükler kullanıldığını, cümle yapılarının, anlatım yolları ve verdikleri anlamın aynı olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı tür atasözlerinden bir örnek daha ele alalım:

Örnek 2:

- A2 = kurt, -du (is.)** - 2.1. Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika’ da yaşayan, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.(zool.)
2.2. Bir yeri, bir şeyi iyi bilen. (mec.)
2.3. İşini iyi bilen, aldanmaz, kurnaz. (mec.)(14)

B2 = kurdu - **kurd** -u (-i hal eki)

- yemek (-i)** - 2.1. Ağızda çiğneyerek yutmak.
* (*Ekmek yemek.*)
2.2. Aşındırmak, kemirmek, oymak, delmek.
* (*Güve yün giysiyi yemiş.*)
2.3. Isırmak.
* (*Sivri sinekler çocuğun kollarını yemiş.*)
2.4. Batmak, çizmek; kaşındırmak, dalamak.
2.5. Uğramak, tutulmak (hoşa gitmeyen bir duruma).
2.6. Hakkı olmayan ve kendisine yasak edilmiş bulunan bir şeyi kabul etmek.
* (*Haram yemek.*)
2.7. Harcamak, tüketmek, bitirmek.
* (*Varlığını kumarda yedi.*)
2.8. Yasal yoldan cezalandırılmak.
2.9. Gücünü kırmak, perişan etmek, mahvetmek. (mec.)
2.10. Birine alacağını vermemek, ödememek.
* (*Bu adamın parasını yediler.*)
2.11. Biri için başkasına para harcatmak.
* (*Dalkavuklar çok parasını yemişler.*)
2.12. Harcanmak, kullanılmak, sarf edilmek.
* (*Yapımına başlanan bu yapı günde 5 ton çimento yiyor.*)

(14) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 933.

2.13. Sürekli üzme, tedirgin etme.

* (*Bu dert beni yiyor.*)(15)

C2 = yemez - yemek fiilin tekil üçüncü şahsı, olumsuz geniş zaman kipi.

a2 = волк (м.) - 2.1. Köpekgillerden yırtıcı hayvan.

* (*Голоден как волк.*)(16)

b2 = волка - волк sözcüğünün (-i) hal eki almış biçimi.

не (ч.) - 2.1. Tümceenin herhangi bir ögesi yanında, olumsuzluk bildirmek için kullanılır. Olumsuzluk bildirir.

* (*Не могу не согласиться.*)(17)

съестъ (сов.) - есть (несов.)

2.1. Gıda almak, yiyecek kullanmak.

* (*Есть мяса.*)

2.2. Kimyasal parçalanma eylemi.

* (*Ржавчина ест железо.*)

2.3. Birini azarlamak, yiyip bitirmek.

* (*С утра до вечера ест домашних.*)(18)

c2 = не съестъ - 2.1. съестъ fiilinin tekil 3. şahsın olumsuz hali.

Atasözlerindeki sözcüklerin gerçek anlamları şöyledir: **A2 (kurt)** ve **a2 (волк)** sözcükleri Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika’ da yaşayan, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan anlamında; **B2 (kurdu)** ve **b2 (волка)** sözcükleri **A2** ve **a2** sözcüklerinin (-i) hali eki almış biçimlerinde; **C2 (yemez)** ve **c2 (не съест)** sözcükleri ısıarak, kemirerek ağızda çiğneyerek yutma; gıda alma, yiyecek kullanma eyleminin olumsuz halinde kullanılmışlardır.

(15) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 1618.

(16) *Ожегов, С.И., Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 98.

(17) *a.g.y.*, s. 398.

(18) *a.g.y.*, s. 191.

Görüyoruz ki $A2 = a2$; $B2 = b2$; $C2 = c2$, dolayısıyla $A2B2C2 = a2b2c2$.

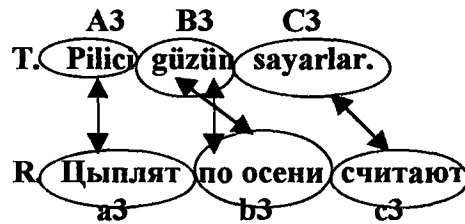
Başlangıçta *Kurt kurdu yemez* ifadesi gerçek anlamında ortaya atılmıştır: aynı soydan, aynı türden olan hayvanlar birbirini yemez. Daha sonra sözcükler giderek sözlük anlamlarını yitirerek mecazi anlam kazanmış ve kişiler ne kadar saldırgan, ne kadar kötü olurlarsa olsun kendilerine benzeyenlere dokunmaz, zarar vermez anlamını ifade etmeye başlamışlardır. İfadelerde yer alan sözcükler gerçek anlamlarından uzaklaşarak şu yan anlamları kazanmışlardır: $A2$ ve $a2$ - kurt (волк) sözcükleri kötü veya başka özellikler taşıyan insan ; $B2$ ve $b2$ - kurdu (волка) sözcükleri kötü veya başka özelliklere sahip kişilere benzeyen insan; $C2$ ve $c2$ - yemez (не съест) sözcükleri zarar vermez anlamlarını kazanmışlardır.

Her iki atasözünün de içerdiği cümle basit, olumsuz fiil cümlesidir; özneleri - kurt (волк); yüklemeleri - yemez (не съест); belirtili nesneleri - kurdu (волка) aynıdır. Dolaylı anlatım kullanılmıştır.

Her iki atasözünün verdiği anlam aynıdır: kişiler ne kadar saldırgan, kötü olurlarsa olsunlar, kendilerine benzeyenlere dokunmaz, zarar vermezler.

II. 3. 2. Kullanılan anahtar sözcüklerde çok az farklılıklar görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri

Örnek 3:

Sözcüklerin sözlük anlamlarını sıralayalım:

$A3 = \text{pilic,-ci}$ (is.) - 3.1.Tavuğun küçüğü; erginleşmemiş tavuk veya horoz.(19)

(19) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 1185.

güz (is.)

- 3.1. (Kuzey yarım küre için) Eylül, ekim ve kasım aylarını içine alan süre, sonbahar.

3. 2. astr. 22 Eylül ile 21 Aralık arasındaki mevsim.(20)

B3 = güzün

- 3.1. Güz mevsiminde.

saymak (-i)

- 3.1. Bir cinsten kaç parça bulunduğunu anlamak için, bunları birer birer gözden veya elden geçirirken, her defasında bir sayı yükselterek bir sonuca varmak, sayısını bulmak.

3.2. Sayıları arka arkaya söylemek.

* (*Birden ona kadar saymak.*)

3.3. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı dolayısıyla bir kimseye veya bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmak, saygı göstermek, sözünü dinlemek, hürmet etmek.

3.4. Hesaba katmak, dikkate almak.

* (*Bundan önce verdiğimi saymıyor musun?*)

3.5. Geçer tutmak.

* (*Bunu saymam, sizi bir gün erkenden beklerim.*)

3.6. Önem vermek, önemsemek, mühimsemek.

* (*O, bu gibi âdetleri çok sayar.*)

3.7. Herhangi bir sıraya koymak, herhangi bir sırada yer aldığını kabul etmek.

* (*Artık kışı geçti sayabiliriz.*)

3.8. Herhangi bir şey, yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak, addetmek.

* (*Adamdan saymak.*)

3.9. Var saymak, tutmak, farz etmek.

(20) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s.589.

3.10.Arka arkaya söylemek, sıralamak.

* (Birinin iyiliklerini saymak.)

3.11.Gibi görmek, kabul etmek.

* (Teşekkürü borç sayarım.)

3.12.Ödemek, peşin vermek.(21)

C3 = sayarlar - saymak fiilin çoğul 3. şahıs, geniş zaman çekilmiş hali.

цыплёнок (м.) - 3.1. Tavuğun yavrusu (aynı zamanda hindi ve tavuk takımından bazı başka kuşların da yavrusu).(22)

а3 = цыплят (мн.) - цыплёнок' un çoğulu

осень (ж.) - 3.1. Yaz mevsiminden sonra ve kış mevsiminden önce gelen mevsim.

* (Дождливая осень.)

в3 = по осени (уст.) - = осенью (нар.) - güz mevsiminde (23)

считать (несов.) - 3.1. Sayıları art arda söylemek.

* (Считать до десяти.)

3.2. Herhangi bir şeyin tam miktarını belirlemek.

* (Считать деньги.)

3.3. Herhangi birini veya bir şeyi dikkate almak, hesaba katmak.

* (Если не считать погоду, то отпуск прошёл хорошо.)

(21) Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 1269.

(22) Ожегов, С.И., Словарь русского языка, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 874.

(23) а.г.у., s. 459.

3.4. Herhangi biri veya bir şey hakkında yorum yaparak sonuç, tahmin, bildirmek.(24)

* (*Считать кого-нибудь хорошим человеком.*)

с3 = считают - **считать** fiilin çoğul, 3. şahıs, şimdiki zaman çekilmiş hali.

Pilici güzün sayarlar ifadesinde sözcüklerin gerçek anlamları şunlardır: **A3 (pilici)** ve **a3 (цыпляют)** sözcükleri tavuğun küçüğü, erginleşmemiş tavuk veya horoz anlamını taşır, ancak **a3** sözcüğü, hindi veya bunlara benzer başka kuşların yavrusu anlamını da içermektedir. **B3 (güzün)** ve **b3 (по осени)** sözcükleri **güz mevsiminde** anlamında kullanılmıştır. **C3 (sayarlar)** ve **c3 (считают)** sözcükleri bir şeyin tam miktarını belirlemek anlamında kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi **A3** ve **a3** tavuğun küçüğü anlamında birleşmekte, **a3** daha geniş anlam içermekle birlikte çoğul şeklinde kullanılmıştır. Dolayısıyla **A3** ve **a3**'ün verdikleri anlamlar arasında çok az da olsa, fark vardır. Bu durumda:

A3 ≈ a3; B3 = b3; C3 = c3 , dolayısıyla **A3B3C3 ≈ a3b3c3**.

İlk olarak *Pilici güzün sayarlar* ifadesi gerçek anlamda kullanılmıştır. Piliçler ilkbaharda çok küçük ve nazik oldukları için hastalanıp ölebilirler. Sayılarını belirlemek güçtür. Ancak güzün büyümüş olan civcivlerin hastalanmaları ve ölmeleri söz konusu değildir. Bu nedenden dolayı güzün de sayılarını belirlemek mümkündür. Bu ifadenin mecazi anlamı şudur: bir işin yararlı olup olmadığını anlamak, ancak bu işin sonucuna bakarak mümkün olabilir.

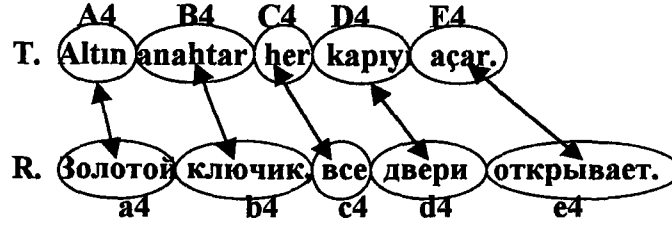
Sözcüklerin kazandıkları yan anlamlar ise şöyledir: **A3 (pilici)** ve **a3 (цыпляют)** sözcükleri, yapılmakta veya yapılmış olan bir iş; **B3 (güzün)** ve **b3 (по осени)** sözcükleri, yapılan işin sonu; **C3 (sayarlar)** ve **c3 (считают)** sözcükleri de tespit etmek, belirlemek anlamlarını kazanmışlardır.

Her iki atasözünün de içerdiği cümle basit, olumlu fiil cümlesidir; özneleri eksiktir; yüklemeleri - **sayarlar (считают)**; dolaylı tümleçleri **güzün (по осени)** aynıdır. Dolaylı anlatım kullanılmıştır.

Her iki atasözünün verdiği anlam aynıdır: bir işin yararlı ve başarılı olup olmadığını belirlemek için bu işin sonucuna bakmak gerekir.

(24) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 782.

Örnek 4:

Sözcüklerin sözlük anlamlarını sıralayalım:

A4 = altın

- 4.1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 C de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element, kısaltması Au. (is.)
- 4.2. Altından yapılmış. (sf.)
 - * (*Altın saat.*)
- 4.3. Altından yapılmış sikke.
 - * (*Çocuğa bir altın taktı.*)
- 4.4. Niteliği iyi olan, üstün nitelikte olan, değerli. (mec.)
 - * (*Altın ses.*)(25)

B4 = anahtar (is.)

- 4.1. Bir kilidi açıp kapamak için kullanılan araç, açar, açkı.
- 4.2. Bir şeyin zembereğini kurmak için kullanılan araç, kurgu.
- 4.3. Şifre yazmak ve çözmek için kararlaştırılmış olan yol.
- 4.4. İstenilen yere veya aygıt, isteğe göre elektrik akımının geçmesini sağlamak için kullanılan düzen, komütatör.
- 4.5. Somunları veya vidaları çevirerek sıkıştırıp gevşetmek için kullanılan çelik saplı araç.
- 4.6. Notaların müzik merdivenindeki yükseklik derecelerini göstermek ve buna göre okunmasını sağlamak için portenin başına konulan işaret.

(25) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 59.

4.7. Konserve kutularının kapağını keserek açmaya yarayan âlet, açacak.

4.8. Vesile, araç, vasıta. (mec.)(26)

C4 = her (sf.)

- 4.1. Tekil isimlere tamlayan görevinde getirilerek “birer birer olarak, ...-in hepsi” anlamını verir.
* (*Her insan.*)(27)

D4 = kapı (-yı) (is)

- 4.1. Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı.
4.2. Bu açıklıktaki açılıp kapanan kanat.
* (*Oda kapısı.*)
4.3. Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân.
* (*Bir yılda dört kapı değiştirdi.*)
4.4. Gidere yol açan ihtiyaç.
* (*Bayram geldi, yine masraf kapıları açıldı.*)
4.5. (Tavla oyununda) İki pul üst üste getirilerek karşı oyuncunun o yeri kullanmasına engel olan yer.
4.6. Ev gezmesi için gidilen yer. (mec.)
4.7. Devlet dairesi.
* (*Hükûmet kapısı.*)
4.8. Çok yakın zaman. (mec.)
* (*Kış kapımıza dayandı.*)
4.9. Resmi daire.
* (*Serasker kapısı.*) (28)

(26) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 67.

(27) a.g.y., s. 634.

(28) a.g.y., s. 785.

açmak (-i)

- 4.1. Bir şeyi kapalı durumdan kurtarmak.
* (*Kapıyı açmak.*)
- 4.2. Bir şeyin kapağını veya örtüsünü kaldırmak.
- 4.3. Engeli kaldırmak.
- 4.4. Sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri bu durumdan kurtarmak.
* (*Paketi açmak.*)
- 4.5. Oyarak veya kazarak çukur, delik oluşturmak.
- 4.6. Tıkalı bir şeyi, bu durumdan kurtarmak.
* (*Karla kapalı yolu açmak.*)
- 4.7. Çevresini genişletmek.
* (*Anıtın çevresini açmak.*)
- 4.8. Birbirinden uzaklaştırmak.
* (*Kollarını açtı.*)
- 4.9. Yarmak.
* (*Çıbanı açmak.*)
- 4.10. Düğümü veya dolaşmış bir şeyi çözmek.
* (*Yumağı açmak.*)
- 4.11. Bir kuruluşu, bir iş yerini işler duruma getirmek.
* (*Okul açmak.*)
- 4.12. Bir aygıtı, bir düzeni vb. lerini çalışır duruma getirmek.
* (*Elektriği açmak.*)
- 4.13. Alış verişi başlatmak.
* (*Bakan tütün piyasasını açtı.*)
- 4.14. Rengin koyuluğunu azaltmak.
* (*Bu boyayı biraz daha açmalı.*)
- 4.15. Yakışmak, güzel göstermek.
* (*Bu renk odayı açtı.*)
- 4.16. Ferahlık vermek.
* (*Burası beni açmadı.*)
- 4.17. Bir konu ile ilgili konuşmak.
- 4.18. Savaşla almak, fethetmek.

4.19. Avunmak veya danışmak için söylemek.

* (*Sırrını bana açtı.*)

4.20. Yarmak, düzenlemek.

* (*Sınav açmak.*)

4.21. Ayırmak, tahsis etmek.

* (*Üst katta bir oda açtık.*)

4.22. Sıkılganlığını, utangaçlığını gidermek. (mec.)

4.23. Görünür duruma getirmek.

* (*Sergi açmış.*)(29)

E4 = açar

- **açmak** filin 3. tekil şahıs,

a4 = золотой (прил.)- 4.1. Altınla ilgili veya altından yapılmış (sf.)

4.2. Altın para.

4.3. Altın rengi, parlak sarı.

* (*Золотая осень.*)

4.4. Mutlu, elverişli.

* (*Золотая пора.*)

4.5. Mükemmel, parlak.

* (*Золотые руки.*)

4.6. Değerli, sevgili.

* (*Золотой Мой!*)(30)

ключ (м.)

- 4.1. Kilidi açmak veya kapamak için kullanılan üzerinde değişik oymalar olan araç.

* (*Подобрать ключи.*)

4.2. Somunları veya vidaları çevirerek sıkıştırmak veya gevşetmek, açmak için kullanılan, bir mekanizmayı harekete geçiren araç.

* (*Ключ для часов.*)

(29) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 12.

(30) **Ожегов, С.И.**, *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 236.

4.3. Herhangi bir şeyi anlamaya, çözmeye için yarayan şey.

* (*Ключ к шифру.*)

4.4. Notaların yükseklik derecesini gösteren ve portenin başına konulan işaret.

* (*Музыкальный ключ.*)

4.5. Yapıların kemerlerinin en sonunda bulunan üst taş.(31)

b4 = ключик

- **ключ** sözcüğünün 1. ve 2. de verilen anlamlara ilişkin olarak küçültmesi

c4 = все

- **весь** (опр. мест.)

4.1. Kesintisiz, bütün, tamamı.

* (*Всю ночь читал.*)

4.2. Elde olan, bulunan.

* (*Всего понемногу.*)

4.3. Hepsi, eksiksiz.

* (*Все до одного.*)(32)

дверь (ж.)

- 4.1. Duvarda giriş ve çıkış için kullanılan açıklık.

* (*Стоять в дверях.*)

4.2. Bu açıklığı kapatmak için kullanılan menteşelerle sağlamlaştırılmış ahşap, metal veya cam levha.

* (*Закрыть, открыть дверь.*)(33)

d4 = двери

- **дверь** sözcüğün çoğulu.

открывать (несов.) - 4.1. Herhangi bir şeyin kapağını, kanadını kaldırma

* (*Открывать окно.*)

4.2. Bir şeyi ulaşılır, serbest yapmak.

* (*Открывать путь.*)

(31) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 279.

(32) *a.g.y.*, s. 81.

(33) *a.g.y.*, s. 156.

4.3. Birini veya bir şeyi, onu kapatan bir şeyden kurtarmak

* (*Открывать лицо.*)

4.4. Kapatarak birleşmiş olan şeyleri ayırmak.

* (*Открывать рот.*)

4.5. Herhangi bir şeyi kullanılır yapmak .

* (*Открывать воду.*)

4.6. Herhangi bir şeyi açıkça söylemek.

* (*Открывать правду.*)

4.7. Herhangi bir şeyi sağlamak.

* (*Открывать возможность.*)

4.8. Herhangi bir olayın başlangıcını yapmak, bir kuruluşun faaliyetini başlatmak.

* (*Открывать заседание.*)

4.9. Daha önce bilinmeyen bir şeyin varlığını keşfetmek.

* (*Открывать залежи руды.*)(34)

e4 = открывает - открывать fiilin tekil 3. şahsı, şimdiki zaman kipi

Bu örnekteki sözcüklerin gerçek anlamları şunlardır: **A4 (altın)** ve **a4 (золотой)** sözcükleri altından yapılmış olan nesneyi tanımlar; **B4 (anahtar)** ve **b4 (ключик)** sözcükleri, bir kilidi açıp kapamak için kullanılan araç anlamını taşır, ancak **b4** sözcüğü küçültülmüş anlamındadır; **C4 (her)** ve **c4 (все)** sözcükleri eksiksiz, hepsi anlamındadır, ancak **c4** çoğuldur; **D4 (kapıyı)** ve **d4 (двери)** sözcüğü duvarda giriş ve çıkış için kullanılan açıklık ve bu açıklığı kapatmak için yarayan menteşelerle sağlamlaştırılmış ahşap, metal veya cam levha anlamında, ancak **d4** çoğuldur; **E4 (açar)** ve **e4 (открывает)** sözcükleri kapıyı kapalı durumdan kurtarmak anlamındadır.

Bu durumda, **A4 = a4** ; **B4 ≈ b4** ; **C4 = c4** ; **D4 ≈ d4** ; **E4 = e4**, dolayısıyla **A4B4C4D4E4 ≈ a4b4c4d4e4**.

(34) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 471.

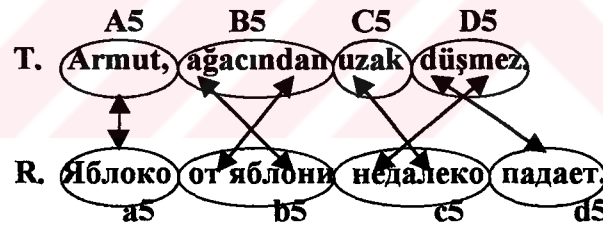
Altın anahtar her kapıyı açar (Золотой ключик, все двери открывает) ifadeleri mecazi anlamda para ve maddi olanaklarla bütün engeller aşılar, bütün güçlükler yenilir, istenilen şey elde edilir olarak kullanılır. Sözcüklerin aldıkları yan anlamlar ise şöyle: **A4B4** (altın anahtar) ve **a4b4** (золотой ключик) sözcükleri maddi güç anlamını taşır; **C4D4** (her kapıyı) ve **c4d4** (все двери) sözcükleri engel, güçlük anlamını almıştır; **E4** (açar) ve **e4** (открывает) sözcükleri aşmak, elde etmek anlamını taşır.

Her iki cümle de basit, olumlu fiil cümlesidir; öznelere - **altın anahtar** (золотой ключик); yüklemeleri - **açar** (открывает); belirtili nesneleri - **her kapıyı** (все двери) aynıdır. Yarı dolaylı anlatım kullanılmıştır.

Her iki atasözünün de verdiği anlam şudur: para ve maddi olanaklarla bütün engeller aşılar, bütün güçlükler yenilir, istenilen şey elde edilir.

II. 3. 3. Kullanılan anahtar sözcüklerde daha fazla farklılıklar görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri

Örnek 5:

- A5 = armut** (is.) - 5.1. Gülgillerden, çiçekleri beyaz, yurdumuzun her yerinde yetişen, bir ağaç. (bot.)
- 5.2. Bu ağacın, rengi sarıdan yeşile kadar değişebilen, tatlı, sulu, yumuşak, ufak çekirdekli meyvesi.
- 5.3. Fazla bön. (argo)(35)

(35) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 87.

ağaç (is.)

- 5.1. Gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.

5.2. Direk.

5.3. Bu gibi bitkilerin gövdesinden ve dallarından yapılan nesnelerde sıfat.

* (*Ağaç tekne.*)(36)

B5 = ağacından

- kendisinin bulunduğu **ağaç**'tan ...

C5 = uzak (sf.)

- 5.1. Gidilmesi çok süren, çok ötelede bulunan, ırak, **yakın** karşıtı.

* (*Uzatlardan bir ses geldi.*)

5.2. Arada çok zaman bulunan.

* (*Uzak bir gelecekte...*)

5.3. Eli, gücü veya hükmü yetişmez.

* (*O böyle işlerden pek uzaktır.*)

5.4. İhtimali az olan.

* (*Ben bu işi çok uzak görüyorum.*)

5.5. Ayrı, birbiriyle yakın ilgisi olmayan.

5.6. Uzak yer. (is.)

* (*Fazla uzağa gitme.*)(37)

düşmek (-e)

- 5.1. Yerçekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek.

* (*Boşlukta bütün cisimler aynı hızla düşer.*)

5.2. Durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek.

* (*Ağaçtan yere bir yaprak düştü.*)

(36) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 20.

(37) **a.g.y.**, s. 1526.

- 5.3. Yere devrilmek, yere serilmek.
* (*Çocuk koşarken yere düştü.*)
- 5.4. Hava taşıtları kaza sonucu hızla yere inerek çarpmak.
- 5.5. Vücuda bol gelen giysinin aşağı kayması.
- 5.6. Yağmak.
* (*Dağlara kar düştü.*)
- 5.7. Vurmak, değmek, rastlamak.
* (*Ağaçların gölgeleri yola düşüyordu.*)
- 5.8. Vakti gelmeden (ölü) doğmak.
- 5.9. Atlanmak, aradan çıkmak, eksik kalmak.
* (*Buradan bir kelime düşmüş.*)
- 5.10. Çıkarmak, eksiltmek.
* (*Borçları düştükten sonra kalan para.*)
- 5.11. Bir zorunluluk sebebiyle bulunduğu yerden ayrılmak,
gitmek.
* (*Gurbet ellere düşmek.*)
- 5.12. Aşırı ilgi veya sevgi göstermek.
* (*Sen bu işin üstüne çok düştün.*)
- 5.13. Uğramak, kapılmak.
* (*Tereddüde düşmek.*)
- 5.14. Yakışmak, uygun gelmek.
* (*Bu resim buraya iyi düştü.*)
- 5.15. Yakışık almak.
* (*Bu konuşmayı yapmak size düşer.*)
- 5.16. Ödevi veya yetkisi içinde bulunmak.
* (*Bana alışveriş yapmak düşüyor.*)
- 5.17. Bulunmak.
* (*İskelenin karşısına düşen kahveye gitmişler.*)
- 5.18. Biriyle yaşamak, çalışmak, birlikte olmak durumunda kalmak.
* (*Çocuk iyi bir öğretmene düştü.*)

5.19.Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak.

* (*Mirastan ona bu ev düştü.*)

5.20.Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak.

* (*Mahkemelere düşmek.*)

5.21.İş başından uzaklaşmak.

* (*Kabine düştü.*)

5.22.Hızı, gücü, değeri azalmak.

* (*Arabanın hızı düştü.*)

5.23.Eksilmek, azalmak.

* (*Isı sürekli olarak düşüyor.*)

5.24.Düşkünleşmek.

* (*Zavallı ne kadar düşmüş.*)

5.25.Bir yere ansızın gelmek, damlamak, tesadüfen gelmek.

5.26.Belirli zamana rastlamak.

* (*Onun yeni bir ev alması bu tarihlere düşer.*)

5.27.Fırsat çıkmak.

* (*Bir kelepir düştü.*)

5.28.Olmak, olumsuz bir duruma girmek.

* (*Yorgun düşmek.*)

5.29.Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak.

* (*Kasaba düştü.*)

5.30.Bazı deyimlerde “yürümek, birlikte gelmek”

anlamlarında kullanılır: **önüne, peşine, arkasına**

düşmek.

5.31.Bayağılaşmak.

5.32.Alışmak, müptelâ olmak. **Düşse kalka.**(38)

D5 = düşmez

- düşmek filin tekil üçüncü şahıs olumsuz hali

(38) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 422.

а5 = яблоко (ср.) - 5.1. Elma ağacının meyvesi.(39)

* (*Сушеные, антоновские яблоки.*)

от (пр.)

- 5.1. Bir şeyin başlangıç noktasını belirler.

* (*Отплыть от берега.*)

5.2. Bir şeyin kaynağını gösterir.

* (*Сын от первого брака.*)

5.3. Herhangi bir faaliyetle veya bir şeyle bağlantı, ilişki bildirir.

* (*Люди от науки.*)

5.4. Bir parçanın hangi bütüne ait olduğunu belirler.

* (*Отрезать лопоту от каравая.*)

5.5. Herhangi bir şeyi uzaklaştırma veya önüne geçme; karşı koyma, azaltma veya yok edilmesiyle ilgili kullanılmakta.

* (*Защита от врага.*)

5.6. Bir şeyin sebebini belirtir.

* (*Петь от радости.*)

5.7. Daha önce kullanılan sözcüğün ve onun karşıtı olan sözcüğün arasında kullanılır.

* (*Отличать добро от зла.*)

5.8. Mektup ve evrakların tarihlerini belirlemekte kullanılır.

* (*Приказ от 1 августа.*)

5.9. Aşağıdaki ifadelerde geçici bir ardışıklık belirlemede kullanılır.

* (*год от году, время от времени, час от часу*)(40)

яблоня (ж.)

- 5.1. Gülgillerinden yuvarlak, tatlı veya tatlı-ekşi meyveleri olan ağaç.(41)

* (*Садовая, цветущая яблоня.*)

(39) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 912.

(40) а.г.у., s. 464.

(41) а.г.у., s. 912.

b5 = от яблони - elma ağacından başlayarak ...

c5 = недалеко (нар.)- 5.1. Uzak olmayan, yakın mesafe.

* (*Лес недалеко.*) (42)

падать (несов.) - 5.1. Yere, aşağıya doğru inmek, yuvarlanmak.

* (*Падают навзничь.*)

5.2. Yağışların olması.

* (*Падают снег.*)

5.3. Bulunduğu, durduğu yerden ayrılmak (saç, diş).

5.4. Serbestçe sarkmak.

* (*Волосы падают на плечи.*)

5.5. Herhangi bir şeye belirli zamanda, yerde rastlamak, tesadüf gelmek.

* (*Ударение падает на первый слог.*)

5.6. Herhangi bir yöne yayılma.

* (*Тень падает на дорожку.*)

5.7. Uğramak, zan altında kalmak.

* (*Подозрение падает на приезжего.*)

5.8. Ödev veya görev almak.

* (*Заботы по хозяйству падают на мать.*)

5.9. Azalma, eksilme.

* (*Давление падает.*)

5.10. Gelişmenin durması, kötüleşmesi.

* (*Нравы падают.*)

5.11. Hayvanlar için: ölmek.

* (*Скот падает.*)(43)

d5 = падает - падать fiilin 3. tekil şahsı, şimdiki zaman kipi.

(42) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 401.

(43) а.г.у., s. 486.

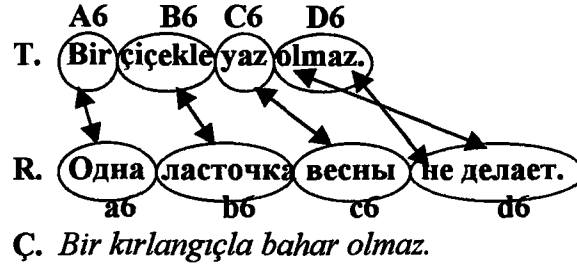
Sözcüklerin gerçek anlamları şöyledir: **A5 (elma)** - Gülgillerden, çiçekleri beyaz, yurdumuzun her yerinde yetişen bir ağacın rengi sarıdan yeşile kadar değişebilen tatlı, sulu, yumuşak, ufak çekirdekli meyvesi; **a5 (яблоко)** - Gülgillerinden yuvarlak, tatlı veya tatlı-ekşi meyve; **B5 (ağacından)** - Gülgillerden, çiçekleri beyaz, rengi sarıdan yeşile kadar değişebilen tatlı, sulu, yumuşak, ufak çekirdekli meyveleri olan, yurdumuzun her yerinde yetişen, bir ağaçtan; **b5 (от яблони)** - Gülgillerinden yuvarlak, tatlı veya tatlı-ekşi meyveleri olan ağaçtan; **C5 (uzak)** - uzak yer; **c5 (недалеко)** - uzak olmayan yer; **D5 (düşmez)** - durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak yukarıdan aşağıya inme eylemin olumsuz hali, 3. tekil şahsı; **d5 (падает)** - bulunduğu, durduğu yerden ayrılarak yere, aşağıya doğru inme eyleminin 3. tekil şahsı anlamlarında kullanılmışlardır.

Bu durumda **A5 ≈ a5** - her iki sözcük de Gülgillerden meyve anlamında kullanılmış, ancak bu meyvelerin şekli ve tadı farklıdır. **B5 ≈ b5** - her iki sözcük de Gülgillerden ağaç anlamında kullanılmıştır, fakat bu ağaçların yaprakları ve meyveleri farklıdır. **C5** ve **c5** sözcükleri zıt anlamdadır: **C5** - **uzak**, **c5** - **недалеко (uzak olmayan)** anlamlarda kullanılmışlardır. **D5** ve **d5** sözcükleri zıt anlamdadır: **D5** - **düşmez**, **d5** - **падает (düşer)** anlamlarda kullanılmışlardır. Ancak, **C5D5 (uzak düşmez)** ve **c5d5 (недалеко падает)** bir arada ele alındığında aynı anlamı vermektedir, yani **C5D5 = c5d5** dolayısıyla **A5B5C5D5 ≈ a5b5c5d5**.

Armut ağacından uzak düşmez (Яблоко от яблони недалеко падает) ifadeleri mecazi olarak her şey soyuna çeker anlamında kullanılır. Sözcüklerin aldıkları yan anlamlar ise şunlardır: **A5** ve **a5** (**armut** ve **яблоко**) - bir şeyin küçüğü, yavrusu anlamını taşır; **B5** ve **b5** (**ağacından** ve **от яблони**) - soy anlamını taşır; **C5D5** ve **c5d5** (**uzak düşmez** ve **недалеко падает**) - soya çekmek anlamını taşır.

Her iki cümle basit, fiil cümlesidir, ancak Türk atasözü cümlesi olumsuz, Rus atasözü cümlesiye olumludur; özneleri yaklaşık olarak aynı; yüklemeleri zıt anlamlıdır; dolaylı tümleçleri aynıdır. Dolaylı anlatım kullanılarak aynı anlam aktarılmıştır.

Örnek 6:

A6 = bir

- 6.1. Sayıların ilki. (is.)

6.2. Bu sayıyı gösteren rakam, 1, I.

6.3. Bu sayı kadar olan. (sf.)

* (Bir kalem.)

6.4. Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösterir.

* (Bir adam sizi arıyor.)

6.5. Tek.

* (Allah birdir.)

6.6. Birleşik.

* (Hep biriz, ayrılmayız.)

6.7. Eş, aynı, bir boyda.

* (Bu kalemlerin ikisi birdir.)

6.8. Ortaklaşa olan, müşterek.

* (Bizim kesemiz birdir.)

6.9. Değer, önem bakımlarından birbirinden farksız, birbirine eşit, birbirine benzer.

6.10. Yüklem durumunda olan bir isim takımının belirtileni olarak kullanıldığında, belirtenin hor görüldüğünü anlatır.

* (Kendisi vaktiyle arabacının biri idi.)

6.11. Sıfat veya zarf durumunda başına geldiği kelimelere kuvvet, istek veya kesin olmayan anlamlar katar.

* (Bir güzel ki...; Bir gidin bakalım.)

6.12. (Tekrarlanarak) Bir kez. (zf.)

* (Bir ona, bir bana baktı.)

6.13. Sadece. (zf.)

* (Her şey bitti, bir bu kaldı.)

6.14. Ancak, yalnız.

* (Bunu bir sen yapabilirsin.)(44)

çiçek (is.)

- 6.1. Bir bitkinin, üreme organlarını taşıyan çoğu güzel kokulu, renkli bölümü. (bot.)

6.2. Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi.

* (Papatya güzel kır çiçeğidir.)

6.3. Davranışları hafif, toplum kurallarına uymayan kimse. (mec.)

* (Omun ne çiçek olduğunu hep biliriz.)

6.4. İrinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan ateşli, ağır ve bulaşıcı bir hastalık. (tıp)

6.5. Süblimleşme veya çiçeksime yoluyla elde edilen toz. (kim.)(45)

B6 = çiçekle

- çiçek sözcüğünün 1. ve 2. anlamlarını taşıy ve ile bağlacını içerir.

C6 = yaz (is.)

- 6.1. (Kuzey yarım küre için) Yılın, Haziranın 21'inde başlayıp Eylülün 23'üne kadar süren, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsimi.

* (Çok sıcak bir yaz gecesi idi.)(46)

olmak (nsz.)

- 6.1. Varlık kazanmak, meydana gelmek, vuku bulmak.

* (Her gün fırtına oluyor.)

6.2. Gerçekleşmek veya yapılmak.

(44) Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 192.

(45) a.g.y., s. 307.

(46) a.g.y., s. 1611.

- 6.3. Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak.
* (*Doktor olmak.*)
- 6.4. Bir şeyi elde etmek, edinmek.
* (*Haberi olmak.*)
- 6.5. Bir durumdan başka bir duruma geçmek.
* (*Şarap sirke olmuş.*)
- 6.6. Herhangi bir durumda bulunmak.
* (*İnsan sabırlı olmalı.*)
- 6.7. Uygun düşmek, yerinde görülmek.
* (*İş böyle olur.*)
- 6.8. Yetişmek, olgunlaşmak.
* (*Ekinler oldu.*)
- 6.9. Hazırlanmak, hazır duruma gelmek.
* (*Çay oldu.*)
- 6.10. Bulunmak.
* (*Bugün orada olmalısın.*)
- 6.11. Geçmek, tamamlanmak.
* (*İki yıl oldu.*)
- 6.12. Sürdürmek, yürütmek.
* (*İlişkileriniz dostça olsun.*)
- 6.13. Bir kuruluşla, örgütle ilgili bulunmak, mensup olmak.
* (*Partili olmak.*)
- 6.14. Yaklaşmak, gelip çatmak.
* (*Sabah oldu.*)
- 6.15. Bir şey, birinin mülkiyetine geçmek.
* (*Arsa onun oldu.*)
- 6.16. Özne bir isim tamlaması olduğunda, belirtenin belirtene ait olduğu düşüncesini anlatır.
* (*Evimizin bahçesi olmalı.*)

6.17. Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılır.

* (*Annesi oluyor.*)

6.18. Sarhoş olmak.

* (*Sen adamakıllı olmuşsun.*)

6.19. Uymak, tam gelmek.

* (*Bu şapka başıma oluyor.*)

6.20. Yitirmek, elinden kaçırmak.

* (*Canından olmak.*)

6.21. Bir yerde doğmuş, yaşamış olmak.

* (*Köyden olan.*)

6.22. Bu fiilin geniş zamanının tekil üçüncü kişisi olumlu olduğunda kabul, olumsuz olduğunda ret anlatır.

* (*Bu iş olur, öteki olmaz.*)

6.23. Bir şey' le birlikte; bir olayla karşılaşmak; başına kötü bir şey gelmek.

* (*Kimseye bir şey olmadı.*)

6.24. Ne ile birlikte.

* (*Ona ne oluyor.*)

6.25. Yol açmak.

* (*Bu davranışın ona çok zararı oldu.*)

6.26. Bir isim veya sıfatın belirttiği durumu almak.

* (*Su buz oldu.*)

6.27. Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur.

* (*Artık bize gelmez oldu.*)

6.28. Hastalığa yakalanmak, tutulmak.

* (*Verem olmak.*)(47)

D6 = olmaz

-olmak fiilinin 3. tekil şahsı, olumsuz hali.

(47) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 1106.

аб = одна (ж.) - один (м.); одно (ср.); одни (мн.)

6.1. Sayı, rakam, miktar. (кол. числ.)

6.2. Tek, yalnız. (прил.)

* (Он живёт один.)

6.3. Kimsesiz, yalnız. (прил.)

* (Я одинокий.)

6.4. Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösterir. (неопр. мест.)

* (В один прекрасный день.)

6.5. Özdeşlik, benzerlik bildirir. (опр. мест.)

* (Жить с другом в одном доме.)

6.6. Kısıtlama, sınırlama bildirir: sadece. (опр. мест.)

* (От него одни неприятности.)

6.7. Aynı veya benzer durumda olan varlıkları karşılaştırmak için kullanılır. (опр. мест.)

* (Один из нас.)

6.8. Bütünlük bildirir. (прил.)

* (Диалекты слились в один язык)(48)

бб = ласточка (ж.) - 6.1. Kırangıçgillerden, ince uzun kanatlı, hızlı uçan küçük kuş.

* (Первая ласточка.)

6.2. Jimnastik ve buz pateninde bir figür: beden öne eğik, bir ayak geri ve yükseğe uzatılmış, eller yana açık durumdadır.

6.3. Kadın ve kızlara hitap edilirken kullanıldığında şefkat belirtir.

* (Ласточка ты моя!) (49)

весна (ж.) - 6.1. Kıştan sonra ve yazdan önce gelen mevsim.

* (Поздняя, ранняя весна.) (50)

(48) Ожегов, С.И., Словарь русского языка, Москва, «Русский язык», 1989, стр.443.

(49) а.г.у., s. 320.

(50) а.г.у., s. 80.

сб = весны

- весна sözcüğünün -i hali.

не (ч.)

- (51)

делать (несов.)

- 6.1. Herhangi bir faaliyette bulunmak, bir şeyle meşgul olmak.

* (Делать все для победы.)

6.2. Çalışarak bir şey üretmek, meydana getirmek.

* (Делать станки.)

6.3. “Себе” ile veya onsuz kullanıldığında: kendine bir şey sipariş ederek hazırlamasını sağlamak anlamını verir.

* (Делать себе костюм в ателье.)

6.4. İsimlerle bir arada kullanıldığında, o isimden türeyen fiilin anlamını verir.

* (Делать ошибки.)

6.5. Herhangi biri için bir şey gerçekleştirmek, ortaya koymak.

* (Делать добро людям.)

6.6. Herhangi bir davranışta bulunarak birini herhangi bir duruma düşürmek.

* (Делать из кого-н. посмешище.)

6.7. Bir durum yaratmak.

* (Делать несчастным.)(52)

дб = не делает

- делать fiilinin 3. tekil şahsı, olumsuz hali.

Sözcüklerin gerçek anlamları şöyledir: **A6 (bir)** ve **a6 (одна)** sözcükleri sayıların ilki kadar olan anlamındalar; **B6 (çiçek)** sözcüğü, çiçek açan kır veya bahçe bitkisi anlamındadır; **b6 (ласточка)** sözcüğü, Kırlangıçgillerden, ince uzun kanatlı, hızlı uçan küçük kuş anlamındadır.

(51) bkz. s.58.

(52) Ожегов, С.И., Словарь русского языка, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 161.

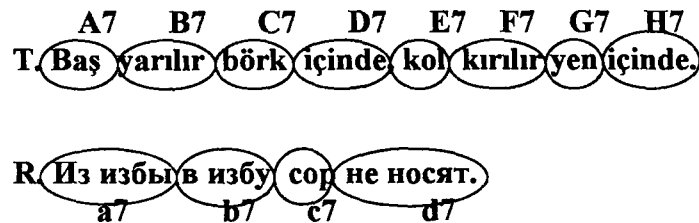
C6 (yaz) sözcüğü, yılın, Haziranın 21'inde başlayıp Eylülün 23'üne kadar süren, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim anlamındadır; **c6(весна)** sözcüğü, kıştan sonra ve yazdan önce gelen mevsim anlamındadır; **D6 (olmaz)** sözcüğü, meydana gelme, gerçekleşme eyleminin olumsuz halidir; **d6 (не делает)** sözcüğü, herhangi bir olayı gerçekleştirmemek, ortaya koymamak anlamındadır. Bu durumda **A6 = a6 ; B6 (çiçek)** bitki, **b6 (ласточка)** hayvan isimleridir; **C6 (yaz)** ve **c6 (весна)** farklı mevsim adlarıdır; **D6 (olmaz)** ve **d6 (не делает)** sözcükleri tamamen aynı olmasalar da anlam yakınlığı göstermektedirler, dolayısıyla **A6B6C6D6 ≈ a6b6c6d6**.

Bir çiçekle yaz olmaz (Одна ласточка весны не делает) ifadelerinin mecazi anlamı, güzel fakat küçük bir belirtiyse, beklenen bir olayın gerçekleştiğinin veya bir sonucun elde edildiğinin düşünülmemesi gerektiğidir. Yan anlam kazanan sözcükler ise şöyledir: **C6 (yaz)** ve **c6 (весна)** sözcükleri beklenen, arzu edilen bir olay; **A6B6 - bir kırlangıçla** ve **a6b6 - одна ласточка** sözcükleri arzu edilen olayların küçük ve güzel belirtileri anlamlarını kazanmışlardır.

Her iki atasözünde cümleler basit, olumsuz fiil cümleleridir. Türk atasözünde özne - yaz, yüklem - olmaz, bir çiçekle - zarftır; Rus atasözünde özne - ласточка (kırlangıç), yüklem - не делает (yapmaz), весны (baharı), belirtili nesnedir. Dolaylı anlatım yoluyla aynı anlam sağlanmıştır.

II. 3. 4. Kullanılan anahtar sözcükleri tamamen farklı olan, cümle yapısı farklı, anlatım türü ve anlamları aynı olan atasözleri

Örnek 7:

Ç. İzbeden izbeye çöp taşımazlar.

- A7 = baş** (is) - (53)
- yarılmak** (nsz) - 7.1. Yarmak işi yapılmak.
7.2. Üzerinde yarık açılmak.(54)
- B7 = yarılır** - **yarılmak** fiilinin 3. tekil şahsı
- C7 = börk** (is.) - 7.1. Genellikle hayvan postundan yapılan başlık.(55)
- D7 = içinde** (zf.) - 7.1. Süresince, zarfında.
* (Her şey yarım saat içinde oldu.)
7.2. Ortamında.
* (Bu şartlar içinde.)
7.3. Kendisinden önceki söze “çok” anlamı verir.
* (Yüzü kırışık içinde.)(56)
- E7 = kol** (is.) - 7.1. İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.
7.2. Ön ayağın üst bölümü (koyun, dana, kuzu vb. için).
7.3. Giysinin kolu saran bölümü.
7.4. Ağaçlarda gövdeden ayrılan kalın dal.
7.5. Makinelerde tutup çevirmeye veya çekmeye yarayan ağaç veya metal parça.
7.6. Bazı çalgıların elle tutulan sap bölümü.
7.7. Bir koltukta, bir divanda kol dayamaya yarayan parça.
7.8. Bir şeyin ayrıldığı bölümlerden her biri, dal, kısım, branş.
* (Ana Bilim Dalı.)
7.9. Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, karakol, devriye.

(53) bkz. s.51.

(54) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 1600.

(55) a.g.y., s. 222.

(56) a.g.y., s. 678.

7.10. İş takımı, ekip, trup.

* (*Orta oyumu kolu.*)

7.11. Kanat.

* (*Sağ kol.*)

7.12. Dizi.

* (*Yürüyüş kolu.*)(57)

7.13. Bir halatı oluşturan bükülmüş lif demetlerinden her biri.

kırılmak (nsz)

- 7.1. Kırmak işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak.

7.2. Bükülerek kat yeri oluşturmak.

7.3. Çok sayıda insanın ölmesi (savaş, bulaşıcı hastalık sebebiyle).

7.4. Eski gücü kalmamak, azalmak, yatışmak. (mec.)

7.5. Azalmak, yok olmak (cesaret, umut, onur için). (mec.)

7.6. Birine karşı kırgın duruma gelmek, gücenmek, incinmek.

7.7. Kırıklık duymak.

* (*Her tarafım kırılıyor.*)

7.8. Ağaç, dal üzerinde meyve, çiçek, yaprak çok olmak.

7.9. Saydam bir ortamdan başka bir saydam ortama geçen bir ışın, doğrultu değiştirmek.(58)

F7 = kırılır

- **kırılmak** fiilinin 3. tekil şahsı

G7 = yen (is.)

- 7.1. Giysi kolu.

* (*Gömleğinin yenlerini indirdi.*)

7.2. Yılan yastığıgiller, muzgiller gibi bazı bitki familyalarında, çiçeklerin üzerinde bir örtü gibi duran ve çoğu renkli olan bir çiçek yaprağı.(59)

(57) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 884.

(58) **a.g.y.**, s. 854.

(59) **a.g.y.**, s. 1619.

изба (ж.)

- 7.1. Ahşap köy evi.

* (*Не красна изба углами, а красна пирогами.*)(60)

из (пр.)

- 7.1. Herhangi bir eylemin nereden başladığını, herhangi bir şeyin hangi kaynaktan, yerden geldiğine işaret eder.

* (*Выйти из дому.*)

7.2. Bir bütünün parçalara ayrılmasını gösterir.

* (*Одно из двух.*)

7.3. Herhangi bir şeyin hangi olanaklarla yapıldığını belirtmek için kullanılır.

* (*Помогать из последних средств.*)

7.4. Herhangi bir şeyin neden yapıldığını gösterir.

* (*Дом из камня.*)

7.5. Herhangi birinin veya bir şeyin değişimini belirtir.

* (*Из поселка возник город.*)

7.6. Sebebi, nedeni gösterir.

* (*Сделать что-нибудь из зависти.*)

7.7. İsimlerde, sayıyla birlikte kullanılarak miktarı belirler.

* (*Комиссия из пяти человек.*)(61)

а7 = из избы

- 7.1. Ahşap köy evin içinden...

в (пр.)

- 7.1. Bir yerin belirlenmesi, bir yöne yönelme veya bir yerde bulunuşu gösterir.

* (*Положить бумаги в стол.*)

7.2. Herhangi birinin durumu, faaliyetleriyle ilgili olayları bildirmekte kullanılır.

* (*Вовлечь в работу.*)

7.3. Bir şeyin durumunu, biçimini, görünüşünü bildirmekte.

* (*Сахар в кусках.*)

(60) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 240.

(61) а.г.у., s. 240.

7.4. Giyimli birinin veya ambalajlı bir şeyin dış görünüşünü belirlemekte.

* (*Одеться в шубу.*)

7.5. Bir şeyin içerdiği birimlerin miktarını belirlemek için.

* (*Комната в двадцать метров.*)

7.6. Zamanı belirtmek için.

* (*В прошлом году.*)(62)

b7 = в избѹ - Ahşap köy evin içerisine..

c7 = сор (м.) - 7.1. Ufak, kuru süprüntü, çöp.

* (*Вымести сор.*) (63)

не - (64)

носить (несов.) - 7.1. Herhangi bir şeyi bir yerden başka bir yere götürme işlemi, fakat eylem bir zaman dilimi içinde, bir kerede veya tek bir yönde yapılmamaktadır.

* (*Носить вещи в вагон.*)

7.2. Bir şeyi giymek, veya yanında bulundurmak.

* (*Носить очки.*)

7.3. Birinin adı veya soyadı olması.

* (*Носить свою девичью фамилию.*)

7.4. Herhangi bir özelliği taşımak.

* (*Спор носит бурный характер.*)

7.5. Gebe durumunda olmak.

* (*Тяжело носила.*)

7.6. “грудь”, “бока” ve “живот” gibi isimlerle bir arada kullanıldığında (özellikle hayvanlarda) ağır nefes alma, inip kalkmak, gevşetmek, oynatmak anlamına gelir.

* (*Взмыленный конь носит боками.*)(65)

(62) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 71.

(63) a.g.y., s. 747.

(64) bkz. s.58.

(65) a.g.y., s. 419.

d7 = не носят - носить fiilin 3. çoğul şahsı, olumsuz

Türk atasözündeki sözcüklerin gerçek anlamları şöyledir: **A7 - baş** sözcüğü insan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız gibi organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser; **B7 - yarılır** sözcüğü üzerinde yarılmak ; **C7 - börk** sözcüğü hayvan postundan yapılan başlık; **D7 ve H7 - içinde** sözcüğü, ortamında; **E7 - kol** sözcüğü insan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölümü; **F7 - kırılır** sözcüğü kırmak işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak; **G7 - yen** sözcüğü giysi kolu anlamlarını taşırlar.

Rus atasözündeki sözcüklerin anlamları ise şöyledir: **a7 - из избы** ahşap köy evin içerisinden; **b7 - в избы** ahşap köy evin içerisine; **c7 - сор** ufak, kuru süprüntü, çöp; **d7 - не носят** herhangi bir şeyi bir yerden başka bir yere götürme işleminin olumsuz hali 3. çoğul şahıs anlamlarını taşırlar.

Türkçe ve Rusça sözcüklerini karşılaştırdığımızda tamamen farklı olduklarını görüyoruz: **A7 ≠ a7 ; B7 ≠ b7 ; C7 ≠ c7 ; D7 ≠ d7 ;** ayrıca Türk atasözündeki sözcükler sayıca daha fazladır, **E7, F7 ve G7**. Bu farklı sözcüklerin anlamları da doğal olarak farklıdır. Sonuçta **A7B7C7D7E7F7G7H7 ≠ a7b7c7d7**.

Türk atasözündeki cümle sıralı, olumlu fiil ve eksilteli cümledir; özneleri - **baş, börk, kol, yen**; yüklemeleri - **yarılır, kırılır**; dolaylı tümleci - **inde**'dir.

Rus atasözündeki cümle basit, olumsuz fiil cümlesidir; öznesi - yoktur; yüklemi - **не носят** (taşımazlar); belirtisiz nesne - **сор** (çöp); dolaylı tümleçleri - **из избы** ve **в избы** (ahşap köy evinden ve ahşap köy evine) dir. Anlatım türü her iki atasözünde de dolaylıdır. Türk ve Rus atasözlerinin anlamları aynıdır: bir toplulukta, bir ailede, kusurlar ve kavgalar, anlaşmazlıklar olabilir, ancak aile bireylerin bunları dışarıya aktarmamalı, sızdırmamalı, duyurmamalıdır öğüdünü veriyor. Bunlar bir sır olarak topluluğun veya ailenin içinde kalması gerektiğini söylüyor.

Baş yarılır börk içinde, kol kırılır yen içinde (Из избы в избы сор не носят) ifadelerinin mecazi anlamlarından dolayı, içerdikleri sözcükler de yan anlam kazanır, ancak bu yan anlamları net bir biçimde saptayamadımız için, burada onlara değinmeyeceğiz.

Örnek 8:

A8 B8 C8 D8 E8 F8
T. Ak koyunun kara kuzusu da olur.

R. В семье не без дурака.
a8 b8 c8

Ç. Ailede aptal da olur.

A8 = ak

- 8.1. Kar, süt gibi şeylerin rengi, beyaz, **kara** ve **siyah** karşıtı.

8.2. Bu renkte olan. (sf.)

8.3. Temiz, namuslu. (sf. mec.)

* (Alın açık, yüzü ak.)

8.4. Sıkıntısız, rahat. (mec.)

* (Ak günler göresin.)

8.5. Beyaz leke. (is.)

* (Bir gözünde ak var.)

8.6. Bazı şeylerde beyaz bölüm. (is.)

* (Yumurta akı.)(66)

koyun (is)

- 8.1. Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. (zool.)

8.2. Verilen buyruklara uyan, kendi kişiliğini gösteremeyen kimse. (mec.)(67)

B8 = koyunun

- **koyun** sözcüğünün -iyelik eki almış hali.

C8 = kara

- 8.1. En koyu renk, siyah, **ak**, **beyaz** karşıtı. (is.)

8.2. Bu renkte olan. (sf.)

* (Kara boya.)

(66) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 32.

(67) a.g.y., s.905.

8.3. Esmer.

8.4. Çoğu kez tür belirtmeye yarar.

* (*Kara kavak.*)

8.5. Kötü, uğursuz, sıkıntılı. (mec.)

* (*Kara baht.*)

8.6. Yüz kızartıcı durum, leke. (mec.)(68)

kuzu (is.)

- 8.1. Koyun yavrusu.

8.2. Bir meyve veya sebzeye bitişik olan küçük meyve veya sebze.

8.3. Kuzu etinden yapılmış olan (yiyecek). (sf.)(69)

D8 = kuzusu

- **kuzu** sözcüğünün - iyelik eki almış hali (3. tekil şahıs)

E8 = da

- 8.1. Daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında “- den başka” anlamıyla ilişki kurar.

* (*Toplantıda o da konuştu.*)

8.2. Azarlama, yalvarma, küçümseme, yakınma, övme anlamlarında iki cümleyi bağlar.

* (*Aklını başına topladığı çalış.*)

8.3. Şart bildiren fiillerden sonra “bile, dahi” anlamına gelerek şartın geçerli olmadığını anlatır.

* (*Artık gönlümü alsa da değeri yok.*)

8.4. Karşıt anlamlı cümleleri pekiştirerek bağlar.

* (*Bütün yıl gezmiş de şimdi iş bulmaya kalkışmış.*)

8.5. Bazı birleşik cümleleri “ama, fakat” anlamıyla birbirine bağlar.

* (*İstedi de yapmadım.*)

(68) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 789.

(69) **a.g.y.**, s. 944.

8.6. Bazı edat, bağlaç ve zarflardan sonra gelerek anlamı güçlendirir.

* (*O kadar da güzel değil.*)

8.7. Kendisinden önceki fiili zarf-fiil durumuna sokar.

* (*Çalıştı da başardı.*)

8.8. -erek, -ip ekli zarf-fiillerden sonra kullanılırsa temel fiilin oluş biçimini, önermenin nasıl oluştuğunu anlatır.

* (*Gidip de gelmemek var.*)

8.9. Tekrarlanan iki isim, iki sıfat arasında kullanılırsa anlam güçlendirilmiş olur.

* (*Kadın da kadınmış ha!*)

8.10. Bir isteğe karşı olan fiili bağlamaya yarar.

* (*Sınıftı geçsin de istediğini yapsın.*)

8.11. Tekrarlanan fiiller arasında süreklilik bildirir.

* (*Gitmiş de gitmiş, gitmiş de gitmiş, sonunda yorulmuş.*)

8.12. Bir şeyin yerine geçebilen iki cümlelin fiillerini birbirine bağlar.

* (*Onu almadım da bunu aldım.*)

8.13. Tekrarlanan kelimelerin arasına girerek kuvvetli istek, direnme bildirir.

* (*Çocuk, şeker de şeker diye tutturdu.*)(70)

olmak (nsz.) - (71)

F8 = olur - **olmak** fiilin tekil 3. şahıs olumlu hali.

в (пр.) - (72)

семья (ж.) - 8.1. Fertleri arasında yakın akraba ilişkileri bulunan ve birlikte yaşayan birlik. * (*Глава семьи.*)

(70) **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, s. 337.

(71) **bkz.**, s.77.

(72) **bkz.**, s.87.

8.2. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin tümü.

* (*Дружная школьная семья.*)

8.3. Hayvan veya kuş olan erkek, dişi ve yavrudan oluşan birim; temel niteliği bir olan hayvan veya bitki topluluğu.

* (*Семья медведей.*) (73)

а8 = в семье - bir ailede

не - (74)

без (пр.) - 8.1. Bir kişi veya şeyin eksikliğini, yokluğunu, olmayışını bildirir.

* (*Без друзей.*)

8.2. Bir kişi veya şeyin yokluğu halinde durumu bildirir.

* (*Скучать без друга.*)(75)

б8 = не без - bir kişi veya şeyin varlığını bildirir.

дурак(м.) - 8.1. Zekâ yoksunu olan kişi.

* (*Дурак дураком.*)

8.2. Eskiden saray veya ev soytarısı.

8.3. Kâğıt oyununda: **в дурака**.

* (*Игра в дураки.*)(76)

с8 = дурака - дурак sözcüğünün -i hali.

(73) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 710.

(74) bkz. s.58.

(75) Ожегов, С.И., *Словарь русского языка*, Москва, «Русский язык», 1989, стр. 45.

(76) a.g.y., s.185.

Türk atasözündeki sözcüklerin gerçek anlamları şöyledir: **A8 (ak)** - sıfat durumunda **kara**'nın karşıtı olan renk; **B8 (koyunun)** - geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan; **C8 (kara)** - sıfat durumunda **beyaz**'ın karşıtı olan renk; **D8 (kuzusu)** - koyunun yavrusu; **E8 (da)** - cümlede “-den başka” anlamıyla ilişki kurar; **F8 (olur)** - gerçekleşir, meydana gelir anlamlarında kullanılmışlardır.

Rus atasözündeki sözcüklerin gerçek anlamları şöyledir: **a8 (в семье)** - bir ailede; **b8 (не без)** - bir kişi veya bir şeyin varlığını bildirir; **c8 (дурака)** - aptal anlamlarında kullanılmışlardır.

Türkçe ve Rusça sözcüklerin tamamen farklı olduğunu görüyoruz, dolayısıyla **A8A8C8D8E8E8 ≠ a8b8c8**.

Türk atasözündeki cümle basit, olumlu cümledir; öznesi - **kuzusu**; yüklemi - **olur**'dur. Rus atasözündeki cümle basit, olumlu cümledir; öznesi - **дурака**; yüklemi yoktur. Yarı dolaylı anlatım kullanılarak, aynı anlam aktarılmıştır.

Ak koyunun kara kuzusu da olur (В семье не без дурака) ifadelerinin yansıttıkları mecazi anlam iyi ana babanın kötü çocukları da olabileceğidir.

Oluşturduğumuz 4 grupta, aynı olduğunu düşündüğümüz Türk ve Rus atasözlerinden ikişer örnek inceledik. Eklerde verdiğimiz tüm atasözlerini bu incelemenin esaslarına göre ele aldığımızda **Tablo 5**'te verilen sonuçlar ortaya çıkmış oldu.

Tablo 5

1. Kullanılan anahtar sözcükleri, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları <u>aynı olan</u> Türk ve Rus atasözleri (Ek 1'e göre sayfa ve sıra numaraları) s.1 - 7; s.10 - 107; s.10 - 111; s.11 - 118; s.12 - 140; s.13 - 150; s.13 - 152; s.15 - 165; s.16 - 173; s.16 - 175; s.17 - 193; s.18 - 197; s.19 - 217; s.20 - 224; s.22 - 245; s.23 - 267; s.25 - 283; s.25 - 285; s.26 - 296; s.27 - 312; s.30 - 342; s.32 - 376; s.33 - 384; s.33 - 385; s.33 - 387; s.37 - 426; s.38 - 44; s.38 - 444; s.38 - 446; s.40 - 465; s.42 - 482; s.42 - 487; s.44 - 502; s.47 - 545; s.49 - 559.
2. Kullanılan anahtar sözcüklerde <u>çok az farklılıklar</u> görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları <u>aynı olan</u> Türk ve Rus atasözleri (Ek 1'e göre sayfa ve sıra numaraları) s.1 - 2; s.1 - 11; s.2 - 12; s.2 - 15; s.2 - 16; s.3 - 32; s.5 - 50; s.7 - 79; s.9 - 98; s.11 - 124; s.12 - 132; s.13 - 149; s.14 - 154; s.14 - 158; s.15 - 166; s.15 - 169; s.16 - 180; s.16 - 182; s.17 - 187; s.18 - 207; s.19 - 219; s.20 - 230; s.21 - 239; s.22 - 255; s.23 - 260; s.23 - 268; s.24 - 271; s.24 - 276; s.26 - 291; s.26 - 300; s.28 - 324; s.29 - 334; s.30 - 343; s.30 - 348; s.30 - 349; s.31 - 354; s.31 - 355; s.31 - 357; s.31 - 361; s.31 - 362; s.32 - 368; s.32 - 370; s.33 - 383; s.34 - 394; s.37 - 425; s.37 - 430; s.38 - 439; s.38 - 441; s.42 - 480; s.42 - 485; s.43 - 490; s.43 - 491; s.43 - 493; s.43 - 494; s.44 - 512; s.45 - 518; s.46 - 525; s.46 - 531; s.50 - 569.
3. Kullanılan anahtar sözcüklerde <u>daha fazla farklılıklar</u> görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları <u>aynı olan</u> Türk ve Rus atasözleri (Ek 1'e göre sayfa ve sıra numaraları) s.1 - 4; s.1 - 5; s.1 - 6; s.1 - 8; s.1 - 10; s.2 - 13; s.2 - 14; s.2 - 17; s.2 - 18; s.2 - 21; s.2 - 22; s.2 - 24; s.3 - 25; s.3 - 26; s.3 - 27; s.3 - 28; s.3 - 30; s.3 - 31; s.3 - 33; s.3 - 34; s.3 - 35; s.4 - 36; s.4 - 37; s.4 - 38; s.4 - 39; s.4 - 40; s.4 - 41; s.4 - 42; s.4 - 44; s.4 - 45; s.5 - 46; s.5 - 47; s.5 - 48; s.5 - 51; s.5 - 52; s.5 - 53; s.5 - 54; s.5 - 55; s.5 - 56; s.6 - 57; s.6 - 58; s.6 - 59; s.6 - 60; s.6 - 61; s.6 - 62; s.6 - 64; s.6 - 65; s.6 - 67; s.6 - 68; s.6 - 69; s.7 - 70; s.7 - 71; s.7 - 74; s.7 - 75; s.7 - 76; s.7 - 77; s.7 - 78; s.8 - 81; s.8 - 82; s.8 - 83; s.8 - 84; s.8 - 85; s.8 - 86; s.8 - 87; s.8 - 89; s.8 - 90; s.8 - 91; s.8 - 92; s.8 - 93; s.9 - 94; s.9 - 99; s.9 - 100; s.9 - 101; s.9 - 102; s.9 - 103; s.10 - 104; s.10 - 105; s.10 - 108; s.10 - 109; s.10 - 112; s.10 - 113; s.10 - 114; s.11 - 117; s.11 - 120; s.11 - 121; s.11 - 122; s.11 - 123; s.11 - 125; s.11 - 126; s.11 - 127; s.11 - 128; s.12 - 130; s.12 - 133; s.12 - 134; s.12 - 135; s.12 - 136; s.12 - 137; s.12 - 138; s.12 - 141; s.13 - 143; s.13 - 144; s.13 - 145; s.13 - 148; s.14 - 153; s.14 - 155; s.14 - 156; s.14 - 157; s.14 - 161; s.15 - 163; s.15 - 164; s.15 - 167; s.15 - 170; s.15 - 171; s.15 - 172; s.16 - 174; s.16 - 176; s.16 - 177; s.16 - 178; s.16 - 181; s.16 - 183; s.17 - 184; s.17 - 185; s.17 - 186; s.17 - 188; s.17 - 191; s.17 - 194; s.17 - 195; s.18 - 198; s.18 - 199; s.18 - 200; s.18 - 201; s.18 - 202; s.18 - 203; s.18 - 204; s.18 - 205; s.18 - 206; s.18 - 208; s.18 - 209; s.18 - 210; s.19 - 212; s.19 - 213; s.19 - 214; s.19 - 215; s.19 - 216; s.19 - 218; s.19 - 220; s.19 - 221; s.20 - 222; s.20 - 223; s.20 - 225; s.20 - 226; s.20 - 227; s.20 - 228; s.20 - 229; s.20 - 231; s.20 - 232; s.21 - 233; s.21 - 234; s.21 - 235; s.21 - 237; s.21 - 238; s.21 - 240; s.21 - 241; s.21 - 242; s.21 - 243; s.21 - 244; s.22 - 246; s.22 - 247; s.22 - 248; s.22 - 249; s.22 - 250; s.22 - 251; s.22 - 252; s.22 - 253; s.22 - 254; s.23 - 256; s.23 - 257; s.23 - 258;

s.23 - 259; s.23 - 263; s.23 - 264; s.23 - 265; s.23 - 266; s.23 - 269; s.24 - 270; s.24 - 272; s.24 - 273; s.24 - 274; s.24 - 275; s.24 - 277; s.24 - 278; s.24 - 279; s.24 - 280; s.25 - 282; s.25 - 284; s.25 - 286; s.25 - 287; s.25 - 288; s.25 - 289; s.25 - 290; s.26 - 293; s.26 - 294; s.26 - 295; s.26 - 298; s.26 - 299; s.26 - 301; s.26 - 302; s.26 - 303; s.27 - 304; s.27 - 305; s.27 - 306; s.27 - 307; s.27 - 308; s.27 - 309; s.27 - 310; s.27 - 311; s.27 - 313; s.28 - 314; s.28 - 315; s.28 - 316; s.28 - 317; s.28 - 318; s.28 - 319; s.28 - 320; s.28 - 321; s.28 - 322; s.28 - 323; s.28 - 325; s.28 - 326; s.29 - 327; s.29 - 328; s.29 - 330; s.29 - 331; s.29 - 332; s.29 - 336; s.29 - 337; s.29 - 338; s.30 - 339; s.30 - 340; s.30 - 341; s.30 - 344; s.30 - 345; s.30 - 346; s.30 - 347; s.30 - 350; s.30 - 351; s.30 - 352; s.31 - 356; s.31 - 358; s.31 - 359; s.31 - 360; s.31 - 363; s.30 - 364; s.32 - 365; s.32 - 366; s.32 - 367; s.32 - 369; s.32 - 371; s.32 - 372; s.32 - 373; s.32 - 374; s.32 - 375; s.32 - 377; s.33 - 378; s.33 - 379; s.33 - 380; s.33 - 381; s.33 - 382; s.33 - 388; s.33 - 389; s.34 - 390; s.34 - 391; s.34 - 392; s.34 - 393; s.34 - 395; s.34 - 396; s.35 - 401; s.35 - 402; s.35 - 404; s.35 - 405; s.35 - 406; s.35 - 407; s.35 - 409; s.36 - 413; s.36 - 415; s.36 - 416; s.36 - 418; s.36 - 419; s.36 - 420; s.36 - 421; s.36 - 422; s.36 - 423; s.37 - 427; s.37 - 431; s.37 - 432; s.37 - 433; s.37 - 434; s.37 - 436; s.38 - 437; s.38 - 442; s.38 - 443; s.38 - 445; s.38 - 447; s.38 - 448; s.38 - 449; s.39 - 450; s.39 - 451; s.39 - 452; s.39 - 453; s.39 - 454; s.39 - 455; s.39 - 456; s.39 - 457; s.39 - 458; s.39 - 459; s.40 - 461; s.40 - 462; s.40 - 464; s.40 - 467; s.40 - 468; s.40 - 470; s.41 - 471; s.41 - 472; s.41 - 473; s.41 - 474; s.41 - 475; s.41 - 476; s.41 - 477; s.41 - 478; s.41 - 479; s.42 - 481; s.42 - 483; s.42 - 486; s.43 - 488; s.43 - 492; s.43 - 495; s.43 - 497; s.43 - 498; s.43 - 499; s.43 - 500; s.43 - 501; s.44 - 503; s.44 - 504; s.44 - 505; s.44 - 506; s.44 - 507; s.44 - 508; s.44 - 509; s.44 - 510; s.45 - 513; s.45 - 514; s.45 - 516; s.45 - 517; s.45 - 519; s.45 - 521; s.45 - 523; s.45 - 524; s.46 - 526; s.46 - 527; s.46 - 528; s.46 - 529; s.46 - 530; s.46 - 532; s.46 - 533; s.47 - 537; s.47 - 538; s.47 - 539; s.48 - 540; s.47 - 541; s.47 - 542; s.47 - 543; s.47 - 544; s.47 - 546; s.48 - 547; s.48 - 552; s.48 - 553; s.48 - 554; s.49 - 556; s.49 - 560; s.49 - 561; s.49 - 562; s.49 - 563; s.49 - 564; s.50 - 565; s.50 - 567; s.50 - 568; s.50 - 570; s.50 - 571; s.50 - 573; s.50 - 574; s.50 - 575; s.51 - 579; s.51 - 580; s.51 - 581; s.51 - 582; s.51 - 585; s.51 - 586; s.51 - 587; s.51 - 588; s.51 - 589; s.51 - 590; s.52 - 592; s.52 - 593; s.52 - 594; s.52 - 595; s.52 - 597; s.52 - 599; s.52 - 600; s.52 - 601.

4. Kullanılan anahtar sözcükleri tamamen farklı, cümle yapısı farklı, anlatım türü ve anlamları aynı olan Türk ve Rus atasözleri (Ek 1'e göre sayfa ve sıra numaraları)

s.1 - 1; s.1 - 3; s.1 - 9; s.2 - 19; s.2 - 20; s.2 - 23; s.3 - 29; s.4 - 43; s.5 - 49; s.6 - 63; s.7 - 72; s.7 - 73; s.8 - 80; s. - 88; s.9 - 95; s.9 - 96; s.9 - 97; s.10 - 106; s.10 - 110; s.10 - 115; s.10 - 116; s.11 - 119; s.12 - 129; s.12 - 131; s.12 - 139; s.13 - 142; s.13 - 146; s.13 - 147; s.13 - 151; s.14 - 159; s.14 - 160; s.14 - 162; s.15 - 168; s.16 - 179; s.17 - 189; s.17 - 190; s.17 - 192; s.17 - 196; s.19 - 211; s.23 - 261; s.23 - 262; s.25 - 281; s.26 - 292; s.26 - 297; s.29 - 329; s.29 - 333; s.29 - 335; s.30 - 353; s.33 - 386; s.34 - 397; s.34 - 398; s.34 - 399; s.34 - 400; s.35 - 403; s.35 - 408; s.35 - 410; s.35 - 411; s.36 - 412; s.36 - 414; s.36 - 417; s.36 - 424; s.37 - 428; s.37 - 429; s.37 - 435; s.38 - 438; s.39 - 460; s.40 - 463; s.40 - 466; s.40 - 469; s.42 - 484; s.43 - 489; s.43 - 496; s.44 - 511; s.45 - 515; s.45 - 520; s.45 - 522; s.46 - 534; s.46 - 535; s.47 - 536; s.48 - 548; s.48 - 549; s.48 - 550; s.48 - 551; s.49 - 555; s.49 - 557; s.49 - 558; s.50 - 566; s.50 - 572; s.50 - 576; s.50 - 577; s.50 - 578; s.51 - 583; s.51 - 584; s.51 - 591; s.52 - 596; s.52 - 598.

SONUÇ

Türk ve Rus atasözleri arasındaki benzerlikler adlı tez çalışmamızın aşamalarına göre ulaştığımız sonuçlarla ilgili şunları söyleyebiliriz:

İki halkın atasözlerini kısaca ele aldığımız Giriş bölümünde, tarihçeleri açısından benzerliklerin var olduğunu gördük.

Benzerlikleri saptamak için yaptığımız karşılaştırmamızda, her iki dilde atasözleri kitaplarını inceleyerek birbirine benzeyen 601 Türk ve 512 Rus atasözünü saptadık. Genel nitelik ve özellikleri, anlatım özellikleri, söz ve anlam sanatları, içerdikleri anahtar sözcükler, cümle yapısı, anlam ve anlatım türü doğrultularında yapılan bu karşılaştırmaları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Türk ve Rus atasözlerini **genel nitelik ve özellikleri** bakımından karşılaştırdığımızda, biçim özelliklerine göre - kısa ve öz; cümle yapılarına göre - basit, bileşik, sıralı, bağlı; cümle öğelerinin dizilişine göre - kurallı, eksiltili; cümle yüklemelerine göre - fiil ve isim; cümle anlamlarına göre - olumlu, olumsuz, soru, emir, koşullu cümleler olduklarını tespit ettik. Böylece her iki ulusun belirli olayları aynı açıdan değerlendirdiklerini saptadık. Sosyal ve toplumsal olaylarla; doğa olaylarıyla; deneme ya da mantığa dayanan, birtakım gerçekler, felsefeler ve bilgece düşüncelerle; töre ve geleneklerle; inanışlarla ilgili kavramların Türk ve Rus halkları tarafından yaklaşık olarak aynı bakış açısından ele alındığını gördük.

2. Türk ve Rus atasözlerini **anlatım özellikleri, söz ve anlam sanatları, içerdikleri anahtar sözcükleri** açısından karşılaştırdığımızda, uzun gözlemleme ve deneyime dayanan düşünce ve öğütlerin en kısa yoldan aktarılması amacıyla dolaylı, dolaysız, yarı - dolaylı, örneksemeli, karşılaştırmalı, öykümelî, sorulu - yanıtli anlatım özellikleri; anlatımı süslemek, güçlendirmek amacıyla tezat, cinas, alliterasyon, eğretilme, mecaz-ı mürsel, abartma gibi söz ve anlam sanatları kullanılmış olduğunu açıklamaya çalıştık.

3. Türk ve Rus atasözlerinin **cümle yapısı, anlatım türü, içerdikleri anahtar sözcükler ve anlamlar** açısından 4 gruba ayrılabilceğini örneklerle kanıtlamaya çalıştık:

a. cümle yapısı, anlatım türü, içerdikleri anahtar sözcükleri ve anlamları **aynı** olan atasözleri (45 adet);

b. içerdikleri anahtar sözcüklerde **çok az farklılıklar** görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları **aynı** olan atasözleri (59 adet);

c. içerdikleri anahtar sözcüklerde **daha fazla farklılıklar** görünen, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları **aynı** olan (401 adet);

d. içerdikleri anahtar sözcükleri **tamamen farklı** olan, cümle yapısı, anlatım türü ve anlamları **aynı** olan (96).

601 Türk ve 512 Rus atasözünü genel olarak değerlendirdiğimizde anlamlarının aynı olduğunu söyleyebiliriz. Ele alınan bu atasözleri dışında daha çok sayıda benzer atasözü olduğuna inanıyoruz. Benzerliklerin nedenini ele almak gerekirse iki ulusun **Aklın yolu birdir** ilkesi gereği olayları aynı şekilde gözlemleyip değerlendirmesinde; yaşam ve düşünce yönünden birbirlerine bazı noktalarda (savaş ve barışta, kültürel, ticari münasebetlerde) yaklaşmasında bulabiliriz.

Türk ve Rus atasözleri, benzerliklerinin yanısıra elbette her iki ulusun karakteristik yaşamlarını yansıtır nitelikte farklılıklar da göstermektedir. Ancak bu başka bir çalışma konusu olabilir.

CONCLUSION

We can say the following, about the results we gathered during the phases of our thesis “Similarities Between Turkish and Russian Proverbs”:

In the introductory part we dealt shortly with the proverbs of the two nations and saw that there were similarities in the viewpoint of their histories.

We determined 601 Turkish and 512 Russian resembling proverbs by examining books in both languages, in order to compare and determine the similarities. We can summarize the results of the comparisons about the general characteristics and properties, stylistic features, play on words and puns, the key words they contain, sentence structures, sense and expression types as follows:

1. In our comparison of Turkish and Russian proverbs concerning the general features and characteristics, we determined that the sentences were short and laconic; simple, compound, sequenced, embedded; regular, elliptical as to their syntactical structures; verb and noun as to the predicate; affirmative, negative, question, imperative and conditional sentences as to their sense. Thus it became obvious that the two nations are evaluating particular incidents in a similar way. We saw that both nations have dealt with social and natural phenomena; some experimental and logical facts, philosophies and wise thoughts; concepts related to custom, traditions and beliefs approximately in a similar way.

2. When we compared Turkish and Russian proverbs about their stylistic features, play on words and puns, and the key words they contain we tried to explain that the stylistic features contain analogies, contrasts, comparisons, imitations and questions. To reinforce and enrich the semantic properties, paradoxes, alliterations, simile, metaphors, exaggerations are used.

3. We tried to prove that the Turkish and Russian proverbs fall into 4 categories according to their syntactical structures, way of expression, key words they contain and according to their meaning by way of examples :

- a. Those containing the same syntactical structures, way of expression, key words and meaning (45 proverbs);

b. Those with the same syntactical structure, way of expression and meaning which, more or less differ in the key words they contain (59 proverbs);

c. Those with the same syntactical structure, way of expression and meaning which, greatly differ in the key words they contain (401 proverbs);

d. Those with the same syntactical structure, way of expression and meaning which, completely differ in the key words they contain (96 proverbs).

When we make an overall evaluation of the 601 Turkish and 512 Russian proverbs, we can claim that their meanings are the same. And it is our firm belief that there are many other proverbs sharing similar properties.

As to the underlying reason of those similarities, by the common sense, we can emphasize that both nations converge in their observations and interpretations of social, cultural and commercial facts. Despite those similarities, they apparently diverge from one another due to the fact that they arise from discrepant national characteristics. However, this point should remain open for further considerations.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В последние годы в Турции заметно вырос интерес к изучению русского языка. Опыт преподавания русского языка показывает, что определённые затруднения возникают у учащихся при овладении устойчивыми словосочетаниями, в частности, пословицами и поговорками, которыми зачастую насыщена разговорная речь. В связи с этим, возникла идея о сопоставительном изучении турецких и русских пословиц и поговорок, на тему **«Сходства между турецкими и русскими пословицами и поговорками»**.

Корпус единиц исследования составили 601 турецкая и 512 русских пословиц и поговорок, отобранных путём сплошной выборки из разных оригинальных источников и проверенных на информантах.

Исследование проведено в синхронном плане двух языков. Теоретическая база исследования основывается на сопоставительном методе, заключающемся в установлении сходных структурных и семантических свойств турецких и русских пословиц и поговорок.

Структурно работа состоит: из введения, исследовательской главы, заключения и приложения (1, 2).

Во введении кратко рассмотрены история вопроса и возможные подходы в его изучению.

В исследовательской главе предпринята попытка установления структурных, семантических и стилистических сходств турецких и русских пословиц и поговорок. Проведено разбиение единиц исследования на 3 тематические группы. Результаты исследования обобщены в виде выводов, которые сводятся к следующему:

1. С точки зрения структуры, турецкие и русские пословицы могут быть представлены полными и неполными, простыми и сложными (сложносочинёнными, сложноподчинёнными) предложениями. По цели высказывания они могут быть утвердительными, отрицательными, повествовательными, вопросительными, восклицательными, повелительными и условными.

Они охватывают довольно широкий круг семантики, связанной с социальными, общественными, природными явлениями, и синтезируют традиции, опыт, образ мышления и вероисповедания двух народов.

2. Как турецкие, так и русские пословицы и поговорки носят поучительный, назидательный характер, что передаётся прямо или иносказательно с использованием таких стилистических средств как метафора, метонимия, гипербола, а так же антонимов и омонимов.

3. Характерным общим свойством турецких и русских пословиц и поговорок является наличие в них одинаковых по смыслу опорных слов.

4. Согласно структуре, семантике и смыслу опорных слов, турецкие и русские пословицы подразделяются на 4 группы:

- эквивалентные (45) ;
- с небольшим различием в наборе употреблённых слов (59) ;
- с большим различием в наборе употреблённых слов (401) ;
- с полным различием в наборе употреблённых слов, но с одинаковым смыслом (96).

В приложениях 1 и 2 пословицы и поговорки расположены в алфавитном порядке.

В приложении к методике преподавания русского языка как иностранного, в частности, обучения разговорной речи и переводу, результаты исследования могут представлять определённый практический интерес при дальнейшей их интерпретации с позиций того или иного метода обучения.

KAYNAKÇA

A. TÜRKÇE KAYNAKLAR

KİTAPLAR

ACAROĞLU, Türker, *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1993, İletişim Yayınları

AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 1995, İnkılâp Kitabevi

BORATAV, Pertev Naili, *Türk Halkbilimi I- 100 Soruda Türk Halkedebayatı*, İstanbul, 1969, Gerçek Yayınevi

ÇEKİÇ, A.Hulusi, *İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce Karşılaştırmalı Atasözleri*, Ankara, 1976, Kalite Matbaası

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, *Atasözlerimiz*, İstanbul, 1983, Anadolu Sanat Yayınları

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, *Deyimlerimiz*, İstanbul, 1988, Varlık Yayınları

EMİR, Sabahat, *Örnek Kompozisyonlarla Atasözleri ve Özdeyişler*, İstanbul, Ders Kitapları Anonim Şirketi

EREN, Bilâl, *Atasözlerimiz*, İstanbul, 1983, Cihan Yayınları

EYÜPOĞLU, E.Kemal, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1973

GÖKŞEN, Enver Naci, *Açıklamalar ve Hikâyelerle Atasözleri ve Deyimler*, 2. baskı, İstanbul, 1979, Koza Yayıncılık

GÖZLER, H.Fethi; **GÖZLER**, M, Ziya, *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1982, İnkılâp ve Ana Kitabevleri

GÜVEN, Alptekin, *Dünyada Konuşulan Atasözleri*, İstanbul, 1981, İnkılâp Kitabevi

KÖKLÜĞİLLER, Ahmet, *Açıklamalarıyla Atasözleri ve Deyimlerimiz*, İstanbul, 1982, Murat Matbaacılık

MİLLÎ KÜTÜPHANE Genel Müdürlüğü, *Türk Atasözleri*, 2 cilt, İstanbul, 1971, Milli Eğitim Basımevi

ÖZTAŞ, Kaya, *Türkçe-Fransızca, Fransızca-Türkçe Atasözleri*, Ankara, 1967, Dil Yayınları

ÖZÜN, M.Nihat, *Türk Ata Sözleri*, İstanbul, 1952

SOYKUT, İ.Hilmi, *Türk Atasözleri Hazinesi*, 1974

SOYSAL, Ragıp, *Türk Atasözleri*, Ankara, 1971

TÜRK DİL KURUMU, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 1963-72

TÜRK DİL KURUMU, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 1972

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, *Türk Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1963

TÜRKHAN, Aysan (Ediskun), *Konuşan Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul, 1993, Remzi Kitabevi

TOPKAN, Refik, *Atasözü ve Deyimler*, Ankara, 1985, Efem Basımevi

YURTBAŞI, Metin, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 1994, Özdemir Yayıncılık

MAKALELER

GÖZLER, H.Fethi; **GÖZLER**, M, Ziya, “Türk Atasözleri Üzerinde Bir Araştırma”, 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresinde tebliğ, Ankara, 1981

GÜLENSOY, Tuncer, “Türk Dünyası Atasözlerinin Anlam Yönünden Benzerlikleri Üzerine Notlar”, *TÜRK FOLKLORU ARAŞTIRMALARI YILLIĞI-BELLETEN 1974*, Ankara, 1975, Ankara Üniversitesi Basımevi, ss. 93-101
(Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 10)

LYUBOTENI, Gani. “Türk ve Arnavut Atasözleri Arasındaki Bazı Paralellikler Üzerine”, *BEŞİNCİ MİLLETLER ARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ, İSTANBUL, 23-28 EYLÜL 1985*, İstanbul, 1987, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, ss.111-124

MATTEI, Jean-Louis, “Türk Fransız Atasözleri Arasındaki Benzerlikler”, *ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ*, Bursa, 1993, cilt: VIII sayı: 1, Uludağ Üniversitesi Basımevi, ss.133-142

OLGUN, İbrahim, “Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine”, *TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI YILLIĞI-BELLETEN 1972*, Ankara, 1973, Ankara Üniversitesi Basımevi, ss.153-172
(Türk Dil Kurumu Yayınları-sayı: 371)

ÖNDER, Ali Rıza, “Atasözlerinde Tüze Kuralları”, *TÜRK FOLKLORU ARAŞTIRMALARI YILLIĞI-BELLETEN 1974*, Ankara, 1975, Ankara Üniversitesi Basımevi, ss. 109-121
(Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 10)

ÖZCAN, A. Osman, “Eğitim ve Psikolojisi Açısından Atasözlerimizin Kıymeti”, *BEŞİNCİ MİLLETLER ARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ, İSTANBUL, 23-28 EYLÜL 1985*, İstanbul, 1987, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, ss.165-184

SAKAOĞLU, Saim, “Atasözlerimizin Yapısı”, *TÜRK FOLKLORU ARAŞTIRMALARI YILLIĞI-BELLETEN 1974*, Ankara, 1975, Ankara Üniversitesi Basımevi, ss. 133-141
(Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 10)

SÖZLÜKLER

BÜYÜK LAROUSSE, Sözlük ve Ansiklopedisi

DEVELLİOĞLU, Ferit; **KILIÇKINI**, Neval, *Osmanlıca-Türkçe Okul Sözlüğü*, İstanbul, 1976, Rafet Zaimler Kitabevi

MEYDAN LAROUSSE, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi

TÜRKÇE SÖZLÜK, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu; Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988

B. RUSÇA KAYNAKLAR:

KİTAPLAR

АНИКИН, В.П., РУССКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ, Москва, 1988,
“Художественная литература”

ГОРЬКИЙ, М., ИСТОРИЯ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ, Москва, 1939.

ДАЛЬ, В.И., ПОСЛОВИЦЫ РУССКОГО НАРОДА, Санкт-Петербург, 1996,
“Диамант”, 3 тома

ДАЛЬ, В.И., ПОСЛОВИЦЫ РУССКОГО НАРОДА, Москва, 1984,
“Художественная литература”, 2 тома

ДУБРОВИН, М.И., РУССКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В КАРТИНКАХ, Москва,
1977, “Русский язык”

ЖИГУЛЕВ, А.М., РУССКИЕ НАРОДНЫЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ,
Москва, 1965, “Московский Рабочий”

КОНОНОВ, А.Н., Грамматика Современного Турецкого Литературного Языка,
Москва-Ленинград, 1956, Издательство Академии Наук СССР

РЫБНИКОВА, М.А., Избранные труды, Москва, 1958

РЫБНИКОВА, М.А., РУССКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ, Москва, 1961

MAKALELER

АНИКИН, В., “Владимир Иванович Даль и его сборник пословиц”, в книге: *ПОСЛОВИЦЫ РУССКОГО НАРОДА*, Сборник В.Даля в двух томах, Москва, 1984, “Художественная литература”, том второй, с.386-395.

АНИКИН, В.П., “Долгий век пословицы”, в книге: АНИКИН, В.П., *РУССКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ*, Москва, 1988, “Художественная литература”, с.3-12.

БАРАНОВ, С., “Предисловие”, в книге: ЖИГУЛЕВ, А.М., *РУССКИЕ НАРОДНЫЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ*, Москва, 1965, “Московский Рабочий”, с.3-10.

ШОЛОХОВ, М., “Сокровищница народной мудрости”, в книге: *ПОСЛОВИЦЫ РУССКОГО НАРОДА*, Сборник В.Даля в двух томах, Москва, 1984, “Художественная литература”, том первый, с. 3-4.

ДАЛЬ, В.И., “Напутное”, в книге: *ПОСЛОВИЦЫ РУССКОГО НАРОДА*, Сборник В.Даля в двух томах, Москва, 1984, “Художественная литература”, том первый, с.5-21.

ЖИГУЛЕВ, А., “Из истории изучения и собирания пословиц и поговорок”, в книге: ЖИГУЛЕВ, А., *РУССКИЕ НАРОДНЫЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ*, Москва, 1965, “Московский Рабочий”, с.297-347.

ПЕРМЯКОВ, Г., « О лингвистическом аспекте пословиц и поговорок », *DE PROVERBIO An Electronic Journal of International Proverb Studies*, vol.3, num.2, 1997, University of Tasmania, Australia

ПЕРМЯКОВ, Г., « О логическом аспекте пословиц и поговорок », DE
PROVERBIO *An Electronic Journal of International Proverb Studies*, vol.3, num.2,
1997, University of Tasmania, Australia

ПЕРМЯКОВ, Г., «О предметном аспекте пословиц и поговорок », DE
PROVERBIO *An Electronic Journal of International Proverb Studies*, vol.3, num.2,
1997, University of Tasmania, Australia

SÖZLÜKLER

АКАДЕМИЯ НАУК СССР, ТУРЕЦКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ, Москва, 1977,
“Русский язык”, 48 000 слов

БЕРНШТЕЙН, С.Б., БОЛГАРСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ, Москва, 1986,
“Русский язык”, 58 000 слов

ОЖЕГОВ, С.И., СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА, Москва, 1989, “Русский язык”,
70 000 слов

ЧУКАЛОВ, С.К., РУССКО-БОЛГАРСКИЙ СЛОВАРЬ, Москва, 1986, “Русский
язык”, 50 000 слов

ЩЕРБИНИН, В.Г., РУССКО-ТУРЕЦКИЙ СЛОВАРЬ, Москва, 1989, “Русский
язык”, 35 000 слов

BAŞKA KAYNAKLAR

ИКОНОМОВ, Н.И., *БАЛКАНСКА НАРОДНА МЪДРОСТ*, София, 1968, Българска академия на науките

ИТАЛИАНСКО Български речник, София, 1979, Наука и изкуство

DICTIONNAIRE DES PROVERBES SETENCES ET MAXIMES, Paris, 1992,
LAROUSSE

FLONTA, Ariella, “Di Proverbio in Pproverbio”, *DE PROVERBIO An Electronic Journal of International Proverb Studies*, vol.1, num.1, 1995, University of Tasmania, Australia

FLONTA, Teodor, “Proverbiando, s’impara”, *DE PROVERBIO An Electronic Journal of International Proverb Studies*, vol.1, num.1, 1995, University of Tasmania, Australia

Ek : 1

Приложение : 1

TÜRK - RUS ATASÖZLERİ

ТУРЕЦКО - РУССКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

A

1.	Acele ile menzil alınmaz. (ÖA, 11)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344)
2.	Acele ile pire tut. (MY, s.74)	Ско́ро блох ло́вят. (ВД-2, с.346)
3.	Acele ile yürüyen yolda kalır. (EKE, 1: 31)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344)
4.	Acele işe şeytan karışır. (ÖA, 12)	Поспе́шишь - люде́й насме́шишь. (ВА, с.263)
5.	Acı söz er belini бүker. (MY, s.186)	О́строе сло́вечко ко́лет серде́чко. (ВА, с.245)
6.	Acı söz taştan katıdır. (RS, s.13)	О́строе сло́вечко ко́лет серде́чко. (ВА, с.245)
7.	Acıkmış (aç) karnın kulağı olmaz. (İHS, 215)	Голо́дное брю́хо уше́й не имее́т. (ВА, с.65)
8.	Aç (arık) at yol almaz, aç (arık) it av almaz. (ÖA, 31)	Не нако́рмив ко́ня, далеко́ не уе́дешь. (ВА, с.219) Сыт ко́нь - добр ко́нь. (АЖ, с.244)
9.	Aç ayı oynamaz. (ÖA, 32)	Соловьё́ ба́снями не ко́рмят. (ВА, с.291)
10.	Aç karnı boş beyin. (TDK-1, s.28)	Голо́дное брю́хо к уче́нью глухо́. (ВА, с.65)
11.	Aç olan taş kemirir (taşın berkinin yer). (TDK-1, s.28)	Голо́дный отку́сил бы и от ка́мня. (ВА, с.66)

12.	Aç tavuk (düşünde) kendini buğday (arpa; darı) ambarında sanır (görür). (ÖA, 61)	Голо́дной ку́рице про́со сні́тся. (BA, с.65)
13.	Aça dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış. (ÖA, 9)	Голо́дному не сон на уме́. (BA, с.65) Без у́жина поду́шка в голова́х верті́тся. (ВД-3, с.223)
14.	Açın halini tok bilmez, (hastanın halini sağ bilmez). (FFT, 169)	Сы́тый голо́дного не разуме́ет, бе́дный бога́тому не ве́рит. (BA, с.297)
15.	Açın karnı doyar, gözü doymaz. (ÖA, 47)	Брю́хо сы́то, да глаза́ голо́дны. (BA, с.27)
16.	Açın uykusu gelmez. (ÖA, 50)	Голо́дному не сон на уме́. (BA, с.65)
17.	Açma sırrını dostuna, (dostunun dostu vardır) o da söyler dostuna. (ÖA, 58)	Оди́н - та́йна, два - полта́йны, три - нет та́йны. (BA, с.241)
18.	Ada bana, adayım sana. (ÖA, 65)	Послужи́ на меня́, а я на тебя́. (ВД-1, с.181)
19.	Adam adamın şeytanı. (ÖA, 72)	Свяжи́сь с дурако́м - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)
20.	Adam ahbabından bellidir. (ÖA, 75)	С кем поведёшься, от того́ и наберёшься. (BA, с.276)
21.	Adam da var adamcık da var. (FFT, 258)	Есть лю́ди, а есть и люди́шки. (BA, с.92)
22.	Adamın yere bakanından, suyun sessiz (yavaş) akanından kork. (ÖA, 85)	В ти́хом о́муте че́рти во́дятся. (BA, с.40) Ти́ха вода́, да о́муты глубо́ки. (BA, с.300) В ти́хой воде́ о́муты глубо́ки. (BA, с.40)
23.	Adı çıkmış (çıktı) dokuz, inmez sekize. (FFT 214)	Раз укρά́л, а наве́к во́ром стал. (ВД-1, с.224)
24.	Ağlamayan çocuğa meme vermezler. (ÖA, 127)	Дитя́ не пла́чет - мать не разуме́ет. (BA, с.78)

25.	Ağlayarak eken, gülerek biçer. (RS, s.23)	Где па́харь пла́чет, там жнея ска́чет. (ВД-3, с.359)
26.	Ağlıya ağlaya (ağlayarak eken), güle güle kaldırır (gülerek biçer). (İHS, 3169)	Где па́харь пла́чет, там жнея ска́чет. (ВД-3, с.359)
27.	Ağır git ki yol alsın. (ÖA, 115)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344)
28.	Ağızdan çıkan söz geri dönmez. (RS, s.22)	Сказа́нное сло́во - пуще́нная стрела́. (BA, с.284) Сло́во не воробе́й: вы́летит - не пойма́ешь. (BA, с.287) Сказа́нного не воро́тишь, поте́рянного не найдёшь. (BA, с.284)
29.	Ak koyunun kara kuzusu da olur. (ÖA, 187)	В семье́ не без дурака́ (уро́да). (BA, с.39)
30.	Akarsu çukurunu kendi kazar. (ÖA, 154)	Вода́ путь найдёт. (АЖ, с.35)
31.	Akıl akıldan üstündür. (ÖA, 164)	Оди́н ум хорошо́, а два - лу́чше. (BA, с.241) Одна́ голова́ хорошо́, а две лу́чше. (BA, с.241) Ум - хорошо́, а два лу́чше того́. (ВД-2, с.166)
32.	Akıl yaşta değil, baştadır. (ÖA, 182)	Ум не в бороде́, а в го́лове. (ВД-2, с.164)
33.	Akıllı iki kere aldanmaz. (FFT, 743)	У́мный и согреши́т и попра́вит. (ВД-2, с.158)
34.	Akıllıyla taş taşımak, ahmakla helva yemekten iyidir. (RS, s.29)	Лу́чше с у́мным в а́ду жить, чем с глупы́м в ра́ю. (BA, с.168)
35.	Akılsız baş elinden ne çeker sefil ayak. (MY, s.11)	От ду́рацкой головы́ и нога́м тяжело́. (BA, с.246) Голова́ без ума́ и нога́м поко́я не даёт. (BA, с.65) Без ума́ голова́ - нога́м па́губа. (BA, с.19) Дурна́я голова́ нога́м поко́я не даёт. (BA, с.88)

36.	Akılsız başın altında sefil taban ne çeker. (TDK-2, s.21)	От дурацкой головы́ и нога́м тяжело́. (ВА, с.246) Голова́ без ума́ и нога́м поко́я не даёт. (ВА, с.65) Без ума́ голова́ - нога́м па́губа. (ВА, с.19) Дурна́я голова́ нога́м поко́я не даёт. (ВА, с.88)
37.	Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker. (ÖA, 178)	От дурацкой головы́ и нога́м тяжело́. (ВА, с.246) Дурна́я голова́ нога́м поко́я не даёт. (ВА, с.88) Без ума́ голова́ - нога́м па́губа. (ВА, с.19) Голова́ без ума́ и нога́м поко́я не даёт. (ВА, с.65)
38.	Akılsız evlât neylesin baba malı, akıllı evlât neylesin baba malını. (RS, s.29)	Глу́пому сы́ну не в по́мощь бога́тство. (ВД-2, с.158)
39.	Akılsız neylesin malı. (RS, s.27)	Без ума́ - не в по́льзу и сума́. (ВД-2, с.158)
40.	Akıntıya kürek çekme (çekilmez; karşı gidilmez). (ÖA, 184)	Про́тив воды́ тяжело́ плыть. (ВА, с.268)
41.	Akşamdan sonra gelenin aşısı ya bir soğan, ya bir söğen. (TDK-1, s.36)	По́здно пришёл - ко́сти нашёл. (ВА, с.258)
42.	Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir. (ÖA, 195)	У́тро ве́чера мудре́нее. (ВД-1, с.158)
43.	Al gömlek gizlenemez. (ÖA, 220)	Ші́ла в мешке́ не утайшь. (АЖ, с.265)
44.	Alatlayan kancık, gözsüz (kuyruksuz) enik doğurur. (İHS, 184)	Ско́ро дела́ют, так сле́по вы́ходит. (ВД-2, с.346) Ско́рого де́ла не хва́лят. На́скоре слепы́х рожа́ют. (ВД-2, с.343)
45.	Alışverişte dostluk olmaz. (TDK-1, s.38)	Дру́жба дру́жбой, а де́нежкам счё́т. (ВА, с.86)

46.	Allah açtığı boğazı (deliği) aç bırakmaz (koymaz). (İHS, 25)	Дал Бог рóток, даст и кусóк. (ВД-1, с.71)
47.	Allah kulunu bilir, ona göre çulunu verir. (RS, s.37)	Бодливой корóве бог рог не даёт. (ВД-1, с.175)
48.	Allah kulunu kısmeti ile (kısmetiyle) yaratır. (ÖA, 244)	Дал Бог рóток, даст и кусóк. (ВД-1, с.71)
49.	Altı alay üstü kalay. (FFT, 1151)	На брю́хе шёлк, а в брю́хе - то шёлк. (ВД-1, с.148)
50.	Altın anahtar her kapıyı açar. (ÖA, 264)	Золото́й клю́чик, все двери́ открыва́ет. (BA, с.109) Алты́н сам воро́та отпира́ет и путь очища́ет. (BA, с.14)
51.	Altın kılıç demir kapıyı açar. (TDK-1, s.41)	Алты́н сам воро́та отпира́ет и путь очища́ет. (BA, с.14)
52.	Altın leğenin olmuş, içine kan tükürdükten sonra kaç para. (RS, s.40)	Больно́му и золотáя кровáть не помо́жет. (BA, с.25)
53.	Altın tekerlek dağları yürütür. (RS, s.40)	Алты́н сам воро́та отпира́ет и путь очища́ет. (BA, с.14)
54.	Altın yere düşmekle pul olmaz. (ÖA, 274)	Зóлото и в грязи́ блести́т. (BA, с.109)
55.	Aman diyene kılıç kalkmaz. (ÖA, 276)	Пови́нную го́лову и меч не сече́т. (BA, с.257) Покóрную го́лову не секу́т, не рубя́т. (BA, с.259)
56.	Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. (ÖA, 283)	Лу́чше ма́тери дру́га не сы́щешь. (BA, с.167)

57.	Ana ölünce, baba amca olur. (RS, s.43)	Вдовец - дёткам не отец, а сам круглый сирота. (ВД-2, с.77)
58.	Anası neyse, danası da odur. (RS, s.43)	Какова мать, такова и дочь. (ВЖ, с.63)
59.	Anası onu Kadir gecesi doğurmuş. (TDK-2, s.23)	Он в рубашке родился. (ВД-1, с.95)
60.	Anasına bak kızını al, kenarına (kıyısına, tarağına) bak bezini al. (ÖA, 298)	Какова мать, такова и дочь. (ВЖ, с.63)
61.	Anasına göre danası olur. (TDK-1, s.43)	Какова мать, такова и дочь. (ВЖ, с.63)
62.	Arı, bal alacak çiçeği bilir. (ÖA, 315)	Пчела знает, где мёд брать. (ВА, с.269)
63.	Arkadaşını söyle, (sana) kim olduğunu söyleyeyim (bileyim). (İHS, 2080)	С кем поведёшься, от того и наберёшься. (ВА, с.276)
64.	Armut, ağacından uzak (ırak) düşmez. (FFT, 1506)	Яблоко от яблони недалеко падает. (ВА, с.335)
65.	Armut dalının dibine düşer. (ÖA, 335)	Яблоко от яблони недалеко падает. (ВА, с.335)
66.	Armut olmadan boynunu bükme (eğme). (RS, s.49)	Не трясى яблоко, покуда зелёно: созреет, само упадёт. (ВД-2, с.448)
67.	Armut olmadan yere düşmez. (TDK-1, s.45)	Не трясى яблоко, покуда зелёно: созреет, само упадёт. (ВД-2, с.448)
68.	Arsızın yüzüne tükürmüşler, “yağmur yağıyor” demiş. (ÖA, 343)	Дураку хоть плюй в глаза, а он: “Это божья роса”. (ВД-2, с.171) Бесстыжему хоть плюй в глаза - все божья роса. (ВА, с.21)
69.	Aslan yatağından (yattığı yerden bellidir) belli. (ÖA, 348)	По воротам и хозяина видно. (ВА, с.254)

70.	Artık mal göz çıkarmaz. (ÖA, 233)	Ли́шняя де́нежка карма́ну не в тя́гость. (BA, с.165) Ли́шняя де́ньга не продерёт карма́на. (BA, с.165)
71.	Astarı yüzünden pahalı. (MNÖ, 766)	Овчи́нка вы́делки не сто́ит. (BA, с.240)
72.	Aşağı baksam yüzüm, yukarı baksam gözüm. (MNÖ, 777)	Куда́ ни кинь - всё клин. (BA, с.155)
73.	Aşağı tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım. (MNÖ, 780)	Куда́ ни кинь - всё клин. (BA, с.155)
74.	Aşık olan kördür. (MNÖ, 791)	Любо́вь зла - поллю́бишь и козла́. (BA, с.170)
75.	Aşk başa gelince (gelirse), akıl baştan çıkar. (ÖA, 364)	Любо́вь и у́мника в дураки́ ста́вит. (BA, с.170) Любо́вь зла - поллю́бишь и козла́. (BA, с.170)
76.	Aşk başta karar etse, akıl baştan firar eder. (RS, s.53)	Любо́вь и у́мника в дураки́ ста́вит. (BA, с.170)
77.	Aşure yemeye giden kaşığı taşı. (ÖA, 369)	Кто хо́чет ка́шу есть, тот пригото́вь ло́жку. (АЖ, с.111) Кто лю́бит ме́д, заводí пчел. (BA, с.150) Лю́бишь ката́ться - любí и са́ночки вози́ть. (BA, с.169)
78.	Ata binilmez, yeme binilir. (RS, s.54)	Не ло́шадь везёт, корм е́дет. (BA, с.218) Не ко́ни везу́т, овёс везёт. (BA, с.217) Не ко́нь везёт, везёт корма́. (BA, с.217)
79.	Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (ÖA, 393)	Нет ды́му без огня́. (BA, с.234)

80.	Ateş olsa cırmı kadar yer yakar. (MNÖ, 922)	Не так стра́шен че́рт, как его́ малю́ют. (BA, с.226)
81.	Ateş (ateşin) şakası olmaz. (FFT, 1911)	С огнём не шути́, ве́тру не верь. (BA, с.277)
82.	Ateşle oynanmaz (oyun olmaz). (RS, s.57)	С огнём не шути́, ве́тру не верь. (BA, с.277)
83.	Atı kışneten arpadır. (RS, s.57)	Не ло́шадь везёт, корм е́дет. (BA, с.218) Не ко́ни везу́т, овёс везёт. (BA, с.217) Не конь везёт, везёт корма. (BA, с.217)
84.	Atını bağladıktan sonra Allah'a emanet et! (İHS, 4092)	Бережёного и бог бережёт. (BA, с.21)
85.	Atını sağlam kazığa bağla da, ondan sonra Allah'a ısmarla (sağla). (İHS, 4093)	Бережёного и бог бережёт. (BA, с.21)
86.	Atlar nallanırken kurbağa ayağını uzatmaz. (ÖA, 407)	Кузнец коня́ кует, а лягу́шка тудá же ла́пу сует. (BA, с.155)
87.	Atlı ile yaya bir değildir. (MNÖ, 891)	Пе́ший ко́нному не това́рищ. (BA, с.252)
88.	Attan indi (inen) eşeğe bindi (biner). (MNÖ, 901)	Променя́л сапоги́ на ла́пти. (BA, с.267)
89.	Ava giden avlanır. (ÖA, 421)	Ло́вит волк, да ло́вят и во́лка. (АЖ, с.109)
90.	Аvcı da, bir avcıya av olur. (RS, s.61)	Ло́вит волк, да ло́вят и во́лка. (АЖ, с.109)
91.	Ayağını sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin. (ÖA, 432)	Держи́ го́лову в хо́лоде, живо́т - в го́лоде, а но́ги - в тепле́. (BA, с.77)
92.	Ayağını yorganına göre uzat. (ÖA, 433)	По оде́жке протя́гивай но́жки. (BA, с.255)
93.	Ayı diriirken postu satılmaz. (TDK-2, s.26)	Медве́дь в лесу́, а шку́ра про́дана. (BA, с.175)

94.	Ayının dokuz türküsü var ahlat üstüne. (TDK-1, s.54)	У медве́дя де́вять пе́сен, и все про ме́д. (АЖ, с.103)
95.	Ayıya kovan ısmarlanmaz. (TDK-2, s.27)	Пусти́ли козла́ в о́город, а волк в пасту́хи наня́лся. (ВА, с.269) Пусти́ козла́ в о́город, он всю капу́сту съест (обдерёт). (ВА, с.269)
96.	Ayrarı yok içmeye, atla gider biçmeğe. (RS, s.66)	Сапо́г - то скрипи́т, да в горшке́ не кипи́т. (ВА, с.279) Сапо́жки со скри́пом, а ка́ша без ма́сла. (ВА, с.279)
97.	Ayrarı yok içmeye, gümüş köprü ister geçmeye. (MY, s.182)	Сапо́г - то скрипи́т, да в горшке́ не кипи́т. (ВА, с.279) Сапо́жки со скри́пом, а ка́ша без ма́сла. (ВА, с.279)
98.	Az olsun uz (öz) olsun. (ÖA, 466)	Лу́чше ме́ньше, да лу́чше. (АЖ, с.112)
99.	Az söyle, çok dinle. (M.Y., s.187)	Зна́й бо́льше, да говори́ ме́ньше. (ВА, с.108)
100.	Azi beğenmeyen çoğu bulamaz. (RS, s.67)	Пого́нишься за бо́льшим - и ма́лое потеря́ешь. (ВА, с.257) От ма́лого большо́е зарожда́ется. (ВА, с.246)

B

101.	Baba nasihatı tutmayan pişman olur. (FFT, 2280)	Оте́ц сы́на не на ху́до учи́т. (ВА, с.249)
102.	Baba sanatı oğla mirastır. (ÖA, 401)	Оте́ц - рыба́к, и де́ти в во́ду смо́трят. (ВА, с.249)
103.	Bağ dua değil, çapa ister. (RS, s.71)	По́ле слова́ми не засева́ют. (ВА, с.259)

104.	Bağı korku bekler. (RS, s.71)	У стра́ха глаза́ велики́. (BA, с.240)
105.	Bahanesiz ölüm olmaz. (ÖA, 489)	Смерть найдёт причину́. (BA, с.288)
106.	Bahçeciye (tereciye) tere satılmaz. (RS, s.71)	Не учи́ щу́ку пла́вать. Не учи́ ры́бу пла́вать, а соба́ку - ла́ять. (BA, с.230)
107.	Bahşış atın dişine bakılmaz. (ÖA, 490)	Даре́ному коню́ в зу́бы не смо́трят. (BA, с.73)
108.	Bal bal demekle ağız tatlanmaz (tatlı olmaz). (ÖA, 503)	О ме́де хоть год ду́май, во рту сла́дко не бу́дет. (BA, с.238)
109.	Bal olan yerde sinek de olur. (ÖA, 518)	Будь лишь ме́д, мух мно́го нальнё́т. (АЖ, с.120)
110.	Balciya pekmez satılmaz. (RS, s.71)	Не учи́ щу́ку пла́вать. Не учи́ ры́бу пла́вать, а соба́ку - ла́ять. (BA, с.230)
111.	Balık baştan kokar. (ÖA, 509)	Ры́ба с головы́ гниёт. (BA, с.274)
112.	Balık kavağa çıkınca, kumlar çiçek açınca. (RS, s.73)	Когда́ песо́к по ка́мню взойде́т. (ВИД-2, с.59)
113.	Balık sudan çıkınca ölür. (FFT, 2488)	Ры́ба по су́ху не хо́дит, без воды́ не мо́жет жить. (АЖ, с.206)
114.	Baş nereye giderse, ayak da oraya gider. (ÖA, 541)	Куда́ иго́лка, туда́ и ни́тка. (BA, с.155)
115.	Baş yanılır börk içinde, kol kırılır kürk (yen) içinde. (ÖA, 546)	Из избы́ в избу́ сор не но́сят. (АЖ, с.234)
116.	Başını taşa vurmamakça, akıl başa gelmez. (MNÖ, 1299)	Беда́ вы́мучит, беда́ и вы́учит. (BA, с.16)

117.	Bedava sirke baldan tatlıdır (tatlı olur). (ÖA, 553)	Дарово́е лы́чко лу́чше, чем ку́пленный ремешо́к. (BA, с.73)
118.	Beleş (hediye) atın dişine (yaşına, dizginine, yularına) bakılmaz. (ÖA, 558)	Даре́ному коню́ в зу́бы не смо́трят. (BA, с.73)
119.	Bereket harekettedir. (RS, s.81)	Под лежа́чий ка́мень и вода́ не течёт. (BA, с.257)
120.	Beş parmak bir olmaz (değil). (ÖA, 572)	Как бы́ть: и на руке́ па́льцы не ра́вны. (ВД-3, с.292) От одной ма́тки, да не оди́ ребята́. (BA, с.247) Пять па́льцев, и все разли́чны: так и лю́ди. (АЖ, 116)
121.	Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz). (ÖA, 590)	Ра́на от ко́пья - на те́ле, ра́на от ре́чей - в душе́. (BA, с.271)
122.	Bin işit bir söyle. (RS, s.85)	Знай бо́льше, да говори́ ме́ньше. (BA, с.108)
123.	Bin ölçüp bir biçmeli. (ÖA, 602)	Семь раз отме́рь - оди́н отре́жь. (BA, с.282)
124.	Bindiğin dalı kesme. (MY, s.262)	Не руби́ сук, на кото́ром сиди́шь. (BA, с.224)
125.	Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın. (ÖA, 605)	Лу́чше глаза́ лишиться, чем добро́го имени. (BA, с.167)
126.	Bir akıllı baş bin baş saklar. (MNÖ, 1512)	Оди́н у́мный де́сять безу́мных во́дит. (BA, с.241)
127.	Bir atıp iki vurdu. (MNÖ, 1520)	Одні́м вы́стрелом двух за́йцев уби́ть. (BA, с.242)
128.	Bir baba dokuz oğlan (oğlu; evlâdı) besler, dokuz oğul (evlât) bir babaya bakamaz (babayı besleyemez). (ÖA, 614)	Ма́ть ко́рмит дете́й - со́хнет, а они́ по ней и не о́хнут. (BA, с.175)

129.	Bir baş soğan bir kazanı kokutur. (ÖA, 616)	Бо́чка ме́ду, а ло́жка де́гтю - все испо́ртит. (ВД-1, с.98)
130.	Bir çiçekle yaz olmaz (gelmez). (ÖA, 617)	Однá ла́сточка весны́ не де́лает. (АЖ, с.31)
131.	Bir damla kan denizi bulandırır. (İHS, 3120)	Бо́чка ме́ду, а ло́жка де́гтю - все испо́ртит. (ВД-1, с.98)
132.	Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış. (Bir delinin kuyuya attığı taşı kırk akıllı çıkaramaz.) (ÖA, 619)	Дура́к в во́ду кинет ка́мень, а де́сять у́мных не вы́нут. (ВА, с.87) Дура́к оди́н в во́ду ка́мень бро́сит, а дво́е у́мных не вы́тащат. (ВА, с.87)
133.	Bir eli yağda bir eli balda. (MNÖ, 1561)	Однá рука́ в ме́ду, друго́я в са́харе (в па́токе). (ВД-1, с.132)
134.	Bir (tek) elin nesi var, iki elin sesi var. (ÖA, 626)	Одно́й руко́й и узла́ не завяже́шь. (ВА, с.242)
135.	Bir elin sesi çıkmaz. (ÖA, 627)	Одно́й руко́й и узла́ не завяже́шь. (ВА, с.242)
136.	Bir kaşık suda boğmak ister. (MNÖ, 1607)	Я бы его́ в ло́жке утопи́л. (ВА, с.335)
137.	Bir kırlangıçla yaz gelmez. (MY, s.276)	Однá ла́сточка весны́ не де́лает. (АЖ, с.31)
138.	Bir koyundan iki post çıkmaz. (ÖA, 650)	С одно́го вола́ две шку́ры не дере́т. (ВА, с.277)
139.	Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır. (ÖA, 651)	Однá парши́вая овца́ все ста́до по́ртит. (ВА, с.242) От одно́го пор́ченого я́блоко це́лый воз загнива́ет. (ВА, с.247)
140.	Bir kulağından girer bir kulağından çıkar. (MNÖ, 1625)	В одно́ у́хо вле́тает, в друго́е вы́летает. (ВД-3, с.11)
141.	Bir ocaktan okluk da çıkar, bokluk da. (ÖA, 654)	В семье́ не без дурака́ (уро́да). (ВА, с.39)

142.	Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde ele geçersin çekirge. (ÖA, 658)	Ско́лько верёвку ни вить, а концу́ быть. (ВА, с.284) Ско́лько верёвочке ни ви́ться, а коне́ц бу́дет. (ВА, с.284) Не пойма́ли во́ра сего́дня, пойма́ют за́втра. (ВА, с.222)
143.	Bir taş attı iki kuş vurdu. (FFT, 3351)	Одним ви́стрелом двух за́йцев уби́ть. (ВА, с.242)
144.	Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar. (ÖA, 665)	Одна́ парши́вая овца́ все́ ста́до по́ртит. (ВА, с.242) От одного́ по́рченого я́блоко це́лый воз загнива́ет. (ВА, с.247)
145.	Bitli (kurtlu, çürük) baklanın kör alıcısı olur. (ÖA, 667)	Това́р гнил, а купе́ц слеп. (ВА, с.301)
146.	Bodur tavuk her gün piliç. (ÖA, 668)	Ма́ленькая соба́чка до ста́рости щено́к. (ВА, с.172)
147.	Borç alınırken dost, ödenirken düşmandır. (TDK-1, s.70)	Не дава́й де́нег, не теря́й дру́жбы. (ВД-3, с.172)
148.	Borçlunun duacısı alacaklıdır. (ÖA, 679)	До́лги по́мнит не тот, кто берёт, а кто даёт. (ВЖ, с.61)
149.	Boş çuval ayakta (dik) durmaz. (ÖA, 695)	Пуст мешо́к стоя́ть не бу́дет. (ВА, с.269)
150.	Boş fıçı çok langırdar. (ÖA, 697)	Пуста́я бо́чка пу́ще греми́т. (ВА, с.269)
151.	Boynuz ararken kulaktan olmuş. (EKE, 48:33)	Пого́нишься за бо́льшим - и ма́лое потеря́ешь. (ВА, с.257)
152.	Bugünkü işini yarına bırakma. (ÖA, 708)	Сего́дняшней рабо́ты на за́втра не покида́й. (ВД-2, с.262) Сего́дняшней рабо́ты на за́втра не откладыва́й! (АЖ, с.195)

153.	Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir. (ÖA, 709)	Одно́ ны́нче лу́чше двух за́втра. (ВА, с.242)
154.	Bulanık suda balık avlanır. (MNÖ, 1838)	В му́тной воде́ хорошо́ ры́бу лови́ть. (ВА, с.37)
155.	Burnunu her deliğe sokma. (RS, s.101)	Не тычь носá в чужо́е про́со. (ВА, с.229)
156.	Bülbülü altın kafese koymuşlar, “ah vatanım” demiş. (ÖA, 724)	Золотáя клéтка соловью́ не потéха. (ВА, с.109)
157.	Bülbülün çektiği dil belâsıdır. (ÖA, 725)	Вся́кая со́ро́ка от своего́ языка́ гíнет. (ВД-2, с.128) Язы́к мой - враг мой. (ВА, с.336)
158.	Büyük balık küçük balığı yer (yutar). (ÖA, 727)	Большáя ры́ба ма́ленькую цели́ком глота́ет. (ВА, с.25)

С

159.	Can çıkmayınca huy çıkmaz. (ÖA, 743)	Горба́того испра́вит моги́ла, а глúпого - дубина. (ВА, с.66)
160.	Canı kaymak isteyen mandayı yanında taşır. (ÖA, 746)	Лю́бишь катáться - люби́ и са́ночки вози́ть. (ВА, с.169) Кто лю́бит ме́д, заводí пчел. (ВА, с.150)
161.	Cefa ile kazanan, safa ile yer. (RS, s.105)	Работа́й до по́ту, так пое́шь в охóту. (ВА, с.270)
162.	Cins cinse çeker. (ÖA, 753)	От худóго се́мени не жди хоро́шего плéмени. (ВА, с.248) От до́брого де́рева до́брый и плод. (ВА, с.246)

Ç

163.	Çalışan el dilenmez. (TDK-1, s.77)	Лéто пролежи́шь, зимо́й с сумо́й побежи́шь. (BA, с.162)
164.	Çalışmayan aç kalır. (RS, s.108)	Кто не рабо́тает, тот не ест. (АЖ, с.194) Не потруди́ться, так и хле́ба не роди́ться (добы́ться). (ВД-2, с.259)
165.	Çiğnemedен yutulmaz. (Lokma çiğnemedен yutulmaz). (ÖA, 789)	Не прожева́вши, не прогло́тишь. (BA, с.223)
166.	Çivi çiviyi söker. (ÖA, 796)	Клин кли́ном вы́шибают. (BA, с.132)
167.	Çocuğun (evlâdın) var mı, derdin var. (MY, s.75)	У кого́ де́тки, у того́ и забо́ты (и бе́дки). (ВД-2, с.90)
168.	Çok bereket, çok hareketten (...dir). (RS, s.117)	Под лежа́чий ка́мень и вода́ не течёт. (BA, с.257)
169.	Çok dinleyip az söylemek gerek. (MY, s.188)	Слуша́й бо́льше, а говори́ ме́ньше. (BA, с.287)
170.	Çok havlayan köpek ısırmaz. (ÖA, 817)	Не бо́йся соба́ки брехли́вой, а бо́йся молчали́вой. (ВД-3, с.14)
171.	Çok lakırdı baş ağrıtır. (RS, 118)	Мно́го говори́ть - голова́ забо́лит. (BA, с.180)
172.	Çok yaşayan (çok) bilmez, çok gezen (çok) bilir. (FFT, 4472)	Спра́шивай не ста́рого, а быва́лого. (АЖ, с.238) Не тот знаёт, кто мно́го жил, а тот, кто мно́го ви́дел. (АЖ, с.26)

D

173.	Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (ÖA, 843)	Гора́ с горой́ не сходи́тся, а челове́к с челове́ком сойде́тся. (АЖ, с.282)
174.	Dağ dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (MY, s.225)	Стару́ха три го́да на мир серди́лась, а мир того́ и не знал. (ВД-1, с.176) Серди́лась ба́ба на мир (ве́тер), а мир (ве́тер) про того́ и не ве́дал. (ВА, с.283)
175.	Damlaya damlaya göl olur. (ÖA, 851)	Ка́пля за ка́плей - получа́ется о́зеро. (АЖ, с.90) По ка́пле и мо́ре собира́ется. (ВА, с.255)
176.	Davulu biz çaldık parsayı başkası (el) topladı. (FFT, 4728)	Медве́дь пля́шет, а цыга́н (повода́рь) де́ньги берёт. (ВД-1, с.264)
177.	Davulu o çaldı, parsayı başkası topladı. (FFT, 4729)	Медве́дь пля́шет, а цыга́н (повода́рь) де́ньги берёт. (ВД-1, с.264)
178.	Davulun sesi uzaktan hoş gelir. (ÖA, 858)	Зво́нки бу́бны за гора́ми, а к нам придут - что луко́шки. (ВА, с.106)
179.	Deli kadının yaptığı, akıllı kadı bozamaz. (TDK-1, s.88)	Дура́к завя́жет - и у́мный не развя́жет. (ВД-2, с.174) Дура́к у́зел завя́жет - у́мный не развя́жет. (ВА, с.88)
180.	Demir tavında dövülür. (ÖA, 890)	Куй желе́зо, пока́ горячо́. (ВА, с.155)
181.	Deniz kenarında susuz kaldım. (MNÖ, 2479)	У воды́ и без воды́. (АЖ, с.35)
182.	Denizden çıktı kuyuya düştü. (MNÖ, 2486)	По мо́рю плыл, да попал в вир. (ВД-1, с.84)
183.	Denize düşen köpüğe sarılır. (RS, s.130)	Утопа́ющий (и) за соло́минку хвата́ется. (ВА, с.314)

184.	Denize düşen yılan (yosuna) sarılır. (ÖA, 897)	Утопа́ющий (и) за соло́минку хвата́ется. (ВА, с.314)
185.	Derdin mi var, evlâdın mı var. (RS, 131)	У кого́ де́тки, у того́ и забо́ты (и бе́дки). (ВД-2, с.90)
186.	Dere denize akar. (TDK-2, s.38)	Ка́ждая река́ к мо́рю течёт. (АЖ, с.200)
187.	Derin su yavaş akar. (ÖA, 906)	Ти́хие во́ды глубо́ки. (ВА, с.300)
188.	Dert derdi açar. (FFT, 4972)	Одна́ бе́да идёт, друго́ю ведёт. (ВА, с.241)
189.	Derviş dervîşi tekkede bulur. (ÖA, 919)	Рыба́к рыба́ка ви́дит изда́лека́. (ВД-3, с.176)
190.	Dervîşin fikri ne ise zikri de odur. (ÖA, 921)	Что у кого́ бо́лит, тот о том и говори́т. (ВД-1, с.163)
191.	Deve ağır gider, (ama) yol alır. (FFT, 5029)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344) Ти́хий воз бу́дет на горе. Ша́гом обо́зы иду́т. (ВИД-2, с.61)
192.	Deve boynuz ararken kulaktan (iki kulağından) olmuş. (ÖA, 926)	Пого́нишься за бо́льшим - и ма́лое потеря́ешь. (ВА, с.257)
193.	Dikensiz gül olmaz (engelsiz yar olmaz). (ÖA, 949)	Нет ро́зы без шипо́в. Нет пче́лки без жа́льца. (ВД-1, с.98)
194.	Dil var bal getirir, dil var belâ. (MNÖ, 2624)	Язы́к хле́бом ко́рмит и де́ло по́ртит. (ВД-2, с.121) Язы́к пои́т и ко́рмит, и спину́ поре́т. (ВД-2, с.121)
195.	Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür. (ÖA, 960)	Мал язы́к, да всем те́лом владе́ет. (ВД-2, с.121)
196.	Dilin diken i vardır. (RS, s.138)	Сло́во не стрела́, а пу́ще стрелы́. (ВД-2, с.133)

197.	Dilin kemiği yok. (ÖA, 961)	Язы́к без косте́й. (АЖ, с.295)
198.	Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (ÖA, 973)	Говори́ть пра́вду - потеря́ть дру́жбу. (ВА, с.64)
199.	Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek. (ÖA, 974)	Говори́ть пра́вду - потеря́ть дру́жбу. (ВА, с.64)
200.	Doğru söyleyenin tepesi delik olur. (ÖA, 975)	Говори́ть пра́вду - потеря́ть дру́жбу. (ВА, с.64)
201.	Doğru söz acıdır. (ÖA, 976)	Пра́вда как оса́, лезе́т в глаза́. (ВА, с.264) (Пра́вда глаза́ ко́лет.)
202.	Dost acı söyler. (ÖA, 989)	Говори́ть пра́вду - потеря́ть дру́жбу. (ВА, с.64)
203.	Dost kara günde belli olur. (ÖA, 998)	Друг познаётся при ра́ти да при беде́. (ВА, с.85)
204.	Dostluk başka alışveriş başka. (ÖA, 999)	Дру́жба дру́жбой, а де́нежкам счёт. (ВА, с.86)
205.	Dostluk dağca, hesap kılca. (ÖA, 1000)	Дру́жба дру́жбой, а де́нежкам счёт. (ВА, с.86)
206.	Dostluk kantarla, hesap (alışveriş) miskalle. (ÖA, 1001)	Дру́жба дру́жбой, а де́нежкам счёт. (ВА, с.86)
207.	Duvarın (yerin) kulağı var. (RS, s.146)	И у стен у́ши есть. (АЖ, с.15)
208.	Duvarın kulağı var, gözünü de unutma. (ÖA, 1013)	И у стен у́ши есть. (АЖ, с.15)
209.	Dünya biter iş bitmez. (RS, s.148)	Всех рабо́т не перерабо́таешь. (ВД-2, с.254)
210.	Dünya malı dünyada kalır. (İHS, 849)	Умрём, ниче́го с собо́ю не возьмём. (ВД-1, с.414) Де́душка умре́т - ниче́го с собо́ю не возьме́т. (ВД-1, с.414)

211.	Düzen bozulursa, yıkım, yıkım üstüne gelir. (RS, s.151)	Беда́ семь бед приво́дит. (BA, c.16) Беда́ не хо́дит одна́. (BA, c.16)
------	---	---

E

212.	Ecelden kaçılmaz, nerede olsa gelir bulur. (FFT, 5851)	От сме́рти и под ка́мнем не укро́ешься. (ВИД-1, c.222)
213.	Ecelin çengeline zengin de bir fakir de. (EKE, 82:14)	Смерть всех сравни́ет. На всех одна́ смерть. (ВД-1, c.414)
214.	Eğilen baş kesilmez. (ÖA, 1054)	Пови́нную го́лову и меч не сече́т. (BA, c.257) Покорну́ю го́лову не секу́т, не рубя́т. (BA, c.259)
215.	Eğreti ata binen tez iner. (ÖA, 1055)	На чужо́й ло́шадке не нае́здишься. (BA, c.200)
216.	El atına binen tez iner. (ÖA, 1069)	На чужо́й ло́шадке не нае́здишься. (BA, c.200)
217.	El eli yıkar, iki el yüzü yıkar. (ÖA, 1083)	Рука́ ру́ку мо́ет, а две руки́ - лицо́. (BA, 273)
218.	El eliyle yılan tutulur. (ÖA, 1084)	Хорошо́ чужими́ рука́ми жар грести́ (загребать). (ВИД-2, c.141)
219.	El için kuyu kazan, evvelâ kendi düşer. (ÖA, 1089)	Не рой друго́му я́му - сам в неё попаде́шь. (BA, c.224)
220.	El yarası onulur (geçer), dil yarası onulmaz (geçmez). (ÖA, 1110)	Ра́на от ко́пья - на те́ле, ра́на от ре́чей - в душе́. (BA, c.271)
221.	Elçiye zeval olmaz. (ÖA, 1070)	Посла́ не секу́т, не рубя́т, а то́лько жалуют. (BA, c.262)

222.	Eldeki (damdaki) bülbülden, bende ki karga (yeğdir). (RS, s.156)	Лүчше синіца в рука́х, чем жура́вль в не́бе. (BA, c.168)
223.	Elin ağzı torba değil ki (çekip) büzesin. (ÖA, 1094)	На чужо́й роток не накинёшь плато́к. (BA, c.200) Рта лю́дям не завя́жешь. (BA, c.273)
224.	Elin gözündeki çöpü görür (de), kendi gözündeki merteği görmez. (FFT, 6279)	В чужо́м глазу́ соло́минку ви́дит, а в своём бревна́ не замеча́ет. (AЖ, c.208)
225.	Elin güllaç baklavasından, bizim tarhana çorbamız yeğdir. (RS, s.162)	Свои́ суха́ри лу́чше чужи́х пиро́гов. (AЖ, c.211) Свой хлеб сла́ще чужо́го калача́. (AЖ, c.211)
226.	Elin helvasından anamın herlesi iyidir. (TDK-1, s.110)	Свои́ суха́ри лу́чше чужи́х пиро́гов. (AЖ, c.211) Свой хлеб сла́ще чужо́го калача́. (AЖ, c.211)
227.	Elin şikâr taamından tarhanamız yeğdir. (FFT, 6285)	Свои́ суха́ри лу́чше чужи́х пиро́гов. (AЖ, c.211) Свой хлеб сла́ще чужо́го калача́. (AЖ, c.211)
228.	Elin türlü taamından, bizim tarhanamız yeğdir. (RS, s.162)	Свои́ суха́ри лу́чше чужи́х пиро́гов. (AЖ, c.211) Свой хлеб сла́ще чужо́го калача́. (AЖ, c.211)
229.	Elini veren kolunu alamaz. (FFT, 6147)	Да́й ему́ па́лец, а он всю ру́ку отку́сит. (BA, c.72)
230.	Elinle (elle) ver, ayağınla (ayakla) ara. (RS, s.161)	Да́ть рука́ми, а в́зять нога́ми. (BA, c.73) Отда́шь де́ньги рука́ми, а хо́дишь за ни́ми нога́ми. (BA, c.248)
231.	Elmas çamura düşse kararmaz. (MY, s.83)	Алма́з и в гря́зи ви́ден. (AЖ, c.12)
232.	Elmas çamura düşse yine elmas. (ÖA, 1099)	Алма́з и в гря́зи ви́ден. (AЖ, c.12)

233.	Elması çamura atmışlar (atsalar), yine elmas yine elmas. (RS, s.163)	Алма́з и в гря́зи ви́ден. (АЖ, с.12)
234.	Emanet ata binen tez iner. (ÖA, 1112)	На чужо́й ло́шадке не нае́здишься. (ВА, с.200)
235.	Emanet (eğreti) donla övünülmez. (İHS, 3707)	В чужо́м пла́тье не накра́соваться. (ВА, с.41)
236.	Emek olmayınca sömmek olmaz. (FFT, 6327)	Без труда́ не вы́тащишь и ры́бку из пруда́. (ВА, с.18)
237.	Emek yemek karşılığıdır. (RS, s.166)	Без труда́ не вы́тащишь и ры́бку из пруда́. (ВА, с.18)
238.	Er kocar, gönül kocamaz. (ÖA, 1138)	Сам стар, да душá мо́лода. (АЖ, с.239) Стар годáми, да мо́лод у́мом. (АЖ, с.239) Стар дуб, да ко́рень свеж. (АЖ, с.239)
239.	Erken kalkan (çıkan) yol alır. (ÖA, 1136)	Кто встал порáньше, ушё́л (шагну́л) подалýше. (ВД-2, с.448)
240.	Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma. (ÖA, 1137)	Кто рáно встаёт, тому́ бог подаёт. (ВД-2, с.262)
241.	Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez. (ÖA, 1144)	Ста́рый друг лу́чше но́вых двух. (ВА, с.294)
242.	Eski kurt yolunu şaşırmaz (şaşmaz). (RS, s.170)	Ста́рого воро́бья́ на мяки́не не проведёшь. (ВА, с.293)
243.	Eşeği düğüne çağırmişlar, “ya odun eksik, ya su” demiş. (ÖA, 1159)	Вола́ в го́сти зову́т не ме́д пить, а во́ду вози́ть. (ВА, с.47)
244.	Eşeğini sağlam (kızığa) bağla, sonra Allah’a ısmarla. (ÖA, 1161)	Бережёного и бог бережёт. (ВА, с.21) На бо́га наде́йся, а сам не плоша́й. (ВА, с.190)

245.	Ev alma, komşu al. (ÖA, 1193)	Не купи́ дом, купи́ сосе́да. Не купи́ дере́вни, купи́ сосе́да. (ВД-3, с.183)
246.	Evlâdı ben doğurdum, ama gönlünü ben doğurmadım. (ÖA, 1200)	Сын мой, а ум у него́ свой. (АЖ, с.244)

F

247.	Fakirin tesellisi ölümdür. (RS, s.179)	Бе́дному смерть не стра́шна. (БА, с.16)
248.	Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp. (ÖA, 1208)	Бе́дность не поро́к. (БА, с.17)
249.	Fazla mal göz çıkarmaz. (ÖA, 420)	Запа́с ме́шку не по́рча. (ВД-1, с.154)

G

250.	Geç olsun da güç olmasın. (ÖA, 1237)	Лу́чше по́здно, чем нико́гда. (БА, с.168)
251.	Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir. (ÖA, 1255)	То́лько бы помолоде́ть, а уж знал бы как состари́ться. (АЖ, с.125)
252.	Gençlik uçar kuştur, ihtiyarlık naçar iştir. (FFT, 7272)	Мо́лодость лета́ет во́льной пта́шкой, а ста́рость ползе́т черепа́шкой. (АЖ, с.125)
253.	Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı. (MNÖ, 3738)	Ко́сти грызть бы в мо́лодости, а под ста́рость мя́гкое. (АЖ, с.239)
254.	Gençlikten kocalığa pay bırak (gençlik sakla). (TDK-1, s.124)	Ко́сти грызть бы в мо́лодости, а под ста́рость мя́гкое. (АЖ, с.239)
255.	Gırbal ile su taşınmaz. (FFT, 7304)	Решето́м во́ду не черпаю́т (не но́сят). (БА, с.272)

256.	Gitti gelmez gençlik, geldi gitmez ihtiyarlık. (RS, s.190)	Мо́лодости не возврати́ть, а ста́рости не сбы́ть. (АЖ, с.124)
257.	Gömlek cübbeden daha yakındır. (RS, s.191)	Сво́я руба́шка бли́же к те́лу. (ВА, с.281) Сво́я ко́жа руба́хи доро́же. (ВА, с.281)
258.	Gömlek kaftandan yakın (yakındır). (FFT, 7408)	Сво́я руба́шка бли́же к те́лу. (ВА, с.281) Сво́я ко́жа руба́хи доро́же. (ВА, с.281)
259.	Gön yufka yerinden delinir. (TDK-1, s.127)	Где ху́до, тут и поре́тся. (ВД-1, с.79)
260.	Gönül ferman dinlemez. (ÖA, 1280)	Се́рдцу не прика́жешь. (ВА, с.283)
261.	Gönül var güllüğe, gönül var küllüğe (çöplüğe) konar. (İHS, 4477)	Любо́вь зла - полюб́ишь и козла́. (ВА, с.170)
262.	Gönül var otluga düşer (konar), gönül var çöplüğe düşer (konar). (RS, s.193)	Любо́вь зла - полюб́ишь и козла́. (ВА, с.170)
263.	Gönüller bir olunca samanlık seyran olur. (MY, s.34)	С ми́лым рай и в шалаше́. (ВА, с.277)
264.	Görmek işitmeğe benzemez. (EKE, 108:21)	О́чи уше́й верне́е. (ВА, с.250)
265.	Görünüşe aldanma (aldanmamalı; bakma). (ÖA, 1297)	По оде́жде не суди́, по де́лам гляди́. (ВА, с.255)
266.	Göz bir penceredir gönüle bakar. (FFT, 7533)	Глаза́ есть зе́ркало души́. (АЖ, с.45)
267.	Göz göze, diş dişe. (FFT, 7597)	О́ко за о́ко, зуб за зуб. (ВД-1, с.186)
268.	Gözden ırak (uzak) olan, gönülden de ırak (uzak) olur. (ÖA, 1299)	С глаз доло́й - из се́рдца вон. (ВА, с.275)
269.	Gözüm sana mı inanayım, sözüm sana mı? (RS, s.195)	О́чи уше́й верне́е. (ВА, с.250)

270.	Gözün karnı (yok ki doysun) doymaz. (TDK-1, s.129)	Глаз не накóрмишь. (АЖ, с.12)
271.	Gurkun cücüğü güzün sayılır. (ÖA, 1309)	Цыплят по óсени счита́ют. (ВД-2, с.446)
272.	Gülenler birgün ağlar. (EKE, 113:5)	Кто смешли́в, тот и слезли́в. (АЖ, с.228) Смех до плача́ дово́дит. (ВА, с.227) Где смею́тся, там и пла́чут. (АЖ, с.227) По́сле сме́ха быва́ют слёзы. (АЖ, с.227)
273.	Gülme komşuna, gelir başına. (ÖA, 1313)	Не раду́йся (смейся) чужо́й беде́ - сво́я на гряде́. (ВА, с.223)
274.	Gülmeyle ağlama, bir çıkıv içinde. (FFT, 7715)	Кто смешли́в, тот и слезли́в. (АЖ, с.228) Смех до плача́ дово́дит. (ВА, с.227) Где смею́тся, там и пла́чут. (АЖ, с.227) По́сле сме́ха быва́ют слёзы. (АЖ, с.227)
275.	Gülü seven dikenine katlanır. (ÖA,1314)	Люби́шь ме́д - переноси́ и пче́линое жа́ло. (ВА, с.169) Люби́ть тепло́ - и дым терпе́ть. (ВА, с.169)
276.	Gün akşamlıdır. (MNÖ, 3916)	Буде́т день, буде́т и ночь. (ВД-1, с.71)
277.	Gün var yılı besler, yıl var günü beslemez. (ÖA, 1325)	День ле́тний год ко́рмит. (ВА, с.76)
278.	Gündüz işin ne ise gece düşün o olur. (TDK-2, s.52)	Что наяву́ де́ется, то и во сне гре́зится. (ВД-2, с.25)
279.	Güneş balçıkla sıvanmaz. (ÖA, 1320)	Со́лнца не закрóешь, а пра́вду не скрóешь. (ВА, с.291)
280.	Güzellik ekmeğe sürülüp yenilmez. (FFT, 7830)	Красото́й сыт не бу́дешь. (ВА, с.144)

H

281.	Ha Ali hoca (hoca Ali), ha hoca Ali (Ali hoca). (RS, s.201)	Что в лоб, что по́ лбу. (BA, с.327)
282.	Hangi gün vardır akşam olmadık. (ÖA, 1359)	Будет день, будет и ночь. (ВД-1, с.71)
283.	Hasta olmayan (kişi) sağlığın (sıhhatin) kadrini bilmez. (ÖA, 1372)	Кто не болел, тот здоро́вью цены́ не знаёт. (BA, с.151)
284.	Hatasız kul (insan) olmaz. (ÖA, 1376)	Не мо́жет челове́к без оши́бок прожítь век. (АЖ, с.161) Тот не ошиба́ется, кто ниче́го не де́лает. (АЖ, с.161) То́лько ме́ртвый не ошиба́ется. (АЖ, с.161) Огня́ без ды́му, челове́ка без оши́бок не бы́вает. (АЖ, с.161)
285.	Hatunların saçları uzun, akılları kısa. (FFT, 8149)	Во́лосы до́лги, да ум коро́ток (у ба́бы). (BA, с.48)
286.	Haydan gelen huya gider (selden gelen suya gider). (ÖA, 1379)	Легко́ пришло́, легко́ и ушло́. (АЖ, с.131)
287.	Her ağacın cinsi, kokusundan belli olur. (RS, 213)	От хоро́шего цветка́ хоро́ший аро́мат. (АЖ, с.12)
288.	Her atılan taş yerini bulmaz. (RS, s.213)	Не вся́кая пу́ля в кость да в мя́со, ина́я и в по́ля. (BA, с.211) Не вся́кая пу́ля по ко́сти, ина́я и по кусту́. (BA, с.211) Не вся́кая стрела́ попаде́т в цель. (BA, с.212)
289.	Her gün çekmekten, bir gün ölüp kurtulmak (kurtulması) yeğdir. (RS, 215)	Лу́чше сме́рть, чем зол живо́т. (BA, с.168) Лу́чше умере́ть, чем ра́бство (непра́вду) терпе́ть. (BA, с.168)
290.	Her gün papaz pilav yemez. (FFT, 8342)	Не всё коту́ ма́сленица, бу́дет и вели́кий пост. (ВД-1, с.72)

291.	Her horoz kendi çöplüğünde öter. (ÖA, 1412)	Вся́кий пету́х на своём пепели́ще хозя́ин. (ВД-2, с.370)
292.	Her inişin bir yokuşu (her yokuşun bir inişi) vardır. (ÖA, 1413)	Нет ху́да без добра́ и добра́ без ху́да. (БА, с.234)
293.	Her işin başı sağlık (sağlıktır). (ÖA, 1416)	Здо́ровье всего́ дорóже. (БА, с.107)
294.	Her işte bir hayır vardır. (ÖA, 1417)	Нет ху́да без добра́ и добра́ без ху́да. (БА, с.234)
295.	Her mevsimin bir meyvesi var. (MNÖ, 4306)	Вся́кому о́вощу своё вре́мя. (БА, с.56) Вся́кой ве́щи свой век. (АЖ, с.28)
296.	Her parlayan (şey), altın olmaz (değildir). (RS, s.222)	Не всё то зо́лото, что блестит. (БА, с.210)
297.	Her sakaldan bir tel çekseler, köseye sakal olur. (ÖA, 1450)	С ми́ру по нитке - го́лосу руба́шка. (БА, с.277)
298.	Her su içilmez. (RS, s.222)	Не вся́кая води́ца для пи́тья годится, не вся́кая ска́зка лю́дям ука́зка. (БА, с.211)
299.	Her şey mevsiminde (makbuldür) söylenir. (RS, s.223)	Вся́кой ве́щи свой век. (АЖ, с.28) Всё хоро́шо во́время. (АЖ, с.210)
300.	Her şey vaktiyle olur. (RS, s.223)	Вся́кому де́лу своё вре́мя. (АЖ, с.210) Вся́кому о́вощу своё вре́мя. (БА, с.56)
301.	Her şeyin azından olur bereket. (RS, s.223)	От ма́лого большо́е заро́ждается. (БА, с.246)
302.	Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter. (ÖA, 1452)	Всему́ своё вре́мя. (БА, с.53)
303.	Her tencereye bir kapak bulunur. (FFT, 8472)	На вся́кий горшо́к найдётся покрýшка. (БА, с.191)

304.	Her vakit kedi kaymak yemez. (FFT, 8479)	Не всё коту́ ма́сленица, бу́дет и вели́кий пост. (ВД-1, с.72)
305.	Her zaman kedi bal (kıyma; kaymak) yemez. (FFT, 8501)	Не всё коту́ ма́сленица, бу́дет и вели́кий пост. (ВД-1, с.72)
306.	Her zaman papaz pilav (yağlı yemez). (İHS,3944)	Не всё коту́ ма́сленица, бу́дет и вели́кий пост. (ВД-1, с.72)
307.	Herkes evinde ağadır. (ÖA, 1425)	Твой дом - твоя́ и во́ля. (ВА, с.298)
308.	Herkes evinin beyidir (ağasıdır; sultanıdır). (RS, s.220)	Твой дом - твоя́ и во́ля. (ВА, с.298)
309.	Hırsız evden olursa mandayı bacadan aşırır. (ÖA, 1468)	Дома́шнего во́ра не убережёшься. (ВА, с.84) Дома́шний вор опа́снее чужо́го. (ВА, с.84)
310.	Hızlı giden yolda kalır. (MY, s.1)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344)

I

311.	Irmak kenarına çeşme yapılmaz. (ÖA, 1486)	О́коло рекі колодця́ не копа́ют. (АЖ, с.200)
312.	Islanmışın yağmurdan korkusu (pervası) olmaz. (ÖA, 1494)	Мо́крый дождя́ не бо́ится. (ВА, с.182)

i

313.	İhtiyar genç alırsa, ele alır. (RS, s.232)	Не надолго ста́рый жени́тся: ли́бо сам умре́т, ли́бо же́на уйдёт. (ВА, с.233)
------	--	---

314.	İhtiyarlık insanı her şeyden geçirir. (FFT, 8932)	На старóго и нéмоши валя́тся. (АЖ, с.239) Стáрость придёт, весéлье на ум не пойдёт. (АЖ., с.239)
315.	İhtiyarlık maskaralıktır. (FFT, 8933)	Стáрость не рáдость, а и смерть не коры́сть. (ВА, с.294) Стáрость - не рáдость, замéнушки нет. (АЖ, с.239)
316.	İhtiyarlıkta genç kadın alma el için. (RS, s.232)	Не надóлго старýй жени́тся: ли́бо сам умрёт, ли́бо жéна уйдёт. (ВА, с.233)
317.	İki arada bir derede kalmak. (deyim)	Оста́лся меж двух на́голе. (ВД-2, с.463)
318.	İki aslan bir posta sığmaz. (ÖA, 1503)	Два медвéдя в одной берлóге не живу́т. (АЖ, с.145)
319.	İki at bir kazığa bağlanmaz. (ÖA, 1504)	Два котá в одном мешкé не улежáтся. (АЖ, с.145)
320.	İki cambaz bir ipte oynamaz. (ÖA, 1506)	Два чёрта в одном болóте не живу́т. (АЖ, с.145)
321.	İki ebe çocuğu topal eder. (TDK-2, s.57)	У семи́ нянек дитя́ без гла́зу. (ВА, с.309)
322.	İki kişinin arasından çıkan sır, dünyaya yayılır. (RS, s.233)	Од́ин - та́йна, два - полта́йны, три - нет та́йны. (ВА, с.241)
323.	İki kişinin bildiğini herkes bilir. (EKE, 135:28)	Од́ин - та́йна, два - полта́йны, три - нет та́йны. (ВА, с.241)
324.	İki koç kafası bir kazanda kaynamaz. (ÖA, 1519)	Две бара́ньи го́ловы в од́ин котёл не лезу́т. (ВА, с.74)
325.	İki (dokuz) ölç, bir biç. (ÖA, 1520)	Семь раз отмерь - од́ин отрежь. (ВА, с.282)
326.	İlk avrat çarık, sonraki sarık. (ÖA, 1524)	Пе́рвая жéна опойча́та, drugaя стекля́нная, тре́тья хруста́льная. (ВД-2, с.77)

327.	İlk karım çarığım, ikinci karım sarığım. (MY, s.117)	Первая жена опойчата, другая стеклянная, третья хрустальная. (ВД-2, с.77)
328.	İnek ağzından sağılır. (ÖA, 1532)	У корóвы во рту мо́локо. (ВД-3, с.218) Корóву не нако́рмишь - мо́лока не надóишь. (ВА, с.141)
329.	İnsan insanın şeytanıdır. (ÖA, 1552)	Свяжись с дурако́м - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)
330.	İnsan kocamakla gönül kocamaz. (FFT, 9194)	Сам стар, да душа́ мо́лода. (АЖ, с.239) Стар годáми, да мо́лод у́мом. (АЖ, с.239) Стар дуб, да ко́рень свеж. (АЖ, с.239)
331.	İnsan kocar, (amma) gönül kocamaz. (FFT, 10145)	Сам стар, да душа́ мо́лода. (АЖ, с.239) Стар годáми, да мо́лод у́мом. (АЖ, с.239) Стар дуб, да ко́рень свеж. (АЖ, с.239)
332.	İnsan öleceğini bilse, mezarını kendi kazar. (RS, s.243)	Е́сли бы знал, где упáл, соло́мки б подостла́л. (ВА, с.91)
333.	İnsan sevdiğinin kusurunu görmez. (RS, s.243)	Любо́вь зла - полюбóишь и козла́. (ВА, с.170)
334.	İnsan sözünden (ikrarından), hayvan yularından tutulur. (ÖA, 1557)	Коня́ веду́т узде́чкой, а челове́ка - сло́вом. (ВА, с.140)
335.	İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur. (ÖA, 1559)	Како́в в колыбе́лку, тако́в и в моги́лку. (ВА, с.128)
336.	İnsana ana gibi yar olmaz. (FFT, 9232)	Лу́чше ма́тери дру́га не сы́щешь. (ВА, с.167)
337.	İnsana sevdiği güzel görünür. (RS, s.238)	Не по хоро́шу мил, а по ми́лу хоро́ш. (ВА, с.221)
338.	İnsanı tanımak için yol arkadaşlığı etmeli. (RS, 241)	Дру́га узна́ть - вме́сте пуд со́ли съесть. (ВД-3, с.177)

339.	İnsanın adı çıkmadansa canı çıkması yeğdir. (ÖA, 1545)	Лучше глаза́ лишиться, чем дóброго имени. (ВА, с.167)
340.	İnsanın bir ağzı, iki kulağı var, bir söyleyip iki dinlemeli. (FFT, 9248)	Бог дал два у́ха, а один язы́к. (ВД-2, с.122)
341.	İp inceldiği yerden kopar. (ÖA, 1560)	Где то́нко, там и рвётся. (ВА, с.61)
342.	İstediyini söyleyen, istemediyini işitir. (ÖA, 1565)	Кто говори́т, что хо́чет, услы́шит, чего́ не хо́чет. (ВА, с.148)
343.	İş işi gösterir (açar). (RS, s.247)	Де́ло де́ла погоня́ет. (ВА, с.75)
344.	İş olacağına varır. (ÖA, 1582)	Чему́ быва́ть, тому́ не минова́ть. (ВА, с.326)
345.	İşi zamanında yapmak gerek. (RS, s.247)	Де́ло во́время - не бре́мя. (АЖ, с.210)
346.	İşini bırakma yarına, yarının da yarını vardır. (RS, s.246)	Не оставля́й на за́втра де́ла, а оставля́й хле́ба. (ВА, с.220)
347.	İşinin cellâdıdır. (FFT, 9406)	Де́ло масте́ра бои́тся. (ВА, с.75)
348.	İşlemezsen dişlemezsin. (MNÖ, 4875)	Кто не рабо́тает, тот не ест. (АЖ, с.194)
349.	İşleyen demir ııldar (pas tutmaz). (ÖA, 1580)	Плуг от рабо́ты блести́т (ВА, с.254)
350.	İştah dişin dibindedir. (ÖA, 1583)	Аппети́т прихо́дит во вре́мя еды́. (АЖ, с.12)
351.	İşten artmaz, dişten. (ÖA, 1584)	Не при́ходом лю́ди богате́ют, а ра́сходом. (ВА, с.223)
352.	İt ağzını kemik tutar. (ÖA, 1585)	Брось псу кусо́к, так не ла́ет. (ВА, с.27)
353.	İt iti bulur. (FFT, 9452)	Рыба́к рыба́ка ви́дит изда́лека. (ВД-3, с.176)

354.	İt iti ısırmaz. (TDK-1, s.146)	Соба́ка соба́ку зна́ет (не ест). (ВД-3, с.172)
355.	İt ürür, kervan yürür. (ÖA, 1610)	Соба́ка ла́ет, а ба́ры е́дут (а конь идёт). (БА, с.289) Соба́ка ла́ет - ве́тер но́сит. (БА, с.289)
356.	İti an, (değneği yanına koy) taşı eline al. (ÖA, 1591)	Соба́ку мани́, а па́лку держи́. (БА, с.290)
357.	İtle yatan bitle kalkar. (ÖA, 1607)	С соба́кой ля́жешь - с блоха́ми вста́нешь. (ВД-3, с.173)
358.	İyi evlât (anayı) babayı vezir (eder), kötü evlât rezil eder. (FFT 9517)	Де́тки хоро́ши - отцу́ - ма́тери вене́ц, де́тки плохи́- отцу́ - ма́тери коне́ц. (БА, с.78)
359.	İyi iş, bugün yapılan iştir. (RS, s.253)	Де́ло во́время - не бре́мя. (АЖ, с.210) Не оставля́й на за́втра де́ла, а оставля́й хле́ба. (БА, с.220)
360.	İyilik eden iyilik bulur, (kötülük eden kötülük bulur). (MY, s.170)	Лихо́е - лихому́, а до́брое - до́брому. (АЖ, с.108) Как а́укнешь, так и откли́кнется. (БА, с.124) Долг пла́тежом кра́сен. (БА, с.83)
361.	İyilik unutulur, kötülük unutulmaz. (RS, s.254)	Ли́хо по́мнится, а до́брое забыва́ется. (АЖ, с.108)

K

362.	Kaçan balık büyük olur. (ÖA, 1632)	Непойма́нная ры́бка всегда́ большо́й ка́жется. (БА, с.233)
363.	Kaderde ne varsa o olur. (EKE, 145:29)	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)
364.	Kaderde varsa görülür (olur). (FFT, 9652)	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)

365.	Kadının malı kapı mandalı. (MY, s.118)	Жéниным богáтством вéка не проживёшь. (ВД-2, с.68)
366.	Kalp kalbe karşıdır. (ÖA, 1654)	Сéрдце сéрдцу весть подаёт. (БА, с.283)
367.	Kalpten (gönülden) kalbe (gönüle) yol vardır. (RS, s.259)	Сéрдце сéрдцу весть подаёт. (БА, с.283)
368.	Kalbur ile su taşınmaz. (FFT, 9764)	Решетóм вóду не черпают (не нóсят). (БА, с.272)
369.	Kapını iyi kapa, komşunu hırsız etme. (SE, 234)	Плóхо не клади́, вóра в грех не вводи́! (ВД-1, с.241)
370.	Kar yağınca iz örtülür. (FFT, 9957)	Снежóк подпáл и следóк застлáл. (АЖ, с.222)
371.	Kar yaprağın (toprağın) mayasıdır. (TDK-2, s.63)	Бóльше снéга на поля́х - бóльше хлéба в зáкромах. (АЖ, с.229)
372.	Kar, yerin gömleğidir (gübresidir). (RS, s.268)	Задéржишь снег на поля́х зимóй - будешь с хлéбом óсенью. (АЖ, с.229)
373.	Kar yılı var yılıdır (yılı). (ÖA, 1700)	Снег глубóк - год хорóш. (АЖ, с.229) Снег глубóк - хлеб хорóш. (АЖ, с.229) Зимá без снéга - лéто без хлéба. (с.229)
374.	Kardaşı kardeş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış. (TDK-1, s.151)	Брат мой, а ум у него́ свой. (АЖ, с.26)
375.	Kardeşi kardeş yaratmış, kesesini (cebini; rızkını) ayrı yaratmış. (ÖA, 1678)	Брат мой, а ум у него́ свой. (АЖ, с.26)
376.	Karga karganın gözünü oymaz. (TDK-1, s.152)	Вóрон вóрону глаз не вы́ключет. (БА, с.49)
377.	Karga yavrusuna bakmış, “benim ak pak evlâdım” demiş. (ÖA, 1682)	И совá своих детéй хва́лит. (АЖ, с.57) Ка́ждому своё ча́до лю́бо. (БА, с.123) Вся́кому своё дитя́ мíлее. (АЖ, с.57)

378.	Kargaya dünya güzelini sormuşlar, yavrusunu göstermiş. (MY, s.29)	И сова́ своих дете́й хва́лит. (АЖ, с.57) Ка́ждому своё ча́до лю́бо. (ВА, с.123) Вся́кому своё дитя́ ми́лее. (АЖ, с.57)
379.	Karı koca arasına girilmez. (FFT, 10071)	Проме́ж му́жа и же́ны ни́тки не продернёшь. (ВД-2, с.70) Муж с же́ной руга́йся, а тре́тий не меша́йся!. (ВД-2, с.70)
380.	Karı koca arasına şeytan bile giremez. (FFT, 10072)	Проме́ж му́жа и же́ны ни́тки не продернёшь. (ВД-2, с.70) Муж с же́ной руга́йся, а тре́тий не меша́йся!. (ВД-2, с.70)
381.	Karı koca ipek, araya giren köpek. (RS, s.265)	Проме́ж му́жа и же́ны ни́тки не продернёшь. (ВД-2, с.70) Муж с же́ной руга́йся, а тре́тий не меша́йся!. (ВД-2, с.70)
382.	Karı malı kapı mandalı (hamam tokmağıdır; tokmağı). (ÖA, 1684)	Же́ниным бога́тством ве́ка не проживёшь. (ВД-2, с.68)
383.	Karının saçları uzun, akli kısadır (kısa). (RS, s.266)	Во́лосы до́лги, да ум коро́ток (у ба́бы). (ВА, с.48)
384.	Karlar (kar) yağdı izler kapandı (örtüldü).	Снежо́к подпа́л и следо́к застла́л. (АЖ, с.222)
385.	Karnı tok, (ama) gözü aç. (FFT, 10094)	Брю́хо сы́то, да глаза́ голо́дны. (ВА, с.27)
386.	Kaş yaparken göz çıkarır (kaş yapayım derken göz çıkarma). (RS, s.269)	Услу́жил медве́жьёу услу́гу. (АЖ, с.264)
387.	Kaşıyla aş verir sapıyla göz çıkarır. (FFT, 10194)	Ло́жкой ко́рмит, а стебло́м глаз ко́лет. (ВД-1, с.186)
388.	Kavgada yumruk sayılmaz. (ÖA, 1719)	В дра́ке во́лос не жале́ют. (ВА, с.35)
389.	Kaymağı seven mandayı yanında taşır. (ÖA, 1727)	Люби́шь ката́ться - люби́ и са́ночки вози́ть. (ВА, с.169) Кто люби́т ме́д, заводи́ пчел. (ВА, с.150)

390.	Kaza dur geldim (geliyorum) demez. (ÖA, 1731)	Пришла́ беда́ - отвори́й врата́. (ВА, с.266)
391.	Kaza gelince us pusar. (FFT, 10298)	Беда́ привали́ла - ума́ не хвати́ло. (ВА, с.16) Беда́ придет - ум за ра́зум зайдёт. (ВА, с.16)
392.	Kaza geliyorum demez. (FFT, 10299)	Пришла́ беда́ - отвори́й врата́. (ВА, с.266)
393.	Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu. (ÖA, 1740)	Не рой друго́му я́му - сам в неё попаде́шь. (ВА, с.224)
394.	Kazma kuyuyu kendin düşersin. (ÖA, 1741)	Не рой друго́му я́му - сам в неё попаде́шь. (ВА, с.224)
395.	Keçide de sakal var. (ÖA, 1742)	Борода́ вели́ка, а ума́ ни на лы́ка. (ВА, с.26)
396.	Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kaldırır (baş kalfa olur). (RS, s.273) (Kedi bulunmayan (bulunmadığı) yerde fare (fareler) çok olur.)	Без котá мышáм ма́сленица. (ВА, с.17) Ко́шки грызутся - мышáм приво́лье (раздо́лье). (ВА, с.142) Ко́шки нет до́ма - мышáм во́ля. (ВА, с.142)
397.	Kedinin boynuna (boğazına), ciğer asılmaz. (ÖA, 1752)	Пусти́ли козла́ в огоро́д, а волк в пасту́хи наня́лся. (ВА, с.269) Пусти́ козла́ в огоро́д, он всю капу́сту съест (обдерёт). (ВА, с.269)
398.	Kediye süt inanılmaz. (RS, s.275)	Пусти́ли козла́ в огоро́д, а волк в пасту́хи наня́лся. (ВА, с.269) Пусти́ козла́ в огоро́д, он всю капу́сту съест (обдерёт). (ВА, с.269)
399.	Kediye tulum peyniri (peynir tulumu) inanılmaz. (RS, s.275)	Пусти́ли козла́ в огоро́д, а волк в пасту́хи наня́лся. (ВА, с.269) Пусти́ козла́ в огоро́д, он всю капу́сту съест (обдерёт). (ВА, с.269)
400.	Kefenin cebi yok (yoktur). (ÖA, 1763)	Де́душка умрёт - ничегó с собо́ю не возьме́т. (ВД-1, с.414) Умре́м, ничегó с собо́ю не возьме́м. (ВД-1, с.414)

401.	Kesilen baş geri gelmez (gitmez). (FFT, 10622)	Го́лову с плеч сня́вши, друго́ю не на́ставишь. (ВА, с.65) Отруби́шь - не приста́вишь, ска́жешь - не воро́тишь. (ВА, с.249) Отре́занный ломоть к хле́бу не приста́вишь. (ВА, с.249)
402.	Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz (bitmez). (ÖA, 1782)	Го́лову с плеч сня́вши, друго́ю не на́ставишь. (ВА, с.65) Отруби́шь - не приста́вишь, ска́жешь - не воро́тишь. (ВА, с.249) Отре́занный ломоть к хле́бу не приста́вишь. (ВА, с.249)
403.	Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan (tüyünden). (ÖA, 1790)	Свяжи́сь с дурако́м - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)
404.	Kismet boğazdan geçendir. (RS, s.283)	Что в рот, то спаси́бо. (ВА, с.327)
405.	Kız çocuğu, el çocuğu. (RS, s.285)	Дочь - чужо́е сокрови́ще. (АЖ, с.63)
406.	Kız evde olsa da elden sayılır. (EKE, 160:25)	Дочь - чужо́е сокрови́ще. (АЖ, с.63)
407.	Kimi anasını sever, kimi kızını. (FFT, 10914)	Кто лю́бит по́па, кто попадьё́, а кто попо́вну. (ВД-3, с.300)
408.	Kimi huyunu sever, kimi tüyünü. (RS, s.287)	На вкус и цвет това́рища нет. (АЖ, с.248)
409.	Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır. (FFT, 10931)	Чей хлеб ем, того́ и пе́сенку пою́. (ВД-3, с.13)
410.	Kişi arkadaşından bellidir. (FFT, 10988)	С кем поведёшься, от того́ и наберёшься. (ВА, с.276)
411.	Kişi ne yaparsa kendine yarar. (ÖA, 1831)	Лихо́е - лихо́му, а до́брое - до́брому. (АЖ, с.108)

412.	Kişi refikinden azar.(ÖA, 1834)	Свяжісь с дуракóм - сам дуракó будешь. (ВД-3, с.173)
413.	Kişinin kalbi suratından bellidir. (RS, s.290)	Лицó - зёркало челове́ка. (АЖ, с.109)
414.	Kocamış tilki faka düşmez (faktan korkmaz; basmaz). (RS, s.292)	Стáрого воробья́ на мяки́не не проведёшь. (ВА, с.293)
415.	Koça boynuzu yük değil. (ÖA, 1841)	Сво́я но́ша не тяжёла. (ВА, с.281)
416.	Komşuluk kardeşlikten ileri (ileridir). (RS, s.293)	Без бра́та проживёшь, а без сосе́да не прожítь. (ВА, с.17)
417.	Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür. (ÖA, 1853)	В чужíх рука́х пиро́г (ломóть) вели́к. (ВА, с.41)
418.	Korkmanın ecele assı yok. (FFT, 11164)	Бо́йся, не бо́йся, а сме́рть у поро́га. (ВД-1, с.407)
419.	Korkunun ecele faydası yoktur. (ÖA, 1860)	Бо́йся, не бо́йся, а сме́рть у поро́га. (ВД-1, с.407)
420.	Koşan arpadır, at değil. (EKE, 169: 14)	Не ко́ни везу́т, овёс везёт. (ВА, с.217) Не ло́шадь везёт, корм ёдет. (ВА, с.218) Не ко́нь везёт, везёт корма́. (ВА, с.217)
421.	Koyma akıl, akıl olmaz (cepten düşer); (Sokma akıl, sekiz adım gider.) (ÖA, 1862)	Чужíм у́мом не до́лго жить (до поро́га жить). (ВД-2, с.167)
422.	Koymaca akıl kuşluğa kadar. (RS, s.309)	Чужíм у́мом не до́лго жить (до поро́га жить). (ВД-2, с.167)
423.	Koyunu kurda emanet etme. (EKE, 169:32)	Допусти́ли во́лка ове́ц карау́лить. (ВА, с.84)
424.	Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. (ÖA, 1864)	На безры́бье и рак ры́ба. В по́ле и жук мя́со. (ВД-1, с.136)

425.	Köpek ekmek veren eli tanır. (ÖA, 1878)	Соба́ка по́мнит, кто её ко́рмит. (ВА, с.289)
426.	Köpek köpeği dişlemez (yemez). (RS, s.298)	Соба́ка соба́ку зна́ет (не ест). (ВД-3, с.172)
427.	Köpek sahibini ısırılmaz(tanır). (ÖA, 1880)	Соба́ка по́мнит, кто её ко́рмит. (ВА, с.289)
428.	Körle yatan şaşlı kalker. (ÖA, 1894)	Свяжи́сь с дурако́м - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)
429.	Körler arasında sen de gözünü yum. (FFT, 11378)	С волка́ми жить - по во́льчи вы́ть. (ВА, с.275)
430.	Körler memleketinde şaşıl padişah (baş) olur. (ÖA, 1893)	В слепо́м ца́рстве криво́й - коро́ль. (ВД-1, с.136)
431.	Kötü haber tez duyulur. (ÖA, 1901)	Худы́е ве́сти не лежа́т на ме́сте. (АЖ, с.31)
432.	Kul kusursuz olmaz. (ÖA, 1376)	Не мо́жет челове́к без оши́бок прожить век. (АЖ, с.161) Тот не ошиба́ется, кто ниче́го не де́лает. (АЖ, с.161) То́лько ме́ртвый не ошиба́ется. (АЖ, с.161) Огня́ без ды́му, челове́ка без оши́бок не быва́ет. (АЖ, с.161)
433.	Kumarda kaybeden aşkta kazanır. (RS, s.304) (Kumarda kazanan, aşkta kaybeder.)	Несча́слив в игре́, так сча́слив в любви́. (ВД-1, с.71)
434.	Kurda koyun inanılmaz (ısmarlanmaz). (RS, s.305)	Допусти́ли во́лка ове́ц карау́лить. (ВА, с.84)
435.	Kurda koyun, köpeğe peynir tulumu inanılmaz. (RS, s.305)	Пусты́ли козла́ в огоро́д, а волк в пасту́хи наня́лся. (ВА, с.269) Пусты́ козла́ в огоро́д, он всю капу́сту съест (обдерёт). (ВА, с.269)
436.	Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır (tilkicik vardır) baş keser. (ÖA, 1925)	Одна́ ли́са семь волко́в проведёт. (ВА, с.242)

437.	Kurdun oğlu kurt olur (adamla büyüse de). (FFT, 11646)	Как во́лка ни корми́, он все в лес гляди́т. (ВД-2, с.187)
438.	Kurt ile görüşürsen, köpeğini yanında tut. (FFT, 11590)	С медве́дем дружи́сь, а за топо́р держи́сь. (ВД-3, с.175)
439.	Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (ÖA, 1928)	Волк, когда́ состари́тся, стано́вится игру́шкой для соба́к. (ВА, с.37)
440.	Kurt kurdu yemez (ısırmaz). (RS, s.306)	Волк во́лка не съест. (ВА, с.47)
441.	Kurt tüyünü değiştirir, huyunu değiştirmez. (ÖA, 1930)	Волк и ка́ждый год линя́ет, да обы́чая не меня́ет. (ВА, с.48) Волк шерсть меня́ет, а зу́бы нико́гда. (ВА, с.48)
442.	Kurttan bahseyle, kuyruğu görünür. (İHS, 1996)	О во́лке помол́вка, а волк и тут. (ВА, с.238) Про во́лка речь, а он навстрéчь. (АЖ, с.210)
443.	Kuru kaşık ağza hoş gelmez. (RS, s.308)	Суха́я ло́жка рот дерёт, а пома́жешь - и хорошо́ будет. (ВА, с.295)
444.	Kuru yanında yaş da yanar. (FFT, 11692)	При су́хом и сыро́е горит. (АЖ, с.152)
445.	Kusursuz bir Allah. (RS, s.308)	Оди́н бог без греха́. (ВД-1, с.295)
446.	Kuş sütünden başka her şey var. (deyim; YÇ, s.125)	Всё есть, не хвата́ет то́лько пти́чьего молока́. (АЖ, с.20)
447.	Kuzguna yavrusu anka (şahin; tavus; gazel; güzel) görünür. (ÖA, 1951)	Вся́кому своё дитя́ ми́лее. (АЖ, с.57) И сова́ свои́х дете́й хва́лит. (АЖ, с.57) Ка́ждому своё ча́до лю́бо. (ВА, с.123)
448.	Kuzgun, leşe konar. (RS, s.309)	Где сви́нья умира́ет, там и во́рон игра́ет. (ВА, с.60)
449.	Kürkçünün kürkü olmaz, börkçünün borkü. (ÖA, 1958)	Портно́й без штано́в, сапо́жник без сапо́г, а плóтник без дверéй. (ВА, с.261)

L

450.	Lafla iş bitmez. (FFT, 11929)	Многосло́бием ма́сла не выжмёшь. (БА, с.181)
451.	Lafla karın doymaz. (FFT, 11930)	С разгово́ров сыт не бу́дешь. (АЖ, с.196)
452.	Lafla (lakırdı ile) peynir gemisi yürümez. (ÖA, 1963)	Многосло́бием ма́сла не выжмёшь. (БА, с.181)
453.	Lafla pilâv pişmez. (FFT, 11934)	Многосло́бием ма́сла не выжмёшь. (БА, с.181)
454.	Lâşenin bulunduğu yerde karga da bulunur. (FFT, 11986)	Где сви́нья умира́ет, там и во́рон игра́ет. (БА, с.60)
455.	Lohusanın mezarı kırk gün açık durur. (EKE, 178:38)	По́сле родо́в же́нщина де́сять дней в гробу́ сто́ит. (ВД-2, с.84)

M

456.	Mal kendini gösterir. (RS, s.316)	Хоро́ший това́р сам себя́ хва́лит. (БА, с.319)
457.	Malım (para) seni: vereyim de mi, vermeyeyim de mi düşman kazanayım? (RS, s.315)	Не дашь - потеря́ешь дру́га, а дашь - потеря́ешь и дру́га и де́ньги. (ВЖ, с.61)
458.	Malıyla gömülmüş yok, götüreceği üç arşın bezdir. (RS, s.315)	Де́душка умре́т - ниче́го с собо́ю не возме́т. (ВД-1, с.414)
459.	Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. (ÖA, 1988)	Ма́рт коро́ве ро́г сшиба́ет. (БА, с.174)
460.	Meyvesiz ağaç kesilir. (FFT, 12384)	Худа́я трава́ из по́ля вон. (ВД-1, с.175)

461.	Mızrak çuvala sığmaz. (AK, 233)	Ши́ла в мешкѣ не утай́шь. (АЖ, с.265)
------	---------------------------------	---------------------------------------

N

462.	Nasıl yaşarsak öyle ölürüz. (FFT 12643)	Каково́ житьѣ, такова́ и сме́рть. (ВД-1, с.417)
463.	Ne bana olsun ne ele. (FFT, 12694)	Как соба́ка, на се́не лежи́т: и сама́ не ест, и дру́гим не даѣт. (ВД-1, с.147)
464.	Ne doğrarsan aşına, o çıkar karşına (kaşığına). (ÖA, 2042)	Каково́ испече́шь, таково́ и съе́шь. (ВА, с.130)
465.	Ne ekersen onu biçersin. (ÖA, 2043)	Что посе́ешь, то и пожне́шь. (ВА, с.329)
466.	Ne şiş yansın, ne kebab. (FFT, 12921)	И во́лки сы́ты, и овцы́ це́лы. (ВД-3, с.16) И козы́ сы́ты, и се́но це́ло. (ВА, с.112)
467.	Nerde birlik orda dirlik. (Radikal, s.233)	Дру́жный табу́н волко́в не бои́тся. (ВА, с.86)
468.	Nisan yağmursuz, mayıs gülsüz olmaz. (FFT, 12833)	Апрѣль с водо́ю, а май с траво́ю. (АЖ, с.117)

O

469.	O kadar kusur kadı kızında da bulunur. (FFT, 12921)	И со́лнце не без пя́тен. (ВА, с.115)
470.	Oğlum bir değil, ocağım kör değil. (RS, s.333)	Оди́н сын не сын, два сы́на – полсы́на, три сы́на - сын. (ВА, с.241)

471.	Oğlumu ben doğurdum, ama gönlünü ben doğurmadım. (ÖA, 2070)	Сын мой, а ум у него́ свой. (АЖ, с.244)
472.	Oturduğu dalı kırar. (FFT, 13168)	Не руби́ сук, на кото́ром сиди́шь. (ВА, с.224)
473.	Oynamasını bilmeyen gelin, yerim dar, yerim dar demiş. (RS, s.338)	Плохо́му танцо́ру оде́жда меша́ет. (ВА, с.254)
474.	Oynamasını bilmeyen kız, “yerim dar” demiş, yerini bollatmışlar (genişletmişler), “yerim dar” demiş. (ÖA, 2100)	Плохо́му танцо́ру оде́жда меша́ет. (ВА, с.254)

Ö

475.	Öbür dünyaya gidip de gelen yok ki! (FFT, 13191) (Öbür dünyaya kim gitmiş, kim gelmiş.)	Из-за грóба нет го́лоса. (нет ве́сти). (ВД-1, с.417)
476.	Öküze boynuzu yük olmaz. (ÖA, 2113)	Сво́я но́ша не тяжёла. (ВА, с.281)
477.	Ölen inek sütlü olur. (MNÖ, 6730)	Когда́ коро́ва сдо́хнет, всегда́ её хва́лят. (ВА, с.134)
478.	Ölüm bir olur, bir daha olmaz. (FFT, 13294)	Двум сме́ртям не быва́ть, а одно́й не миновáть. (ВА, с.74)
479.	Ölümden başka her şeye çare bulunur. (FFT, 13301)	От всего́ вы́лечишься, крóме сме́рти. (ВД-1, с.224)

P

480.	Para, adama akıl öğretir. (RS, s.346)	Богáтство ум рождáет (ум даёт). (ВД-1, с.109)
481.	Para isteme benden, buz gibi soğurum senden. (ÖA, 2149)	Не дава́й де́нег, не теря́й дру́жбы. (ВД-3, с.172)
482.	Para parayı çeker (kazanır). (ÖA, 2157)	Де́ньга де́ньгу наживáет. (ВД-1, с.105) Де́ньга на де́ньгу набега́ет. (ВД-1, с.105)
483.	Param seni vereyim de mi düşman olayım, vermeyeyim de mi düşman olayım? Vermeyeyim de düşman olayım. (ÖA, 2150)	Не дашь - потеря́ешь дру́га, а дашь - потеря́ешь и дру́га и де́ньги. (ВЖ, с.61)
484.	Pilav yiyen kaşığı yanında (belinde) taşır. (ÖA, 2171)	Лю́бишь катáться - любí и са́ночки возíть. (ВА, с.169) Кто лю́бит мёд, заводí пчел. (ВА, с.150)
485.	Pilici güzün sayarlar. (RS, s.349)	Цыплáют по óсени счита́ют. (ВД-2, с.446)
486.	Pire için yorganı ateşe atar. (FFT, 13594)	Осёрдясь на блох, да и шу́бу в печь. (ВА, с.244) Рассёрдясь на блох, да и шу́бу в печь. (ВА, с.271)

R

487.	Rüzgâr eken fırtına biçer. (ÖA, 2180)	Кто се́ет ве́тер - пожнёт бу́рю.
------	---------------------------------------	----------------------------------

S

488.	Sabah ola, hayır ola (gele). (ÖA, 2186)	У́тро му́дро. (BA, с.314)
489.	Sabreden derviş, muradına ermiş. (ÖA, 2192)	Терпе́нье и труд всё перетру́т. (BA, с.299)
490.	Saçı uzun aklı kısa. (FFT, 13784)	Во́лосы до́лги, да ум коро́ток (у ба́бы). (BA, с.48)
491.	Saçı uzun olanın aklı kısa olur. (RS, s.354)	Во́лосы до́лги, да ум коро́ток (у ба́бы). (BA, с.48)
492.	Sağır için iki kere kamet olmaz. (ÖA, 2204)	Глухо́му поп по две обе́дни не служ́ит. (BA, с.62)
493.	Sağır işitmez (duymaz) uydurur (yakıştırır). (ÖA, 2205)	Глухо́й недослы́шит, так догада́ется. (ВД-1, с.461)
494.	Sağlık varlıktan yeğdir. (ÖA, 2207)	Здоровье́ доро́же богáтства. (BA, с.107)
495.	Sakal keçide de var. (ÖA, 2211)	Борода́ вели́ка, а ума́ ни на лы́ка. (BA, с.26)
496.	Sakla beni varken, bulunayım sana yokken. (ÖA, 2213)	Береги́ хлеб в углу́, а де́ньги - в узлу́. (BA, с.20)
497.	Sana söylüyorum kızım, sen işit gelinim. (RS, s.357)	Свекро́вь ко́шку бьёт, а неvéстке наvéтки даёт. (ВД-2, с.99)
498.	Sanat altın bileziktir. (ÖA, 2216)	Ремесло́ - золоти́й корми́лец. (АЖ, с.200)
499.	Sebepsiz ölüm olmaz. (ÖA, 2234)	Смерть́ найдет́ причи́ну. (BA, с.288)
500.	Sekiz gün yaşamak, dokuz gün çalışmak. (TDK-1, s.185)	Век живи́, век труди́сь(учи́сь). (BA, с.42)
501.	Sekiz günlük ömre dokuz gün iş. (EKE, 204:68)	Век живи́, век труди́сь(учи́сь). (BA, с.42)

502.	Serçeden (kuştan) korkan darı ekmez. (ÖA, 2251)	Кто бо́йтся воро́бьев, тот не се́ёт про́са. (ВА, с.146) Волко́в бо́яться - в лес не хо́дить. (ВА, с.48)
503.	Seyrek git dostuna, kalksın ayak üstüne. (RS, s.364)	Кто ре́дко прихо́дит, того́ хорошо́ угоща́ют. (ВА, с.152)
504.	Sıkça varma dostuna , kalksın ayak üstüne. (RS, s.365)	Кто ре́дко прихо́дит, того́ хорошо́ угоща́ют. (ВА, с.152)
505.	Sırrını açma dostuna (dostunun dostu vardır) o da söyler dostuna. (ÖA, 2270)	Оди́н-та́йна, два - полта́йны, три - нет та́йны. (ВА, с.241)
506.	Sofra buldun mu ye, dayak buldun mu kaç. (RS, s.367)	Даю́т - бе́ри, быю́т - беги́. (ВА, с.73)
507.	Sofra görürsen yanaş, dayak görürsen dolaş. (FFT, 14370)	Даю́т - бе́ри, быю́т - беги́. (ВА, с.73)
508.	Sokma akıl yedi adım gider. (EKE, 209:54)	Чужи́м у́мом не до́лго жи́ть (до поро́га жи́ть). (ВД-2, с.167)
509.	Son gülen iyi güler. (ÖA, 2285)	После́дний сме́х лу́чше пе́рвого. (ВА, с.262) (Хорошо́ смеётся тот, кто смеётся после́дним.)
510.	Sora sora Bağdat (Kâbe) bulunur. (ÖA, 2291)	Язы́к до Ки́ева доведёт. (АЖ, с.295)
511.	Soydur çeker. (ÖA, 2294)	От до́брого де́рева до́брый и пло́д. (ВА, с.246) От худо́го се́мени не жди хоро́шего плéмени. (ВА, с.248)
512.	Söz gümüşse sükût altındır. (ÖA, 2300)	Сло́во - серебро́, молча́ние – зо́лото. (ВА, с.287) Сказáнное сло́во - серебра́ное, а несказáнное - золоти́е. (ВА, с.284)

513.	Söz ne kadar ucuz ise, iş o kadar pahalıdır. (RS, s.371)	Слов мно́го, а дела́ ма́ло. (BA, с.287)
514.	Su aka aka yolunu bulur. (RS, s.372)	Вода́ путь найдёт. (АЖ, с.35)
515.	Su akarken testiği doldurmalı (doldur). (ÖA, 2308)	Когда́ кипи́т, тогда́ и вари́. (АЖ, с.210) Обе́д тогда́ варя́т, когда́ дрова́ горя́т. (BA, с.239) Когда́ дрова́ горя́т, тогда́ и ка́шу варя́т. (АЖ, с.210)
516.	Su çukurunu bilir. (RS, 373)	Вода́ путь найдёт. (АЖ, с.35)
517.	Su damlaya damlaya taşı deler. (TDK-1, s.183)	Вода́ и зе́млю то́чит и ка́мень до́лбит. (BA, с.46)
518.	Su yatağını bulur. (ÖA, 2320)	Вода́ путь найдёт. (АЖ, с.35)
519.	Su testisi su yolunda kırılır. (ÖA, 2318)	Пова́дился кувши́н по́ воду ходи́ть, тут ему́ и го́лову сломи́ть. (BA, с.257)
520.	Susayanla susak (susar), aksayanla aksak (aksar). (FFT, 14716)	С волка́ми жить - по во́льчи вы́ть. (BA, с.275)
521.	Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork (sakın). (ÖA, 2323)	В ти́хом о́муте че́рти водя́тся. (BA, с.40) В ти́хой воде́ о́муты глубо́ки. (BA, с.40) Ти́ха вода́, да о́муты глубо́ки. (BA, с.300)
522.	Sürmeyi gözden çalar (çeker). (MNÖ, 7413)	Он и с ка́мня лы́ки дерёт. (BA, с.243) Он из песку́ верёвки вьёт. (BA, с.244)
523.	Sürüden ayrılanı kurt kapar. (ÖA, 2326)	Дру́жный табу́н волко́в не бои́тся. (BA, с.86)
524.	Sütten ağzı yanan, ayrıtı üfleyerek içer (yoğurdu üfleyerek yer). (ÖA, 2330)	Обже́гшись на молоке́, ду́ют на́ воду. (BA, с.239)

Ş

525.	Şaşkın misafir ev sahibini ağırlar. (ÖA, 2338)	Глупый гость будет угощать хозяина. (BA, с.62)
526.	Şeytana Çarğı ters giydirir. (MNÖ, 7479)	Он самого чërта подкуёт. (АЖ, с.110)
527.	Şeytana külâhını (pabucunu) ters giydirir. (FFT, 14886)	Он самого чërта подкуёт. (АЖ, с.110)

T

528.	Tatlı ekmeğin yoksa, tatlı dilin de mi yok? (RS, s.382)	Доброе слово лучше мягкого пирога. (BA, с.81)
529.	Tatlı su taş deler. (TDK-1, s.193)	Вода и зéмлю то́чит и ка́мень до́лбит. (BA, с.46)
530.	Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (ÖA, 2385)	Серд́илась ба́ба на мир (вётер), а мир (вётер) про то́го и не ве́дал. (BA, с.283) Стару́ха три го́да на мир серд́илась, а мир то́го и не знал. (ВД-1, с.176)
531.	Tembele her gün bayramdır. (FFT, 15335)	Лени́вому всегда́ прáздник. (BA, с.161)
532.	Ters tarafından kalkmak. (deyim: YÇ, s.166)	Ле́вой ного́й с постéли ступи́л. (ВД-1, с.179)
533.	Terzi kendi söküğünü (dikişini) dikemez. (ÖA, 2408)	Портно́й без штано́в, сапо́жник без сапо́г, а плóтник без дверéй. (BA, с.261)
534.	Tilkinin dönüp (gezip, dolaşp) geleceği yer, kürkçü dükkânıdır. (ÖA, 2419)	Ско́лько вор ни ворует, а тюрьмы́ не мину́ет. (BA, с.284) Ско́лько во́ру ни воровáть, а расплáты (петли́) не миновáть. (BA, с.284)
535.	Tilkinin eli üzümüne ermeyince: “ekşi, yenmez” dermiş. (RS, s.388)	Ко́шка не могла́ достáть мя́са и говорíт: сего́дня пýтница (пост). (BA, с.142)

536.	Topalla gezen, aksamak öğrenir. (ÖA, 2427)	Свяжись с дурако́м - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)
537.	Toprak hepimizin anasıdır (anası). (FFT, 15512)	Земля́ ко́рмит лю́дей, как мать дете́й. (АЖ, с.84)
538.	Toprak insanı aç bırakmaz. (RS, s.390)	Земля́ ко́рмит лю́дей, как мать дете́й. (АЖ, с.84)
539.	Toprak saban yerse, orak altın biçer. (RS, s.390)	Глу́бже вспа́шешь - бо́льше хле́ба возьме́шь. (ВА, с.164) Глу́бже паха́ть - бо́льше хле́ба вида́ть. (ВА, с.164)
540.	Toprağını derin sürmeyen, eksik mahsül alır. (RS, s.390)	Глу́бже вспа́шешь - бо́льше хле́ба возьме́шь. (ВА, с.164) Глу́бже паха́ть - бо́льше хле́ба вида́ть. (ВА, с.164)
541.	Tuzaktan korkmuş kuş, kırk yıl eğri ağaç üzerine konmaz. (FFT, 15602)	Пу́ганая воро́на и куста́ бои́тся. (ВА, с.269)

U

542.	Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti. (ÖA, 2440)	До́рого, да лю́бо, де́шево, да гру́бо. (ВА, с.84) До́рого, да ми́ло, де́шево, да гни́ло. (ВА, с.84)
543.	Uçan (uçar) kuşa borcu var. (FFT, 15678)	Он в долгу́, как червь в шелку́. (ВА, с.243)
544.	Umutsuz yaşanılmaz. (MNÖ, 7830)	Век живи́, век надейся. (ВД-1, с.69)
545.	Uyku, ölümün (küçük) kardeşidir. (ÖA, 2452)	Сон сме́рти брат. Усну́л - поме́р. Спит челове́к - не живо́й. (ВИД-2, с.24)
546.	Uykudan tavşan bile onmamış. (TDK-1, s.197)	Кто спит до́лго, тот живёт с до́лгом. (ВА, с.153)

547.	Uyumakla menzil (yol) alınmaz. (FFT, 15803)	Сном доро́ги не пере́едешь. (АЖ, с.233)
------	---	---

Ü

548.	Üzerinde lâzım olmayan şeye karışma. (FFT, 15915)	Не тычь носá в чужо́е про́со. (ВА, с.229)
549.	Üzüm üzüme baka baka kararır. (ÖA, 2467)	Дурны́е приме́ры зарази́тельны. (АЖ, с.185) Свяжи́сь с дурако́м - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)
550.	Üzüm vakti köpek ölmez. (FFT, 15927)	О́сенью и воробе́й бога́т. (ВА, с.244) О́сенью и у воробья́ пи́во. (ВА, с.244) О́сенью и у ко́шки пиро́г. (ВА, с.244)
551.	Üzüm vakti it ölmez. (TDK-1, s.199)	О́сенью и воробе́й бога́т. (ВА, с.244) О́сенью и у воробья́ пи́во. (ВА, с.244) О́сенью и у ко́шки пиро́г. (ВА, с.244)

V

552.	Vakit insana her şeyi öğretir. (SE, 269)	Вре́мя нау́чит, что де́лать. (АЖ, с.41)
553.	Vakit, nakittir. (ÖA, 2468)	Вре́мя де́ньгу даёт, а на де́ньги вре́мени не купишь. (ВД-2, с.262)
554.	Ver emeği, ye yemeği. (TDK-2, s.86)	Работа́й до по́ту, так пое́шь в охо́ту. (ВА, с.270) Без труда́ не вы́тащишь и ры́бку из пруда́. (ВА, с.18)

Y

555.	Ya bu deveyi gütmeli ya da bu diyardan gitmeli. (İHS, 5238)	В чужо́й монасты́рь со сво́им у́ставом не хо́дят (не лезу́т). (БА, с.41)
556.	Ya evlat bir, ya ocak kör (köz; gür). (ÖA, 2456)	Оди́н сын не сын, два сы́на – полсы́на, три сы́на - сын. (БА, с.241)
557.	Yağmur yağarken küpleri doldurmalı. (FFT, 16206)	Когда́ кипи́т, тогда́ и вари́. (АЖ, с.210) Когда́ дрова́ горя́т, тогда́ и ка́шу варя́т. (АЖ, с.210) Обе́д тогда́ варя́т, когда́ дрова́ горя́т. (БА, с.239)
558.	Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. (FFT, 16217)	Бе́жал от во́лка, а попа́л на ме́дведя. (АЖ, с.15) Бе́жал от ды́ма и упáл в ого́нь. (БА, с.17)
559.	Yalan söyleyen unutkan olmamalı. (FFT, 16270)	Лгу́ну на́до помятли́ву бы́ть. (БА, с.104)
560.	Yakın (hayırlı) dost (komşu) hayırsız hısımdan (akrabadan) yeğdir (iyidir). (ÖA, 2506)	Бли́жний сосе́д лу́чше да́льней родни́. (БА, с.22)
561.	Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. (ÖA, 2508)	Лжи́вый хоть пра́вду ска́жет, никто́ не пове́рит. (БА, с.111)
562.	Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. (ÖA, 2508)	Кто вче́ра солга́л, тому́ и за́втра не пове́рят. (БА, с.104) Оди́н раз совре́шь - друго́й не пове́рят. (БА, с.241) Раз солга́л, а наве́к лгу́ном стал. (БА, с.104)
563.	Yalnız kalanı kurt yer. (ÖA, 2512)	Оди́н и у ка́ши заги́нешь. (БА, с.240)
564.	Yangına körükle gider (gidilmez). (FFT, 16353)	Не подлива́й ма́сла в ого́нь. (БА, с.221)

565.	Yaradan kısmetini de yaratır. (FFT, 16424)	Дал Бог ро́ток, даст и кусо́к. (ВД-1, с.71)
566.	Yarası olan gocunur. (ÖA, 2525)	На во́ре ша́пка горит. (ВА, с.191)
567.	Yarınki kazdan bugünkü tavuk (yumurta) yeğdir. (ÖA, 2530)	Одно́ ны́нче лу́чше двух за́втра. (ВА, с.242)
568.	Yasak arzu doğurur. (RS, s.410)	Запрётный плод сла́ще. (ВА, с.105)
569.	Yaşayan görür. (FFT, 16504)	Поживём - уви́дим. (ВА, с.258)
570.	Yaşlı tilki kurnaz olur. (İHS, 5002)	Ста́рая ли́са два́жды пойма́ть себя́ не даёт. (АЖ, с.108)
571.	Yatan taş yosun tutar. (TDK-1, s.203)	На одно́м ме́сте лежа́, и ка́мень мохо́м обраста́ет. (ВД-2, с.261) Под лежа́чий ка́мень и вода́ не течёт. (ВА, с.257)
572.	Yavaş (yumuşak huylu) atın çiftesi (tekmesi) pek (yavuz) olur. (ÖA, 2543)	В ти́хой воде́ о́муты глубо́ки. (ВА, с.40) В ти́хом о́муте че́рти во́дятся. (ВА, с.40)
573.	Yavaş giden çabuk varır. (EKE, 240: 51)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344)
574.	Yavaş giden yorulmaz. (RS, s.412)	Ти́ше е́дешь - да́ле бу́дешь. (ВД-2, с.344)
575.	Yazıdan (kaderden) kaçmak olmaz. (MNÖ, 8229)	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)
576.	Yazılan başa gelir. (FFT, 16572)	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)
577.	Yazılan bozulmaz. (RS, s.414)	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)
578.	Yazılmış olan görülür. (RS, s.414)	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)

579.	Yazın gölge kovan, kışın karın ovar. (ÖA, 2551)	Лéтом нагуля́ешься, зимóй наголода́ешься. (BA, с.162) Лéтом поём, óсенью воём. (BA, с.162)
580.	Yazın sıcakında terleyen, kışın soğukunda üşümez. (RS, 413)	Лéтом не вспотéешь, так и зимóй не согрéешься. (BA, с.162)
581.	Yazın yanmayan kışın ısınmaz. (RS, 414)	Лéтом не вспотéешь, так и зимóй не согрéешься. (BA, с.162)
582.	Yazın yatan, kışın ısınmaz. (EKE, 241:40)	Кто спит весно́ю, мёрзнет (пла́чет) зимóю. (BA, с.153)
583.	Ye kürküm ye (bu itibar bana değil sanadır). (EKE, 242:6)	По плáтью встреча́ют, по у́му провожа́ют. (ВД-2, с.160)
584.	Yel eserken harmanını savur. (TDK-1, s.204)	Когдá дровá горя́т, тогдá и ка́шу варя́т. (АЖ, с.210) Когдá кипи́т, тогдá и вари́. (АЖ, с.210) Обед тогдá варя́т, когдá дровá горя́т. (BA, с.239)
585.	Yel gibi gelen sel gibi gider. (ÖA, 2559)	С вéтру пришлó, на вéтер и ушлó. (BA, с.275)
586.	Yemek buldun mu ye, dayak buldun mu kaç. (RS, 415)	Дают - бери́, бьют - беги́. (BA, с.73)
587.	Yemek görünce giriş, dayak görünce sıvış. (EKE, 242:43)	Дают - бери́, бьют - беги́. (BA, с.73)
588.	Yerin kulağı var. (ÖA, 2573)	У стен есть у́ши. (BA, с.309)
589.	Yerin kulağı var, her sözü işitir. (RS, s.417)	И у стен у́ши есть. (АЖ, с.15)
590.	Yerin kulağı vardır, avlunun gözü. (RS, s.417)	И у стен у́ши есть. (АЖ, с.15)
591.	Yukarı tükürsem bıyık (bıyığım) aşağı tükürsem sakal (sakalım). (RS, s.425)	Кудá ни кинь - всё клин. (BA, с.155)

592.	Yüksek uçan alçak düşer. (TDK-1, s.208)	Высоко́ летáешь, да нízко сáдишься. (BA, с.57) С вы́сокого мéста бо́льно пáдать. (BA, с.275)
593.	Yüksekten uçan alçağa düşer. (RS, s.426)	Высоко́ летáешь, да нízко сáдишься. (BA, с.57) С вы́сокого мéста бо́льно пáдать. (BA, с.275)
594.	Yükte hafif, pahada ağır. (FFT, 17027)	Мал золотнiк, да дóрог. (BA, с.172)
595.	Yürekten yüreğe yol vardır. (RS, s.426)	Сéрдце сéрдцу вестъ подаёт. (BA, с.283)

Z

596.	Zahmetsiz rahmet olmaz. (ÖA, 2636)	Гóрька рабóта, да хлеб слáдок. (BA, с.68) Без трудá не вы́тащишь и ры́бку из прудá. (BA, с.18)
597.	Zaman her yarayı tedavi eder. (MY, s.304)	Врéмя всё излéчит. (АЖ, с.107)
598.	Zemheride yoğurt isteyen cebinde bir inek taşır. (ÖA, 2642)	Кто лüбoит мёд, заводí пчел. (BA, с.150) Лüбишь катáться - лüби и сáночки возíть. (BA, с.169)
599.	Zenginin horozu bile yumurtlar. (ÖA, 2648)	У богáтого всякий вóлос в мáсле, а у бéдного и в кáшу нет. (ВД-1, с.124)
600.	Zenginin tavuğu çift yumurtlar. (RS, s.431)	У богáтого всякий вóлос в мáсле, а у бéдного и в кáшу нет. (ВД-1, с.124)
601.	Zenginin tavuğu iki sarılı yumurtlar. (RS, s.431)	У богáтого всякий вóлос в мáсле, а у бéдного и в кáшу нет. (ВД-1, с.124)

RUS - TÜRK ATASÖZLERİ

РУССКО - ТУРЕЦКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

А

1.	Алма́з и в гря́зи ви́ден. (АЖ, с.12)	Elmas çamura düşse yine elmas. (ÖA, 1099) Elmas çamura düşse kararmaz. (MY, s.83) Elması çamura atmışlar (atsalar), yine elmas yine elmas. (RS, s.163)
2.	Алты́н сам воро́та отпира́ет и путь очища́ет. (БА, с.14)	Altın anahtar her kapıyı açar. (ÖA, 264) Altın kılıç demir kapıyı açar. (TDK-1, s.41) Altın tekerlek dağları yürütür. (RS, s.40)
3.	Аппети́т прихóдит во вре́мя еды́. (АЖ, с.12)	İştah dışın dibindedir. (ÖA, 1583)
4.	Апрéль с водо́ю, а ма́й с траво́ю. (АЖ, с.117)	Nisan yağmursuz, mayıs gülsüz olmaz. (FFT, 12833)

Б

5.	Беда́ вы́мучит, беда́ и вы́учит. (БА, с.16)	Başını taşa vurmadıkça, akıl başa gelmez. (MNÖ, 1299)
6.	Беда́ не хóдит одна́. (БА, с.16)	Düzen bozulursa, yıkım, yıkım üstüne gelir. (RS, s.151)
7.	Беда́ привали́ла - ума́ не хвати́ло. (БА, с.16)	Kaza gelince us pusar. (FFT, 10298)

8.	Беда́ придет - ум за ра́зум зайдет. (ВА, с.16)	Kaza gelince us pusar. (FFT, 10298)
9.	Беда́ семь бед приво́дит. (ВА, с.16)	Düzen bozulursa, yıkım, yıkım üstüne gelir. (RS, s.151)
10.	Бе́дному смерть не стра́шна. (ВА, с.16)	Fakirin tesellisi ölümdür. (RS, s.179)
11.	Бе́дность не поро́к. (ВА, с.17)	Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp. (ÖA, 1208)
12.	Бе́жал от во́лка, а попа́л на ме́дведя. (АЖ, с.15)	Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. (FFT, 16217)
13.	Бе́жал от ды́ма и упáл в огóнь. (ВА, с.17)	Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. (FFT, 16217)
14.	Без бра́та проживёшь, а без сосёда не прожítь. (ВА, с.17)	Komşuluk kardeşlikten ileri (ileridir). (RS, s.293)
15.	Без котá мышáм ма́сленица. (ВА, с.17)	Kedi bulunmayan (bulunmadığı) yerde fare (fareler) çok olur. (RS, s.273) Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kaldırır. (RS, s.273) Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kalfa olur. (RS, s.273)
16.	Без труда́ не вы́тащишь и ры́бку из прудá. (ВА, с.18)	Zahmetsiz rahmet olmaz. (ÖA, 2636) Emek olmayınca sömmek olmaz. (FFT, 6327) Ver emeği, ye yemeği. (TDK-2, s.86) Emek yemek karşılığıdır. (RS, s.166)
17.	Без у́жина поду́шка в голова́х вертítся. (ВД-3, с.223)	Aça dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış. (ÖA, 9)
18.	Без ума́ - не в по́льзу и сумá. (ВД-2, с.158)	Akılsız neylesin malı. (RS, s.27)

19.	Без ума́ голова́ - нога́м па́губа. (БА, с.19)	Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker. (ÖA, 178) Akılsız baş elinden ne çeker sefil ayak. (MY, s.11) Akılsız başın altında sefil taban ne çeker. (TDK-2, s.21)
20.	Береги́ хлеб в углу́, а де́ньги - в узлу́. (БА, с.20)	Sakla beni varken, bulunayım sana yokken. (ÖA, 2213)
21.	Бережёного и бог бережёт. (БА, с.21)	Eşğini sağlam bağla, sonra Allah'a ısmarla. (ÖA, 1161) Atını bağladıktan sonra Allah'a emanet et! (İHS, 4092) Atını sağlam kazığa bağla da, ondan sonra Allah'a ısmarla (sağla). (İHS, 4093)
22.	Бессты́жему хоть плюй в глаза́ - всё бо́жья роса́. (БА, с.21)	Arsızın yüzüne tükürmüşler, "yağmur yağıyor" demiş. (ÖA, 343)
23.	Бли́жний сосед лу́чше да́льней родни́. (БА, с.22)	Yakın (hayırlı) dost (komşu) hayırsız hısımdan (akrabadan) yeğdir (iyidir). (ÖA, 2506)
24.	Бог дал два у́ха, а один язы́к. (ВД-2, с.122)	İnsanın bir ağzı, iki kulağı var, bir söyleyip iki dinlemeli. (FFT, 9248)
25.	Богáтство ум рождáет (ум даёт). (ВД-1, с.109)	Para, adama akıl öğretir. (RS, s.346)
26.	Бодли́вой коро́ве бог рог не даёт. (ВД-1, с.175)	Allah kulunu bilir, ona göre çulunu verir. (RS, s.37)
27.	Бо́йся, не бо́йся, а смерть у поро́га. (ВД-1, с.407)	Korkunun ecele faydası yoktur. (ÖA, 1860) Korkmanın ecele assı yok. (FFT, 11164)
28.	Больно́му и золотáя кровáть не помо́жет. (БА, с.25)	Altın leğenin olmuş, içine kan tükürdükten sonra kaç para. (RS, s.40)

29.	Большая́ рыба ма́ленькую целиком глота́ет. (БА, с.25)	Büyük balık küçük balığı yer (yutar). (ÖA, 727)
30.	Бо́льше снѣга на поля́х - бо́льше хлѣба в за́кромах. (АЖ, с.229)	Kar yaprağın (toprağın) mayasıdır. (TDK-2, s.63)
31.	Борода́ вели́ка, а ума́ ни на лы́ка. (БА, с.26)	Sakal keçide de var. (ÖA, 2211) Keçide de sakal var. (ÖA, 1742)
32.	Бо́чка мѣду, а ло́жка дѣгтю - всё испóртит. (ВД-1, с.98)	Bir baş soğan bir kazanı kokutur. (ÖA, 616) Bir damla kan denizi bulandırır. (İHS, 3120)
33.	Брат мой, а ум у него́ свой. (АЖ, с.26)	Kardaşı kardaş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış. (TDK-1, s.151) Kardeşi kardeş yaratmış, kesesini (cebini; rızkını) ayrı yaratmış. (ÖA, 1678)
34.	Брось псу кусо́к, так не ла́ет. (БА, с.27)	İt ağzını kemik tutar. (ÖA, 1585)
35.	Брю́хо сы́то, да глаза́ голо́дны. (БА, с.27)	Karnı tok, gözü aç. (FFT, 10092) Karnı tok ama gözü aç. (FFT, 10094) Açın karnı doyar, gözü doymaz. (ÖA, 47)
36.	Бу́дет день, бу́дет и ночь. (ВД-1, с.71)	Gün akşamlıdır. (MNÖ, 3916) Hangi gün vardır akşam olmadık. (ÖA, 1359)
37.	Будь лишь мѣд, мух мно́го нальнѣт. (АЖ, с.120)	Bal olan yerde sinek de olur. (ÖA, 518)

В

38.	В дра́ке волос не жалѣют. (БА, с.35)	Kavgada yumruk sayılmaz. (ÖA, 1719)
39.	В му́тной воде́ хорошо́ ры́бу лови́ть. (БА, с.37)	Bulanık suda balık avlanır. (MNÖ, 1838)

40.	В одно́ у́хо влета́ет, в друго́е вы́летает. (ВД-3, с.11)	Bir kulağından girer bir kulağından çıkar. (MNÖ, 1625)
41.	В семье́ не без дурака́ (уро́да). (ВА, с.39)	Ak koyunun kara kuzusu da olur. (ÖA, 187) Bir ocaktan okluk da çıkar, bokluk da. (ÖA, 654)
42.	В слепом́ царстве́ криво́й - коро́ль. (ВД-1, с.136)	Körler memleketinde şaşılar padişah olur. (ÖA, 1893)
43.	В т́хой воде́ о́муты глубо́ки. (ВА, с.40)	Yavaş (yumuşak huylu) atın çiftesi (tekmesi) pek (yavuz) olur. (ÖA, 2543) Adamın yere bakanından, suyun sessiz (yavaş) akanından kork. (ÖA, 85) Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork (sakın). (ÖA,2323)
44.	В т́хом о́муте чё́рти во́дятся. (ВА, с.40)	Yavaş (yumuşak huylu) atın çiftesi (tekmesi) pek (yavuz) olur. (ÖA, 2543) Adamın yere bakanından, suyun sessiz (yavaş) akanından kork. (ÖA, 85) Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork (sakın). (ÖA,2323)
45.	В чуж́их рука́х пиро́г (ломо́ть) вели́к. (ВА, с.41)	Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür. (ÖA, 1853)
46.	В чужо́м глазу́ соло́минку ви́дит, а в своём́ бревна́ не замеча́ет. (АЖ,с.208)	Elin gözündeki çöpü görür (de), kendi gözündeki merteği görmez. (FFT, 6279)
47.	В чужо́й монасты́рь со сво́им у́ставом не хо́дят (не лезу́т). (ВА, с.41)	Ya bu deveyi gütmeli ya da bu diyardan gitmeli. (İHS, 5238)
48.	В чужо́м пла́тье не накра́соваться. (ВА, с.41)	Emanet (eğreti) donla övünülmez. (İHS, 3707)
49.	Вдове́ц - де́ткам не оте́ц, а сам кру́глый сирота́. (ВД-2, с.77)	Ana ölünce, baba amca olur. (RS, s.43)

50.	Век живи́, век наде́йся. (ВД-1, с.69)	Umutsuz yaşanılmaz. (MNÖ, 7830)
51.	Век живи́, век трудись (учись). (БА, с.42)	Sekiz günlük ömre dokuz gün iş. (EKE, 204:68) Sekiz gün yaşamak, dokuz gün çalışmak. (TDK-1, s.185)
52.	Вода́ и зёмлю́ то́чит и ка́мень до́лбит. (БА, с.46)	Su damlaya damlaya taşı deler. (TDK-1, s.183) Tatlı su taş deler. (TDK-1, s.193)
53.	Вода́ путь найдёт. (АЖ, с.35)	Su yatağını bulur. (ÖA, 2320) Akarsu çukurunu kendi kazar. (ÖA, 154) Su aka aka yolunu bulur. (RS, s.372) Su çukurunu bilir. (RS, 373)
54.	Вола́ в го́сти зову́т не ме́д пить, а во́ду вози́ть. (БА, с.47)	Eşegi düğüne çağırmışlar, “ya odun eksik, ya su” demiş. (ÖA, 1159)
55.	Волк во́лка не съест. (БА, с.47)	Kurt kurdu yemez (ısırmaz). (RS, s.306)
56.	Волк и ка́ждый год линя́ет, да обы́чая не меня́ет. (БА, с.48)	Kurt tüyünü değiştirir, huyunu değiştirmez. (ÖA, 1930)
57.	Волк, когдá состари́тся, стано́вится игру́шкой для соба́к. (БА, с.37)	Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (ÖA, 1928)
58.	Волк шерсть меня́ет, а зу́бы никогда́. (БА, с.48)	Kurt tüyünü değiştirir, huyunu değiştirmez. (ÖA, 1930)
59.	Волко́в боя́ться - в лес не ходи́ть. (БА, с.48)	Serçeden (kuştan) korkan darı ekmez. (ÖA, 2251)
60.	Во́лосы до́лги, да ум коро́ток (у ба́бы). (БА, с.48)	Saçı uzun aklı kısa. (FFT, 13784) Saçı uzun olanın aklı kısa olur. (RS, s.354) Karının saçı uzun, aklı kısadır (kısa). (RS, s.266) Hatunların saçları uzun, akılları kısa. (FFT, 8149)

61.	Вóрон вóрону глаз не вь́ключет. (БА, с.49)	Karga karganın gözünü oymaz. (TDK-1, s.152)
62.	Врéмя всё излéчит. (АЖ, с.107)	Zaman her yarayı tedavi eder. (MY, s.304)
63.	Врéмя дéньгу даёт, а на дéньги врéмени не кúпишь. (ВД-2, с.262)	Vakit, nakittir. (ÖA, 2468)
64.	Врéмя наúчит, что дéлать. (АЖ, с.41)	Vakit insana her şeyi öğretir. (SE, 269)
65.	Всё есть, не хватаёт то́лько пти́чьего молока́. (АЖ, с.20)	Kuş sütünden başka her şey var. (deyim; YÇ, s.125)
66.	Всё хорошó вóвремя. (АЖ, с.210)	Her şey mevsiminde (makbuldür) söylenir. (RS, s.223)
67.	Всемú своё врéмя. (БА, с.53)	Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter. (ÖA, 1452)
68.	Всех рабóт не перерабóтаешь. (ВД-2, с.254)	Dünya biter iş bitmez. (RS, s.148)
69.	Вся́кая сорóка от своего́ языка́ гíнет. (ВД-2, с.128)	Bülbülün çektiği dil belâsıdır. (ÖA, 725)
70.	Вся́кий петúх на своём пепели́ще хозя́ин. (ВД-2, с.370)	Her horoz kendi çöplüğünde öter. (ÖA, 1412)
71.	Вся́кому дéлу своё врéмя. (АЖ, с.210)	Her şey vaktiyle olur. (RS, s.223)
72.	Вся́кому óвощу своё врéмя. (БА, с.56)	Her mevsimin bir meyvesi var. (MNÖ, 4306) Her şey vaktiyle olur. (RS, s.223)
73.	Вся́кому своё дитя́ мíлее. (АЖ, с.57)	Kargaya dünya güzelini sormuşlar, yavrusunu göstermiş. (MY, s.29) Kuzguna yavrusu anka (şahin; tavus; gazel; güzel) görünür. (ÖA, 1951)

74.	Всякой вѣщи свой век. (АЖ, с.28)	Her şey mevsiminde (makbuldür) söylenir. (RS, s.223) Her şey vaktiyle olur. (RS, s.223)
75.	Высоко́ лета́ешь, да нѣзко сади́шься. (ВА, с.57)	Yüksek uçan alçak düşer. (TDK-1, s.208) Yüksekten uçan alçağa düşer. (RS, s.426)

Г

76.	Где па́харь пла́чет, там жнея ска́чет. (ВД-3, с.359)	Ağlayarak eken, gülerek biçer. (RS, s.23) Ağlıya ağlaya (ağlayarak eken), güle güle kaldırır (gülerek biçer). (İHS, 3169)
77.	Где сви́нья умира́ет, там и во́рон игра́ет. (ВА, с.60)	Kuzgun, leşe konar. (RS, s.309) Lâşenin bulunduğu yerde karga da bulunur. (FFT, 11986)
78.	Где смею́тся, там и пла́чут. (АЖ, с.227)	Gülenler bir gün ağlar. (EKE, 113:5) Gülmeyle ağlama, bir çıkıv içinde. (FFT, 7715)
79.	Где то́нко, там и рве́тся. (ВА, с.61)	İp inceldiği yerden kopar. (ÖA, 1560)
80.	Где ху́до, тут и поре́тся. (ВД-1, с.79)	Gön yufka yerinden delinir. (TDK-1, s.127)
81.	Глаза́ есть зе́ркало души́. (АЖ, с.45)	Göz bir penceredir gönüle bakar. (FFT, 7533)
82.	Глаз не накро́мишь. (АЖ, с.12)	Gözün karnı doymaz. (TDK-1, s.129) Gözün karnı yok ki doysun. (TDK-1, s.129)
83.	Глу́бже вспа́шешь - бо́льше хле́ба возме́шь. (ВА, с.164)	Toprağını derin sürmeyen, eksik mahsül alır. (RS, s.390) Toprak saban yerse, orak altın biçer. (RS, s.390)

84.	Глу́бже паха́ть - бо́льше хлѣба вида́ть. (BA, c.164)	Toprağını derin sürmeyen, eksik mahsül alır. (RS, s.390) Toprak saban yerse, orak altın biçer. (RS, s.390)
85.	Глу́пому сы́ну не в по́мощь бога́тство. (ВД-2, c.158)	Akılsız evlât neylesin baba malı, akıllı evlât neylesin baba malını. (RS, s.29)
86.	Глу́пый гость бу́дет угоща́ть хозя́ина. (BA, c.62)	Şaşkın misafir ev sahibini ağırlar. (ÖA, 2338)
87.	Глухо́й недослы́шит, так догада́ется. (ВД-1, c.461)	Sağır işitmez (duymaz) uydurur (yakıştırır). (ÖA, 2205)
88.	Глухо́му поп по две обе́дни не слу́жит. (BA, c.62)	Sağır için iki kere kamet olmaz. (ÖA, 2204)
89.	Говори́ть пра́вду - поте́рять дру́жбу. (BA, c.64)	Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (ÖA, 973) Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek. (ÖA, 974) Doğru söyleyenin tepesi delik olur. (ÖA, 975) Dost acı söyler. (ÖA, 989)
90.	Голова́ без ума́ и нога́м поко́я не даёт. (BA, c.65)	Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker. (ÖA, 178)
91.	Го́лову с плеч сня́вши, друго́ю не наста́вишь. (BA, c.65)	Kesilen baş yerine konmaz. (FFT, 10624) Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz (bitmez). (ÖA, 1782) Kesilen baş geri gelmez (gitmez). (FFT, 10622)
92.	Голо́дное брю́хо к уче́нью глухо́. (BA, c.65)	Aç karın boş beyin. (TDK-1, s.28)
93.	Голо́дное брю́хо уше́й не имѣет. (BA, c.65)	Acıkmış (aç) karnın kulağı olmaz. (İHS, 215)

94.	Голо́дной кúме хлеб на уме́. (БА, с.65)	Aç tavuk (düşünde) kendini buğday (arpa; darı) ambarında sanır (görür). (ÖA, 61)
95.	Голо́дной кúрице про́со сні́тся. (БА, с.65)	Aç tavuk (düşünde) kendini buğday (arpa; darı) ambarında sanır (görür). (ÖA, 61)
96.	Голо́дному не сон на уме́. (БА, с.65)	Açın uykusu gelmez. (ÖA, 50) Aça dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış. (ÖA, 9)
97.	Голо́дный откúсил бы и от ка́мня. (БА, с.66)	Aç olan taş kemirir. (TDK-1, s.28) Aç olan taşın berkini yer. (TDK-1, s.28)
98.	Гора́ с горой́ не сходи́тся, а челове́к с челове́ком сойде́тся. (АЖ, с.282)	Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (ÖA, 843)
99.	Горба́того испра́вит моги́ла, а глúпого - дубина. (БА, с.66)	Can çıkmayınca huy çıkmaz. (ÖA, 743)
100.	Горь́ка рабо́та, да хлеб сла́док. (БА, с.68)	Zahmetsiz rahmet olmaz. (ÖA, 2636)

Д

101.	Дай ему́ па́лец, а он всю ру́ку откúсит. (БА, с.72)	Elini veren kolunu alamaz. (FFT, 6147)
102.	Дал Бог ро́ток, даст и кусо́к. (ВД-1, с.71)	Allah kulunu kismeti ile (kısmetiyle) yaratır. (ÖA, 244) Allah açtığı boğazı (deliği) aç bırakmaz (koymaz). (İHS, 25) Yaradan kismetini de yaratır. (FFT, 16424)
103.	Даре́ному коню́ в зу́бы не смóтрят. (БА, с.73)	Bahşiş atın dişine bakılmaz. (ÖA, 490) Beleş (hediye) atın dişine (yaşına, dizginine, yularına) bakılmaz. (ÖA, 558)

104.	Даровое лычко лучше, чем купленный ремешок. (ВА, с.73)	Bedava sirke baldan tatlıdır (tatlı olur). (ÖA, 553)
105.	Дать руками, а взять ногами. (ВА, с.73)	Elinle ver, ayağınla ara. (TDK-1, s.111)
106.	Даёт - бери, бьют - беги. (ВА, с.73)	Yemek buldun mu ye, dayak buldun mu kaç. (RS, 415) Yemek görünce giriş, dayak görünce sıvış. (EKE, 242:43) Sofra buldun mu ye, dayak buldun mu kaç. (RS, s.367) Sofra görürsen yanaş, dayak görürsen dolaş. (FFT, 14370)
107.	Два котá в одном мешкѣ не улежáтся. (АЖ, с.145)	İki at bir kazığa bağlanmaz. (ÖA, 1504)
108.	Два медвѣдя в одной берлогѣ не живúт. (АЖ, с.145)	İki aslan bir posta sığmaz. (ÖA, 1503)
109.	Два чѣрта в одном болоте не живúт. (АЖ, с.145)	İki cambaz bir ipte oynamaz. (ÖA, 1506)
110.	Две барáньи гóловы в один котёл не лезúт. (ВА, с.74)	İki koç kafası bir kazanda kaynamaz. (ÖA, 1519)
111.	Двум смѣртям не бывáть, а одной не миновáть. (ВА, с.74)	Ölüm bir olur, bir daha olmaz. (FFT, 13294)
112.	Дѣдушка умрѣт - ничего с собою не возъмѣт. (ВД-1, с.414)	Kefenin cebi yok (yoktur). (ÖA, 1763) Dünya malı dünyada kalır. (İHS, 849) Malıyla gömülmüş yok, götüreceği üç arşın bezdir. (RS, s.315)
113.	Дѣло вóвремя - не брѣмя. (АЖ, с.210)	İşi zamanında yapmak gerek. (RS, s.247) İyi iş, bugün yapılan iştir. (RS, s.253)
114.	Дѣло дѣла погоняет. (ВА, с.75)	İş işi gösterir (açar). (RS, s.247)
115.	Дѣло ма́стера бойт́ся. (ВА, с.75)	İşinin cellâdıdır. (FFT, 9406)

116.	День лётний год кóрмит. (BA, с.76)	Gün var yılı besler, yıl var günü beslemez. (ÖA, 1325)
117.	Дэньга дэньгу наживаёт. (ВД-1, с.105)	Para parayı çeker (kazanır). (ÖA, 2157)
118.	Дэньга на дэньгу набегает. (ВД-1, с.105)	Para parayı çeker (kazanır). (ÖA, 2157)
119.	Держи́ го́лову в хо́лоде, живо́т - в го́лоде, а но́ги - в тепле́. (BA, с.77)	Ayağını sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin. (ÖA, 432)
120.	Дётки хоро́ши - отцу́ - ма́тери венёц, дётки плохи́ - отцу́ -ма́тери конёц. (BA, с.78)	İyi evlât (anayı) babayı vezir eder, kötü evlât rezil eder. (FFT 9517) İyi evlât babayı vezir kötü evlât rezil eder. (ÖA, 1615)
121.	Дитя́ не пла́чет - мать не разуме́ет. (BA, с.78)	Ağlamayan çocuğa meme vermezler. (ÖA, 127)
122.	До́брое сло́во лу́чше мя́гкого пиро́га. (BA, с.81)	Tatlı ekmeğin yoksa, tatlı dilin de mi yok? (RS, s.382)
123.	Долг платежо́м кра́сен. (BA, с.83)	İyilik eden iyilik bulur. (ÖA, 1621) İyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur. (MY, s.170)
124.	До́лги по́мнит не тот, кто берёт, а кто даёт. (ВЖ, с.61)	Borçlunun duacısı alacaklıdır. (ÖA, 679)
125.	Дома́шнего во́ра не убережёшься. (BA, с.84)	Hırsız evden olursa mandayı bacadan aşırır. (ÖA, 1468)
126.	Дома́шний вор опа́снее чужо́го. (BA, с.84)	Hırsız evden olursa mandayı bacadan aşırır. (ÖA, 1468)
127.	Допустя́ли во́лка ове́ц карау́лить. (BA, с.84)	Koyunu kurda ısmarlar. (FFT, 11210) Kurda koyun inanılmaz (ısmarlanmaz). (RS, s.305) Koyunu kurda emanet etme.(EKE,169:32)

128.	Дóрого, да лóбо, дешёво, да гру́бо. (BA, с.84)	Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti. (ÖA, 2440)
129.	Дóрого, да мýло, дешёво, да гнýло. (BA, с.84)	Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti. (ÖA, 2440)
130.	Дочь - чужóе сокровище. (АЖ, с.63)	Kız çocuğu, el çocuğu. (RS, s.285) Kız evde olsa da elden sayılır. (EKE, 160:25)
131.	Друг познаётся при рáти да при бедé. (BA, с.85)	Dost kara günde belli olur. (ÖA, 998)
132.	Дру́га узнать - вме́сте пуд со́ли съесть. (ВД-3, с.177)	İnsanı tanımak için yol arkadaşlığı etmeli. (RS, 241)
133.	Дру́жба дру́жбой, а де́нежкам счёт. (BA, с.86)	Dostluk başka alışveriş başka. (ÖA, 999) Dostluk dağca, hesap kılca. (ÖA, 1000) Dostluk kantarla, hesap (alışveriş) miskalle. (ÖA, 1001) Alışverişte dostluk olmaz. (TDK-1, s.38)
134.	Дру́жный табу́н волко́в не бо́ится. (BA, с.86)	Nerde birlik orda dirlik. (Radikal, s.233) Sürüden ayrılanı kurt kapar. (ÖA, 2326)
135.	Дура́к в во́ду кíнет ка́мень, а де́сять у́мных не вы́нут. (BA, с.87)	Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış. (ÖA, 619) Bir delinin kuyuya attığı taşı kırk akıllı çıkaramaz. (ÖA, 619)
136.	Дура́к у́зел завя́жет - у́мный не развя́жет. (BA, с.88)	Deli kadının yaptığıı, akıllı kadı bozamaz. (TDK-1, s.88)
137.	Дураку́ хоть плюй в глаза́, а он:”Э́то бо́жья роса́”. (ВД-2, с.171)	Arsızın yüzüne tükürmüşler, “yağmur yağıyor” demiş. (ÖA, 343)
138.	Дурна́я голова́ ногáм поко́я не даёт. (BA, с.88)	Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker. (ÖA, 178) Akılsız baş elinden ne çeker sefil ayak. (MY, s.11) Akılsız başın altında sefil taban ne çeker. (TDK-2, s.21)

139.	Дурны́е приме́ры зарази́тельны. (АЖ, с.185)	Üzüm üzümə baka baka kararır. (ÖA, 2467)
------	---	--

Е

140.	Е́сли бы знал, где упáл, соло́мки б подостла́л. (БА, с.91)	İnsan öleceğini bilse, mezarını kendi kazar. (RS, s.243)
141.	Есть лю́ди, а есть и люди́шки. (БА, с.92)	Adam da var adamcık da var. (FFT, 258)

Ж

142.	Жё́ниным богáтством ве́ка не проживёшь. (ВД-2, с.68)	Kadının malı kapı mandalı. (MY, s.118) Karı malı kapı mandalı (hamam tokmağıdır; tokmağı). (ÖA, 1684)
------	--	--

З

143.	Заде́ржишь снег на поля́х зимо́й - бу́дешь с хле́бом о́сенью. (АЖ, с.229)	Kar, yerin gömleğidir (gübresidir). (RS, s.268)
144.	Запа́с ме́шку не по́рча. (ВД-1, с.154)	Fazla mal göz çıkarmaz. (ÖA, 420)
145.	Запрéтный плод сла́ще. (БА, с.105)	Yasak arzu doğurur. (RS, s.410)
146.	Зво́нки бу́бны за гора́ми, а к нам придут - что луко́шки. (БА, с.106)	Davulun sesi uzaktan hoş gelir. (ÖA, 858)
147.	Здо́ровье все́го доро́же. (БА, с.107)	Her işin başı sağlık (sağlıktır). (ÖA, 1416)

148.	Здорóвье дорóже богáтства. (BA, с.107)	Sağlık varlıktan yeğdir. (ÖA, 2207)
149.	Земля́ кóрмит лю́дей, как мать дете́й. (АЖ, с.84)	Toprak insanı aç bırakmaz. (RS, s.390) Toprak hepimizin anasıdır (anası). (FFT, 15512)
150.	Зима́ без снéга - лéто без хлéба. (АЖ, с.229)	Kar yılı var yılıdır (yılı). (ÖA, 1700)
151.	Знай бóльше, да говори́ мéньше. (BA, с.108)	Bin işit bir söyle. (RS, s.85) Az söyle, çok dinle. (M.Y., s.187)
152.	Золотáя клéтка соловью́ не потéха. (BA, с.109)	Bülbülü altın kafese koymuşlar, “ah vatanım” demiş. (ÖA, 724)
153.	Зóлото и в грязí блестíт. (BA, с.109)	Altın yere düşmekle pul olmaz. (ÖA, 274)
154.	Золотóй клóчик, все двери́ открывáет. (BA, с.109)	Altın anahtar her kapıyı açar. (ÖA, 264)

И

155.	И во́лки сы́ты, и овцы́ цéлы. (ВД-3, с.16)	Ne şiş yansın, ne kebar. (FFT, 12921)
156.	И козы́ сы́ты, и сéно цéло. (BA, с.112)	Ne şiş yansın, ne kebar. (FFT, 12921)
157.	И сова́ сво́их дете́й хва́лит. (АЖ, с.57)	Kargaya dünya güzelini sormuşlar, yavrusunu göstermiş. (MY, s.29) Kuzguna yavrusu anka (şahin; tavus; gazel; güzel) görünür. (ÖA, 1951)
158.	И со́лнце не без пýтен. (BA, с.115)	O kadar kusur kadı kızında da bulunur. (FFT, 12921)

159.	И у стен у́ши есть. (АЖ, с.15)	Duvarın (yerin) kulağı var. (RS, s.146) Duvarın kulağı var, gözünü de unutma. (ÖA, 1013) Yerin kulağı var, her sözü işitir. (RS, s.417) Yerin kulağı vardır, avlunun gözü. (RS, s.417)
160.	Из-за грóба нет гóлоса. (нет вéсти). (ВД-1, с.417)	Öbür dünyaya gidip de gelen yok ki! (FFT, 13191) Öbür dünyaya kim gitmiş, kim gelmiş. (FFT, 13191)
161.	Из избы́ в избу́ сор не но́сят. (АЖ, с.234)	Baş yarılır börk içinde, kol kırılır kürk (yen) içinde. (ÖA, 546)

К

162.	Ка́ждая река́ к мо́рю течёт. (АЖ, с.200)	Dere denize akar. (TDK-2, s.38)
163.	Ка́ждому своё ча́до лю́бо. (БА, с.123)	Kuzguna yavrusu anka (şahin; güzel) görünür. (ÖA, 1951) Karga yavrusuna bakmış, “benim ak pak evlâdım” demiş. (ÖA, 1682)
164.	Как а́укнешь, так и откли́кнется. (БА, с.124)	İyilik eden iyilik bulur. (ÖA, 1621) İyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur. (MY, s.170)
165.	Как бы́ть: и на руке́ па́льцы не ра́вны. (ВД-3, с.292)	Beş parmak bir olmaz (değil). (ÖA, 572)
166.	Как во́лка ни корми́, он все в лес гляди́т. (ВД-2, с.187)	Kurdun oğlu kurt olur (adamla büyüse de). (FFT, 11646)
167.	Как соба́ка, на се́не лежи́т: и сама́ не ест, и други́м не даёт. (ВД-1, с.147)	Ne bana olsun ne ele. (FFT, 12694)

168.	Какóв в колыбѣлку, такóв и в могíлку. (ВА, с.128)	İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur. (ÖA, 1559)
169.	Каковá мать, такóвá и дочь. (ВЖ, с.63)	Anası neyse, danası da odur. (RS, s.43) Anasına göre danası olur. (TDK-1, s.43) Anasına bak kızını al, kenarına (kıyısına, tırağına) bak bezini al. (ÖA, 298)
170.	Какóвó житё, такóвá и смерть. (ВД-1, с.417)	Nasıl yaşarsak öyle ölürüz. (FFT 12643)
171.	Какóвó испечёшь, такóвó и съешь. (ВА, с.130)	Ne doğrarsan aşına, o çıkar karşına (kaşığına). (ÖA, 2042)
172.	Кáпля за кáплей - получаётся óзеро. (АЖ, с.90)	Damlaya damlaya göl olur. (ÖA, 851)
173.	Клин кли́ном вышибáют. (ВА, с.132)	Çivi çiviye söker. (ÖA, 796)
174.	Когдá дровá горя́т, тогдá и кашу варя́т. (АЖ, с.210)	Su akarken testiye doldurmalı (doldur). (ÖA, 2308) Yağmur yağarken küpleri doldurmalı. (FFT, 16206) Yel eserken harmanını savur. (TDK-1, s.204)
175.	Когдá кипи́т, тогдá и вари́. (АЖ, с.210)	Su akarken testiye doldurmalı (doldur). (ÖA, 2308) Yağmur yağarken küpleri doldurmalı. (FFT, 16206) Yel eserken harmanını savur. (TDK-1, s.204)
176.	Когдá корóва сдóхнет, всегда́ её хва́лят. (ВА, с.134)	Ölen inek sütlü olur. (MNÖ, 6730)
177.	Когдá песóк по кáмню взо́йдёт. (ВИД-2, с.59)	Balık kavağa çıkınca, kumlar çiçek açınca. (RS, s.73)
178.	Коня́ веду́т узде́чкой, а челове́ка - сло́вом. (ВА, с.140)	İnsan sözünden (ikrarından), hayvan yularından tutulur. (ÖA, 1557)

179.	Корóву не накóрмишь - молока́ не надóишь. (BA, с.141)	İnek ağzından sağılır. (ÖA, 1532)
180.	Кóсти грызть бы в мóлодости, а под ста́рость мя́гкое. (АЖ, с.239)	Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı. (MNÖ, 3738) Gençlikten kocalığa pay bırak (gençlik sakla). (TDK-1, s.124)
181.	Кóшки грызутся - мы́шам привóлье (раздóлье). (BA, с.142)	Kedi bulunmayan (bulunmadığı) yerde fare (fareler) çok olur. (RS, s.273) Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kaldırır. (RS, s.273) Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kalfa olur. (RS, s.273)
182.	Кóшки нет дóма - мы́шам во́ля. (BA, с.142)	Kedi bulunmayan (bulunmadığı) yerde fare (fareler) çok olur. (RS, s.273) Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kaldırır. (RS, s.273) Kedi bulunmayan(bulunmadığı) yerde fareler baş kalfa olur. (RS, s.273)
183.	Красотóй сыт не бóдешь. (BA, с.144)	Güzellik ekmeğe sürülüp yenilmez. (FFT, 7830)
184.	Кто бо́ится воробьёв, тот не сеёт прóса. (BA, с.146)	Serçeden (kuştan) korkan darı ekmez. (ÖA, 2251)
185.	Кто встал порáньше, ушёл (шагну́л) подáльше. (ВД-2, с.448)	Erken kalkan (çıkan) yol alır. (ÖA, 1136)
186.	Кто вчерá солгáл, тому́ и зáвтра не повер́ят. (BA, с.104)	Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. (ÖA, 2508)
187.	Кто говорíт, что хóчет, услýшит, чегó не хóчет. (BA, с.148)	İstediğini söyleyen, istemediğini işitir. (ÖA, 1565)

188.	Кто лóбит мёд, заводí пчел. (БА, с.150)	Kaymağı seven mandayı yanında taşır. (ÖA, 1727) Canı kaymak isteyen mandayı yanında taşır. (ÖA, 746) Zemheride yoğurt isteyen cebinde bir inek taşır. (ÖA, 2642) Pilav yiyen kaşığı yanında (belinde) taşır. (ÖA, 2171) Aşure yemeye giden kaşığı taşır. (ÖA, 369)
189.	Кто лóбит пóпа, кто попада́ю, а кто попо́вну. (ВД-3, с.300)	Kimi anasını sever, kimi kızını. (FFT, 10914)
190.	Кто не болéл, тот здоро́вью цены́ не знаёт. (БА, с.151)	Hasta olmayan (kişi) sağlığın (sıhhatin) kadrini bilmez. (ÖA, 1372)
191.	Кто не рабо́тает, тот не ест. (АЖ, с.194)	İşlemezsen dişlemezsin. (MNÖ, 4875) Çalışmayan aç kalır. (RS, s.108)
192.	Кто рáно встаёт, тому́ бог подаёт. (ВД-2, с.262)	Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma. (ÖA, 1137)
193.	Кто рéдко прихо́дит, того́ хорошо́ угоща́ют. (БА, с.152)	Seyrek git dostuna, kalksın ayak üstüne. (RS, s.364) Sıkça varma dostuna , kalksın ayak üstüne. (RS, s.365)
194.	Кто сеёт вéтер - пожнёт бу́рю.	Rüzgâr eken fırtına biçer. (ÖA, 2180)
195.	Кто смешли́в, тот и слезли́в. (АЖ, с.228)	Gülenler bir gün ağlar. (EKE, 113:5) Gülmeyle ağlama, bir çıkıv içinde. (FFT, 7715)
196.	Кто спит весно́ю, мёрзнет (пла́чет) зимо́ю. (БА, с.153)	Yazın yatan, kışın ısınmaz. (EKE, 241:40)
197.	Кто спит до́лго, тот живёт с до́лгом. (БА, с.153)	Uykudan tavşan bile onmamış. (TDK-1, s.197)
198.	Кто хо́чет кашу́ есть, тот пригото́вь ло́жку. (АЖ, с.111)	Aşure yemeye giden kaşığı taşır. (ÖA, 369)

199.	Кудá игóлка, тудá и нй́тка. (BA, с.155)	Baş nereye giderse, ayak da oraya gider. (ÖA, 541)
200.	Кудá ни кинь - всё клин. (BA, с.155)	Aşağı tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım. (MNÖ, 780) Aşağı baksam yüzüm yukarı baksam gözüm. (MNÖ, 777) Yukarı tükürsem bıyık (bıyığım) aşağı tükürsem sakal (sakalım). (RS, s.425)
201.	Кузнéц коня́ кúет, а лягу́шка тудá же лапу́ сует. (BA, с.155)	Atlar nallanırken kurbağa ayağını uzatmaz. (ÖA, 407)
202.	Куй желе́зо, пока́ горячо́. (BA, с.155)	Demir tavında dövülür. (ÖA, 890)

Л

203.	Лгу́ну на́до памятли́ву бы́ть. (BA, с.104)	Yalan söyleyen unutkan olmamalı. (FFT, 16270)
204.	Ле́вой ного́й с постéли ступи́л. (ВД-1, с.179)	Ters tarafından kalkmak. (deyim: YÇ, s.166)
205.	Легко́ пришло́, легко́ и ушло́. (АЖ, с.131)	Haydan gelen huya gider (selden gelen suya gider). (ÖA, 1379)
206.	Ле́нивому всегда́ прáздник. (BA, с.161)	Tembele her gün bayramdır. (FFT, 15335)
207.	Ле́то пролежи́шь, зимой́ с сумой́ побежи́шь. (BA, с.162)	Çalışan el dilenmez. (TDK-1, s.77)
208.	Ле́том нагуля́ешься, зимой́ наголода́ешься. (BA, с.162)	Yazın gölge kovan, kışın karın ovar. (ÖA, 2551)
209.	Ле́том не вспоте́ешь, так и зимой́ не согрее́шься. (BA, с.162)	Yazın yanmayan kışın ısınmaz. (RS, 414) Yazın sıcakta terleyen, kışın soğukunda üşümez. (RS, 413)

210.	Лѣтом поѣм, ѓсенью воѣм. (ВА, с.162)	Yazın gölge kovan, kışın karın ovar. (ÖA, 2551)
211.	Лживый хоть правду скажет, никто не поверит. (ВА, с.111)	Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. (ÖA, 2508)
212.	Лїхо помнится, а доброе забывається. (АЖ, с.108)	İyilik unutulur, kötülük unutulmaz. (RS, s.254)
213.	Лихое - лихому, а доброе - доброму. (АЖ, с.108)	İyilik eden iyilik bulur. (ÖA, 1621) Kişi ne yaparsa kendine yapar. (ÖA, 1831)
214.	Лицо - зеркало человека. (АЖ, с.109)	Kişinin kalbi suratından bellidir. (RS, s.290)
215.	Лишняя денежка карману не в тягость. (ВА, с.165)	Artık mal göz çıkarmaz. (ÖA, 233)
216.	Лишняя денѣга не продерёт кармана. (ВА, с.165)	Artık mal göz çıkarmaz. (ÖA, 233)
217.	Ловит волк, да ловят и волка. (АЖ, с.109)	Avcı da, bir avcıya av olur. (RS, s.61) Ava giden avlanır. (ÖA, 421)
218.	Ложкой кормит, а стеблом глаз колет. (ВД-1, с.186)	Kaşıyla aş verir sapıyla göz çıkarır. (FFT, 10194)
219.	Лучше глаза лишиться, чем доброго имени. (ВА, с.167)	İnsanın adı çıkmadansa canı çıkması yeğdir. (ÖA, 1545) Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın. (ÖA, 605)
220.	Лучше матери друга не сыщешь. (ВА, с.167)	İnsana ana gibi yar olmaz. (FFT, 9232) Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. (ÖA, 283)
221.	Лучше меньше, да лучше. (АЖ, с.112)	Az olsun uz (öz) olsun. (ÖA, 466)

222.	Лучше поздно, чем никогда. (BA, c.168)	Geç olsun da güç olmasın. (ÖA, 1237)
223.	Лучше с умным в аду жить, чем с глупым в раю. (BA, c.168)	Akıllıyla taş taşımak, ahmakla helva yemekten iyidir. (RS, s.29)
224.	Лучше синица в руках, чем журавль в небе. (BA, c.168)	Eldeki (damdaki) bülbülден, bendeki karga (yeğdir). (RS, s.156)
225.	Лучше смерть, чем зол живёт. (BA, c.168)	Her gün çekmekten, bir gün ölüp kurtulmak (kurtulması) yeğdir. (RS, 215)
226.	Лучше умереть, чем рабство (неправду) терпеть. (BA, c.168)	Her gün çekmekten, bir gün ölüp kurtulmak (kurtulması) yeğdir. (RS, 215)
227.	Любить тепло - и дым терпеть. (BA, c.169)	Gülü seven dikenine katlanır. (ÖA,1314)
228.	Любишь кататься - люби и саночки возить. (BA, c.169)	Kaymağı seven mandayı yanında taşır. (ÖA, 1727) Canı kaymak isteyen mandayı yanında taşır. (ÖA, 746) Zemheride yoğurt isteyen cebinde bir inek taşır. (ÖA, 2642) Pilav yiyen kaşığı yanında (belinde) taşır. (ÖA, 2171) Aşure yemeye giden kaşığı taşır. (ÖA, 369)
229.	Любишь мёд - переноси и пчелиное жало. (BA, c.169)	Gülü seven dikenine katlanır. (ÖA,1314)
230.	Любовь зла - полюбишь и козла. (BA, c.170)	Gönül var güllüğe, gönül var küllüğe (çöplüğe) konar. (İHS, 4477) Gönül var otluga düşer (konar), gönül var çöplüğe düşer (konar). (RS, s.193) Aşık olan kördür. (MNÖ, 791) Aşk başa gelince (gelirse), akıl baştan çıkar. (ÖA, 364) İnsan sevdiğinin kusurunu görmez. (RS, s.243)

231.	Любо́вь и у́мника в дураки́ ста́вит. (ВА, с.170)	Aşk başa gelince (gelirse), akıl baştan çıkar. (ÖA, 364) Aşk başta karar etse, akıl baştan firar eder. (RS, s.53)
------	---	--

М

232.	Мал золотни́к, да до́рог. (ВА, с.172)	Yükte hafif, pahada ağır. (FFT, 17027)
233.	Мал язы́к, да всем те́лом владе́ет. (ВД-2, с.121)	Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür. (ÖA, 960)
234.	Ма́ленькая соба́чка до ста́рости щено́к. (ВА, с.172)	Bodur tavuk her gün piliç. (ÖA, 668)
235.	Март коро́ве рог сшиба́ет. (ВА, с.174)	Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. (ÖA, 1988)
236.	Ма́ть ко́рмит дете́й - со́хнет, а они́ по ней и не о́хнут. (ВА, с.175)	Bir baba dokuz oğlan (oğlu; evlâdı) besler, dokuz oğul (evlât) bir babaya bakamaz (babayı besleyemez). (ÖA, 614)
237.	Медве́дь в лесу́, а шку́ра про́дана. (ВА, с.175)	Ayı diriymen postu satılmaz. (TDK-2, s.26)
238.	Медве́дь пля́шет, а цыга́н (повода́рь) де́ньги берёт. (ВД-1, с.264)	Davulu o çaldı, parsayı başkası topladı. (FFT, 4729) Davulu biz çaldık parsayı başkası (el) topladı. (FFT, 4728)
239.	Мно́го говори́ть - голова́ забо́лит. (ВА, с.180)	Çok lakırdı baş ağrıtır. (RS, 118)
240.	Многосло́бием ма́сла не выжме́шь. (ВА, с.181)	Lafla (lakırdı ile) peynir gemisi yürümez. (ÖA, 1963) Lafla pilâv pişmez. (FFT, 11934) Lafla iş bitmez. (FFT, 11929)

241.	Мо́крый дождя́ не бо́ится. (БА, с.182)	Islanmışın yağmurdan korkusu (Pervası) olmaz. (ÖA, 1494)
242.	Мо́лодости не возвра́тить, а ста́рости не сбы́ть. (АЖ, с.124)	Gitti gelmez gençlik, geldi gitmez ihtiyarlık. (RS, s.190)
243.	Мо́лодость лета́ет во́льной пта́шкой, а ста́рость ползёт черепа́шкой. (АЖ, с.125)	Gençlik uçar kuştur, ihtiyarlık naçar iştir. (FFT, 7272)
244.	Муж с жено́й руга́йся, а тре́тий не меша́йся!. (ВД-2, с.70)	Karı koca arasına girilmez. (FFT, 10071) Karı koca arasına şeytan bile giremez. (FFT, 10072) Karı koca ipek, araya giren köpek. (RS, s.265)

Н

245.	На безры́бье и рак ры́ба. В по́ле и жук мя́со. (ВД-1, с.136)	Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. (ÖA, 1864) Körler memleketinde şaşılar padişah (baş) olur. (ÖA, 1893)
246.	На бо́га наде́йся, а сам не плоша́й. (БА, с.190)	Eşğini sağlam (kızığa) bağla, sonra Allah'a ısmarla. (ÖA, 1161)
247.	На брю́хе шёлк, а в брю́хе - то щёлк. (ВД-1, с.148)	Altı alay üstü kalay. (FFT, 1151)
248.	На вкус и цвет това́рища нет. (АЖ, с.248)	Kimi huyunu sever, kimi tüyünü. (RS, s.287)
249.	На во́ре ша́пка горит. (БА, с.191)	Yarası olan gocunur. (ÖA, 2525)
250.	На вся́кий горшо́к найдётся покрýшка. (БА, с.191)	Her tencereye bir kapak bulunur. (FFT, 8472)

251.	На одно́м ме́сте лежа́, и ка́мень мо́хом обраста́ет. (ВД-2, с.261)	Yatan taş yosun tutar. (TDK-1, s.203)
252.	На ста́рого и не́мощи валя́тся. (АЖ, с.239)	İhtiyarlık insanı her şeyden geçirir. (FFT, 8932)
253.	На чужо́й ло́шадке не нае́здишься. (ВА, с.200)	El atına binen tez iner. (ÖA, 1069) Eğreti ata binen tez iner. (ÖA, 1055) Emanet ata binen tez iner. (ÖA, 1112)
254.	На чужо́й ротóк не накинёшь платóк. (ВА, с.200)	Elin ağzı torba değil ki (çekip) büzesin. (ÖA, 1094)
255.	Не бо́йся соба́ки брехли́вой, а бо́йся молчали́вой. (ВД-3, с.14)	Çok havlayan köpek ısırmaz. (ÖA, 817)
256.	Не всё коту́ ма́сленица, бу́дет и вели́кий пост. (ВД-1, с.72)	Her zaman kedi bal (kıyma; kaymak) yemez. (FFT, 8501) Her gün papaz pilav yemez. (FFT, 8342) Her zaman papaz pilav (yağlı yemez). (İHS,3944) Her vakit kedi kaymak yemez. (FFT, 8479)
257.	Не всё то зо́лото, что блессти́т. (ВА, с.210)	Her parlayan (şey), altın olmaz (değildir). (RS, s.222)
258.	Не вся́кая води́ца для пи́тья годится, не вся́кая ска́зка лю́дям ука́зка. (ВА, с.211)	Her su içilmez. (RS, s.222)
259.	Не вся́кая пу́ля в кость да в мя́со, иная и в по́ля. (ВА, с.211)	Her atılan taş yerini bulmaz. (RS, s.213)
260.	Не вся́кая пу́ля по ко́сти, иная и по кусту́. (ВА, с.211)	Her atılan taş yerini bulmaz. (RS, s.213)
261.	Не вся́кая стрела́ попаде́т в цель. (ВА, с.212)	Her atılan taş yerini bulmaz. (RS, s.213)

262.	Не дава́й де́нег, не теря́й дру́жбы. (ВД-3, с.172)	Borç alınırken dost, ödenirken düşmandır. (TDK-1, s.70) Para isteme benden, buz gibi soğurum senden. (ÖA, 2149)
263.	Не дашь - потеря́ешь дру́га, а дашь - потеря́ешь и дру́га и де́ньги. (ВЖ, с.61)	Param seni vereyim de mi düşman olayım, vermeyeyim de mi düşman olayım? Vermeyeyim de düşman olayım. (ÖA, 2150) Malım (para) seni: vereyim de mi, vermeyeyim de mi düşman kazanayım? (RS, s.315)
264.	Не ко́ни везу́т, овёс везёт. (БА, с.217)	Koşan arpadır, at değil. (EKE, 169: 14) Ata binilmez, yeme binilir. (RS, s.54) Atı kışneten arpadır. (RS, s.57)
265.	Не ко́нь везёт, везёт ко́рма. (БА, с.217)	Koşan arpadır, at değil. (EKE, 169: 14) Ata binilmez, yeme binilir. (RS, s.54) Atı kışneten arpadır. (RS, s.57)
266.	Не купи́ дом, купи́ сосе́да. Не купи́ дерёвни, купи́ сосе́да. (ВД-3, с.183)	Ev alma, komşu al. (ÖA, 1193)
267.	Не ло́шадь везёт, ко́рма е́дет. (БА, с.218)	Koşan arpadır, at değil. (EKE, 169: 14) Ata binilmez, yeme binilir. (RS, s.54) Atı kışneten arpadır. (RS, s.57)
268.	Не мо́жет челове́к без оши́бок прожить ве́к. (АЖ, с.161)	Hatasız insan (dağ) olmaz. (FFT, 8132) Hatasız kul olmaz. (ÖA, 1376) Kul kusursuz olmaz. (ÖA, 1376)
269.	Не надолго ста́рый жени́тся: ли́бо сам умре́т, ли́бо же́на уйде́т. (БА, с.233)	İhtiyar genç alırsa, ele alır. (RS, s.232) İhtiyarlıkta genç kadın alma el için. (RS, s.232)
270.	Не нако́рмив ко́ня, далеко́ не уе́дешь. (БА, с.219)	Aç (arık) at yol almaz, aç (arık) it av almaz. (ÖA, 31)
271.	Не оста́вляй на за́втра де́ла, а оста́вляй хле́ба. (БА, с.220)	İşini bırakma yarına, yarının da yarını vardır. (RS, s.246) İyi iş, bugün yapılan iştir. (RS, s.253)

272.	Не по хоро́шу мил, а по ми́лу хоро́ш. (ВА, с.221)	İnsana sevdiği güzel görünür. (RS, s.238)
273.	Не подлива́й ма́сла в ого́нь. (ВА, с.221)	Yangına körükle gider (gidilmez). (FFT, 16353)
274.	Не пойма́ли во́ра сего́дня, пойма́ют за́втра. (ВА, с.222)	Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde ele geçersin çekirge. (ÖA, 658)
275.	Не потруди́ться, так и хле́ба не роди́ться (добиться). (ВД-2, с.259)	Çalışmayan aç kalır. (RS, s.108)
276.	Не при́ходом лю́ди богате́ют, а ра́сходом. (ВА, с.223)	İşten artmaz, dışten. (ÖA, 1584)
277.	Не прожева́вши, не прогло́тишь. (ВА, с.223)	Çiğnemedен yutulmaz. (Lokma çiğnemedен yutulmaz). (ÖA, 789)
278.	Не радуй́ся (сме́йся) чужо́й беде́ - сво́я на гряде́. (ВА, с.223)	Gülme komşuna, gelir başına. (ÖA, 1313)
279.	Не рой друго́му я́му - сам в неё попаде́шь. (ВА, с.224)	Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu. (ÖA, 1740) Kazma kuyuyu kendin düşersin. (ÖA, 1741) El için kuyu kazan, evvelâ kendi düşer. (ÖA, 1089)
280.	Не руби́ сук, на кото́ром сиди́шь. (ВА, с.224)	Bindiğin dalı kesme. (MY, s.262) Oturduğu dalı kırar. (FFT, 13168)
281.	Не так стра́шен че́рт, как его́ малю́ют. (ВА, с.226)	Ateş olsa cırmı kadar yer yakar. (MNÖ, 922)
282.	Не тот зна́ет, кто мно́го жил, а тот, кто мно́го ви́дел. (АЖ, с.26)	Çok yaşayan (okuyan) bilmez, çok gezen bilir. (ÖA, 825)
283.	Не трясí я́блоко, покуда́ зеле́но: созре́ет, само́ упаде́т. (ВД-2, с.448)	Armut olmadan boynunu bükme (eğme). (RS, s.49) Armut olmadan yere düşmez. (TDK-1, s.45)

284.	Не тычь носá в чужо́е про́со. (BA, с.229)	Üzerinde lâzım olmayan şeye karışma. (FFT, 15915) Burnunu her deliğe sokma. (RS, s.101)
285.	Не учи́ шүку пла́вать. Не учи́ ры́бу пла́вать, а соба́ку - лая́ть. (BA, с.230)	Balcıya pekmez satılmaz. (RS, s.71) Bahçeciye (tereciye) tere satılmaz. (RS, s.71)
286.	Непойма́нная ры́бка всегда́ большо́й кажется. (BA, с.233)	Kaçan balık büyük olur. (ÖA, 1632)
287.	Несча́слив в игре́, так сча́слив в любви́. (ВД-1, с.71)	Kumarda kaybeden aşкта kazanır. (RS, s.304) Kumarda kazanan, aşкта kaybeder. (RS, s.304)
288.	Нет ды́ма без огня́. (BA, с.234)	Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (ÖA, 393)
289.	Нет пче́лки без жа́льца. Нет ро́зы без шипóв. (ВД-1, с.98)	Dikensiz gül olmaz (engelsiz yar olmaz). (ÖA, 949)
290.	Нет ху́да без добра́ и добра́ без ху́да. (BA, с.234)	Her işte bir hayır vardır. (ÖA, 1417) Her inişin bir yokuşu (her yokuşun bir inişi) vardır. (ÖA, 1413)

О

291.	О во́лке помóлвка, а волк и тут. (BA,с.238)	Kurttan bahseyle, kuyruğu görünür. (İHS, 1996)
292.	О ме́де хоть год ду́май, во рту сла́дко не бу́дет. (BA, с.238)	Bal bal demekle ağız tatlanmaz (tatlı olmaz). (ÖA, 503)
293.	Обе́д тогда́ варя́т, когда́ дрова́ горя́т. (BA, с.239)	Su akarken testiye doldurmalı (doldur). (ÖA, 2308) Yağmur yağarken küpleri doldurmalı. (FFT, 16206) Yel eserken harmanını savur. (TDK-1, s.204)

294.	Обжѣгшись на молоко́, дѣют на́ воду. (BA, с.239)	Sütten ağzı yanan, ayranı üfleyerek içer (yoğurdu üfleyerek yer). (ÖA, 2330)
295.	Овчѣнка вы́делки не сто́ит. (BA, с.240)	Astarı yüzünden pahalı. (MNÖ, 766)
296.	Огня́ без ды́му, челове́ка без оши́бок не быва́ет. (АЖ, с.161)	Hatasız insan (dağ) olmaz. (FFT, 8132) Hatasız kul olmaz. (ÖA, 1376) Kul kusursuz olmaz. (ÖA, 1376)
297.	Оди́н бог без греха́. (ВД-1, с.295)	Kusursuz bir Allah. (RS, s.308)
298.	Оди́н и у ка́ши заги́нешь. (BA, с.240)	Yalnız kalanı kurt yer. (ÖA, 2512)
299.	Оди́н раз совре́шь - друго́й не пове́рят. (BA, с.241)	Yalancının evi yanmış kimse inanmamış. (ÖA, 2508)
300.	Оди́н сын не сын, два сы́на - полсы́на, три сы́на - сын. (BA, с.241)	Oğlum bir değil, ocağım kör değil. (RS, s.333) Ya evlat bir, ya ocak kör (köz; gür). (ÖA, 2456)
301.	Оди́н - та́йна, два - полта́йны, три - нет та́йны. (BA, с.241)	Sırrını açma dostuna (dostunun dostu vardır) o da söyler dostuna. (ÖA, 2270) Açma sırrını dostuna, (dostunun dostu vardır) o da söyler dostuna. (ÖA, 58) İki kişinin arasından çıkan sır, dünyaya yayılır. (RS, s.233) İki kişinin bildiğini herkes bilir. (EKE, 135:28)
302.	Оди́н ум хорошо́, а два - лу́чше. (BA, с.241)	Akıl akıldan üstündür. (ÖA, 164)
303.	Оди́н у́мный де́сять безу́мных во́дит. (BA, с.241)	Bir akıllı baş bin baş saklar. (MNÖ, 1512)
304.	Одна́ бе́да иде́т, друго́ю веде́т. (BA, с.241)	Dert derdi açar. (FFT, 4972)

305.	Одна́ голова́ хорошо́, а две лу́чше. (BA, с.241)	Akıl akıldan üstündür. (ÖA, 164)
306.	Одна́ ла́сточка весны́ не де́лает. (АЖ, с.31)	Bir çiçekle yaz olmaz (gelmez). (ÖA, 617) Bir kırlangıçla yaz gelmez. (MY, s.276)
307.	Одна́ лі́са семь волко́в проведёт. (BA, с.242)	Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır (tilkicik vardır) baş keser. (ÖA, 1925)
308.	Одна́ парши́вая овца́ всё ста́до по́ртит. (BA, с.242)	Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar. (ÖA, 665) Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır. (ÖA, 651)
309.	Одна́ рука́ в медú, другая́ в са́харе (в па́токе). (ВД-1, с.132)	Bir eli yağda bir eli balda. (MNÖ, 1561)
310.	Одні́м вы́стрелом двух за́йцев уби́ть. (BA, с.242)	Bir taş attı iki kuş vurdu. (FFT, 3351) Bir atıp iki vurdu. (MNÖ, 1520)
311.	Одно́ ны́нче лу́чше двух за́втра. (BA, с.242)	Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir. (ÖA, 709) Yarınki kazdan bugünkü tavuk (yumurta) yeğdir. (ÖA, 2530)
312.	Одно́й руко́й и узла́ не завяже́шь. (BA, с.242)	Bir elin sesi çıkmaz. (ÖA, 627) Bir (tek) elin nesi var, iki elin sesi var. (ÖA, 626)
313.	О́ко за о́ко, зуб за зуб. (ВД-1, с.186)	Göz göze, diş dişe. (FFT, 7597)
314.	О́коло реки́ колодца́ не копа́ют. (АЖ, с.200)	İrmak kenarına çeşme yapılmaz. (ÖA, 1486)
315.	Он в долгу́, как червь в шелку́. (BA, с.243)	Uçan (uçar) kuşa borcu var. (FFT, 15678)
316.	Он в руба́шке роди́лся. (ВД-1, с.95)	Anası onu Kadir gecesini doğurmuş. (TDK-2, s.23)

317.	Он и из кома́ра сде́лал бы во́ла. (БА, с.243)	Pireyi deve yapar. (FFT, 13596)
318.	Он и с ка́мня лы́ки дерёт. (БА, с.243)	Sürmeyi gözden çalar (çeker). (MNÖ, 7413)
319.	Он из песку́ верёвки вьёт. (БА, с.244)	Sürmeyi gözden çalar (çeker). (MNÖ, 7413)
320.	Он са́мого че́рта подкуёт. (АЖ, с.110)	Şeytana külâhını (pabucunu) ters giydirir. (FFT, 14886) Şeytana çarığı ters giydirir. (MNÖ, 7479)
321.	О́сенью и воробе́й богáт. (БА, с.244)	Üzüm vakti it ölmez. (TDK-1, s.199) Üzüm vakti köpek ölmez. (FFT, 15927)
322.	О́сенью и у воробья́ пивó. (БА, с.244)	Üzüm vakti it ölmez. (TDK-1, s.199) Üzüm vakti köpek ölmez. (FFT, 15927)
323.	О́сенью и у ко́шки пиро́г. (БА, с.244)	Üzüm vakti it ölmez. (TDK-1, s.199) Üzüm vakti köpek ölmez. (FFT, 15927)
324.	Оста́лся меж двух на́голе. (ВД-2, с.463)	İki arada bir derede kalmak. (deyim)
325.	О́строе слóвечко ко́лет сердéчко. (БА, с.245)	Acı söz er belini bükür. (MY, s.186) Acı söz taştan katıdır. (RS, s.13)
326.	От всего́ вы́лечишься, крóме сме́рти. (ВД-1, с.224)	Ölümden başka her şeye Çare bulunur. (FFT, 13301)
327.	От до́брого де́рева до́брый и плод. (БА, с.246)	Cins cinse çeker. (ÖA, 753) Soydur çeker. (ÖA, 2294)
328.	От ду́рацкой голо́вы и нога́м тяжелó. (БА, с.246)	Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker. (ÖA, 178) Akılsız baş elinden ne çeker sefil ayak. (MY, s.11) Akılsız başın altında sefil taban ne çeker. (TDK-2, s.21)

329.	От мáлого большóе зарождаётся. (BA, с.246)	Her şeyin azından olur bereket. (RS, s.223) Azı beğenmeyen çoğu bulamaz. (RS, s.67)
330.	От одного порченого яблоко целый воз загнивает. (BA, с.247)	Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar. (ÖA, 665) Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır. (ÖA, 651)
331.	От одной мáтки, да не одни ребя́тки. (BA, с.247)	Beş parmak bir olmaz (değil). (ÖA, 572)
332.	От смёрти и под кáмнем не укрёешься. (ВИД-1, с.222)	Ecelden kaçılmaz, nerede olsa gelir bulur. (FFT, 5851)
333.	От судьбы́ не уйдёшь. Никто́ от своего́ року́ не уйдёт. (ВД-1, с.73)	Yazıdan (kaderden) kaçmak olmaz. (MNÖ, 8229) Kaderde ne varsa o olur. (EKE, 145:29) Kaderde varsa görülür (olur). (FFT, 9652) Yazılan bozulmaz. (RS, s.414) Yazılan başa gelir. (FFT, 16572) Yazılmış olan görülür. (RS, s.414)
334.	От хоро́шего цветка́ хоро́ший аромáт. (АЖ, с.12)	Her ağacın cinsi, kokusundan belli olur. (RS, 213)
335.	От худóго сёмени не жди хоро́шего плёмени. (BA, с.248)	Cins cinse çeker. (ÖA, 753) Soydur çeker. (ÖA, 2294)
336.	Отда́шь де́ньги рука́ми, а хóдишь за ни́ми ногáми. (BA, с.248)	Elinle (elle ver), ayağınla (ayakla) ara. (RS, s.161)
337.	Оте́ц - рыба́к, и де́ти в во́ду смóтрят. (BA, с.249)	Baba sanatı oğla mirastır. (ÖA, 401)
338.	Оте́ц сы́на не на хúдо учít. (BA, с.249)	Baba nasihatı tutmayan pişman olur. (FFT, 2280)
339.	Отре́занный ломóть к хлéбу не приста́вишь. (BA, с.249)	Kesilen baş yerine konmaz. (FFT, 10624) Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz (bitmez). (ÖA, 1782) Kesilen baş geri gelmez (gitmez). (FFT, 10622)

340.	Отруби́шь - не приста́вишь, ска́жешь - не воро́тишь. (BA, с.249)	Kesilen baş yerine konmaz. (FFT, 10624) Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz (bitmez). (ÖA, 1782) Kesilen baş geri gelmez (gitmez). (FFT, 10622)
341.	О́чи уше́й верне́е. (BA, с.250)	Görmek işitmeğe benzemez. (EKE, 108:21) Gözüm sana mı inanayım, sözüm sana mı? (RS, s.195)

II

342.	Пе́рвая же́на опойча́та, друго́я сте́кля́нная, тре́тья хруста́льная. (ВД- 2, с.77)	İlk avrat çarık, sonraki sarık. (ÖA, 1524) İlk karım çarığım, ikinci karım sarığım. (MY, s.117)
343.	Пе́ший ко́нному не това́рищ. (BA, с.252)	Atlı ile yaya bir değildir. (MNÖ, 891)
344.	Пло́хо не клади́, во́ра в грех не води́! (ВД-1, с.241)	Karını iyi kapa, komşunu hırsız etme. (SE, 234)
345.	Плохо́му танцо́ру оде́жда меша́ет. (BA, с.254)	Oynamasını bilmeyen gelin, yenim dar, yerim dar dermiş. (RS, s.338) Oynamasını bilmeyen kız, “yerim dar” demiş, yerini bollatmışlar (genişletmişler), “yenim dar” demiş. (ÖA, 2100)
346.	Плуг от рабо́ты блести́т (BA, с.254)	İşleyen demir ışıldar (pas tutmaz). (ÖA, 1580)
347.	По воро́там и хозя́ина ви́дно. (BA, с.254)	Aslan yatağından (yattığı yerden bellidir) belli. (ÖA, 348)
348.	По ка́пле и мо́ре собира́ется. (BA, с.255)	Damlaya damlaya göl olur. (ÖA, 851)
349.	По мо́рю плыл, да попа́л в вир. (ВД- 1, с.84)	Denizden çıktı kuyuya düştü. (MNÖ, 2486)

350.	По оде́жде не суди́, по де́лам гляди́. (BA, с.255)	Görünüşe aldanma (aldanmamalı; bakma). (ÖA, 1297) Çuluna bakma, tazısına bak. (RS, s.120)
311.	По оде́жке протя́гивай но́жки. (BA, с.255)	Ayağını yorganına göre uzat. (ÖA, 433)
352.	По пла́тью встреча́ют, по у́му провожа́ют. (ВД-2, с.160)	Ye kürküm ye (bu itibar bana değil sanadır). (EKE, 242:6)
353.	Пова́дился кувши́н по́ воду ходи́ть, тут е́му и го́лову сломи́ть. (BA, с.257)	Su testisi su yolunda kırılır. (ÖA, 2318)
354.	Пови́нную го́лову и меч не сече́т. (BA, с.257)	Eğilen baş kesilmez. (ÖA, 1054) Aman diyene kılıç kalkmaz. (ÖA, 276)
355.	Пого́нишься за бо́льшим-и ма́лое потеря́ешь. (BA, с.257)	Deve boynuz ararken kulaktan (iki kulağından) olmuş. (ÖA, 926) Boynuz ararken kulaktan olmuş. (EKE, 48:33) Azı beğenmeyen çoğu bulamaz. (RS, s.67)
356.	Под лежа́чий ка́мень и вода́ не тече́т. (BA, с.257)	Yatan taş yosun tutar. (TDK-1, s.203) Bereket harekettedir. (RS, s.81) Çok bereket, çok hareketten (...dir). (RS, s.117)
357.	Поживём - уви́дим. (BA, с.258)	Yaşayan görür. (FFT, 16504)
358.	По́здно пришёл - ко́сти нашёл. (BA, с.258)	Akşamdan sonra gelenin aşısı ya bir soğan, ya bir söğen. (TDK-1, s.36)
359.	Покорну́ю го́лову не секу́т, не рубя́т. (BA, с.259)	Eğilen baş kesilmez. (ÖA, 1054) Aman diyene kılıç kalkmaz. (ÖA, 276)
360.	По́ле слова́ми не засева́ют. (BA, с.259)	Bağ dua değil, çapa ister. (RS, s.71)
361.	Портно́й без штано́в, сапо́жник без сапо́г, а плóтник без дверёй. (BA, с.261)	Terzi kendi söküğünü (dikişini) dikemez. (ÖA, 2408) Kürkçünün kürkü olmaz, börkçünün börkü. (ÖA, 1958)

362.	Посла́ не секу́т, не рубя́т, а то́лько жалуют. (ВА, с.262)	Elçiye zeval olmaz. (ÖA, 1070)
363.	После́ родо́в же́нщина де́сять дней в гробу́ стои́т. (ВД-2, с.84)	Lohusanın mezarı kırk gün açık durur. (EKE, 178:38)
364.	После́ сме́ха быва́ют слёзы. (АЖ, с.227)	Gülenler bir gün ağlar. (EKE, 113:5) Gülmeyle ağlama, bir çıkıv içinde. (FFT, 7715)
365.	После́дний смех лу́чше пе́рвого. (ВА, с.262) (Хорошо́ смеётся тот, кто смеётся после́дним.)	Son gülen iyi güler. (ÖA, 2285)
366.	Послужи́ на меня́, а я на тебя́. (ВД-1, с.181)	Ada bana, adayım sana. (ÖA, 65)
367.	Поспéшишь - лю́дей насмéшишь. (ВА, с.263)	Acele işe şeytan karışır. (ÖA, 12)
368.	Прав́да как осá, лéзет в глаза́. (ВА, с.264) (Прав́да глаза́ ко́лет.)	Doğru söz acıdır. (ÖA, 976)
369.	При су́хом и сыро́е горит. (АЖ, с.152)	Kuru yanında yaş da yanar. (FFT, 11692)
370.	Пришла́ беда́ - отвори́й врата́. (ВА, с.266)	Kaza geliyorum demez. (FFT, 10299) Kaza dur geldim (geliorum) demez. (ÖA, 1731)
371.	Про во́лка речь, а он навстрéчь. (АЖ, с.210)	Kurttan bahseyle, kuyruğu görünür. (İHS, 1996)
372.	Промéж му́жа и же́ны ни́тки не продёрнешь. (ВД-2, с.70)	Karı koca arasına girilmez. (FFT, 10071) Karı koca arasına şeytan bile giremez. (FFT, 10072) Karı koca ipek, araya giren köpek. (RS, s.265)

373.	Проме́нял сапоги́ на ла́пти. (BA, с.267)	Attan indi eşeğe bindi. (MNÖ, 901) Attan inen eşeğe biner. (TDK-1, s.51)
374.	Прóтив воды́ тяжело́ плыть. (BA, с.268)	Akıntıya kürek çekme (çekilmez; karşı gidilmez). (ÖA, 184)
375.	Пу́ганая воро́на и куста́ бо́ится. (BA, с.269)	Tuzaktan korkmuş kuş, kırk yıl eğri ağaç üzerine konmaz. (FFT, 15602)
376.	Пуст мешо́к сто́ять не бу́дет. (BA, с.269)	Boş çuval ayakta (dik) durmaz. (ÖA, 695)
377.	Пуста́я бо́чка пу́ще греми́т. (BA, с.269)	Boş fiçı çok langırdar. (ÖA, 697)
378.	Пусти́ козла́ в огоро́д, он всю капу́сту съест (обдерёт). (BA, с.269)	Kedinin boynuna (boğazına), ciğer asılmaz. (ÖA, 1752) Kediye tulum peyniri (peynir tulumu) inanılmaz. (RS, s.275) Kediye süt inanılmaz. (RS, s.275) Kurda koyun, köpeğe peynir tulumu inanılmaz. (RS, s.305) Ayıya kovan ısmarlanmaz. (TDK-2, s.27)
379.	Пусти́ли козла́ в огоро́д, а волк в пасту́хи на́нялся. (BA, с.269)	Kedinin boynuna (boğazına), ciğer asılmaz. (ÖA, 1752) Kediye tulum peyniri (peynir tulumu) inanılmaz. (RS, s.275) Kediye süt inanılmaz. (RS, s.275) Kurda koyun, köpeğe peynir tulumu inanılmaz. (RS, s.305) Ayıya kovan ısmarlanmaz. (TDK-2, s.27)
380.	Пчела́ зна́ет, где ме́д брать. (BA, с.269)	Arı, bal alacak çiçeği bilir. (ÖA, 315)
381.	Пять па́льцев, и все разли́чны: так и лю́ди. (АЖ, 116)	Beş parmak bir olmaz (değil). (ÖA, 572)

P

382.	Рабо́тай до по́ту, так пое́шь в охóту. (BA, с.270)	Ver emeği, ye yemeği. (TDK-2, s.86) Cefa ile kazanan, safa ile yer. (RS, s.105)
383.	Раз солга́л, а наве́к лгу́ном стал. (BA, с.104)	Yalancının evi yanmış kimse inanmamış. (ÖA, 2508)
384.	Раз укрáл, а наве́к во́ром стал. (ВД-1, с.224)	Adı çıkmış (çıktı) dokuza, inmez sekize. (FFT 214)
385.	Ра́на от ко́пья - на те́ле, ра́на от ре́чей - в душе́. (BA, с.271)	Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz). (ÖA, 590) El yarası onulur (geçer), dil yarası onulmaz (geçmez). (ÖA, 1110)
386.	Рассе́рдясь на блох, да и шу́бу в печь. (BA, с.271)	Pire için yorganı ateşe atar. (FFT, 13594)
387.	Ремесло́ - золоти́й корми́лец. (АЖ, с.200)	Sanat altın bileziktir. (ÖA, 2216)
388.	Решето́м во́ду не черпаю́т (не но́сят). (BA, с.272)	Gırbal ile su taşınmaz. (FFT, 7304) Kalbur ile su taşınmaz. (FFT, 9764)
389.	Рта́ лю́дям не завя́жешь. (BA, с.273)	Elin ağzı torba değil ki büzesin. (FFT, 973)
390.	Рука́ ру́ку мо́ет, а две руки́ - лицо́. (BA, 273)	El eli yıkar, iki el yüzü yıkar. (ÖA, 1083)
391.	Ры́ба по су́ху не хо́дит, без водо́й не мо́жет жить. (АЖ, с.206)	Balık sudan çıkınca ölür. (FFT, 2488)
392.	Ры́ба с голо́вы гни́ет. (BA, с.274)	Balık baştan kokar. (ÖA, 509)
393.	Рыба́к рыба́ка ви́дит изда́лека́. (ВД-3, с.176)	Derviş dervişi tekkede bulur. (ÖA, 919) İt iti bulur. (FFT, 9452)

С

394.	С вѣтру пришло́, на вѣтер и ушло́. (БА, с.275)	Yel gibi gelen sel gibi gider. (ÖA, 2559)
395.	С волка́ми жить - по во́льчи выть. (БА, с.275)	Körler arasında sen de gözünü yum. (FFT, 11378) Susayanla susak (susar), aksayanla aksak (aksar). (FFT, 14716)
396.	С вы́сокого ме́ста бо́льно па́дать. (БА, с.275)	Yüksek uçan alçak düşer. (TDK-1, s.208) Yüksekten uçan alçağa düşer. (RS, s.426)
397.	С глаз доло́й - из се́рдца вон. (БА, с.275)	Gözden ırak (uzak) olan, gönülden de ırak (uzak) olur. (ÖA, 1299)
398.	С кем поведёшься, от того́ и наберёшься. (БА, с.276)	Arkadaşını söyle, (sana) kim olduğunu söyleyeyim (bileyim). (İHS, 2080) Adam ahabından bellidir. (ÖA, 75) Kişi arkadaşından bellidir. (FFT, 10988)
399.	С медведем дружи́сь, а за топо́р держи́сь. (ВД-3, с.175)	Kurt ile görüşürsen, köpeğini yanında tut. (FFT, 11590)
400.	С ми́лым рай и в шалаше́. (БА, с.277)	Gönüller bir olunca samanlık seyran olur. (MY, s.34)
401.	С ми́ру по ни́тке - го́лому рубашка́. (БА, с.277)	Her sakaldan bir tel çekseler, köseye sakal olur. (ÖA, 1450)
402.	С огнём не шути́, вѣтру не верь. (БА, с.277)	Ateş (ateşin) şakası olmaz. (FFT, 1911) Ateşle oynanmaz. (RS, s.57) Ateşle oyun olmaz. (İHS, 5009)
403.	С одно́го вола́ две шку́ры не деру́т. (БА, с.277)	Bir koyundan iki post çıkmaz. (ÖA, 650)
404.	С разгово́ров сыт не бу́дешь. (АЖ, с.196)	Lafla karın doymaz. (FFT, 11930)

405.	С соба́кой ля́жешь - с блоха́ми вста́нешь. (ВД-3, с.173)	İtle yatan bitle kalkar. (ÖA, 1607)
406.	Сам стар, да душа́ мо́лода. (АЖ, с.239)	İnsan kocar, (amma) gönül kocamaz. (FFT, 10145) İnsan kocamakla gönül kocamaz. (FFT, 9194) Er kocar, gönül kocamaz. (ÖA, 1138)
407.	Сапо́г - то скри́пит, да в горшке́ не кипи́т. (ВА, с.279)	Ayrarı yok içmeye, atla gider biçmeğe. (RS, s.66) Ayrarı yok içmeye, gümüş köprü ister geçmeye. (MY, s.182)
408.	Сапо́жки со скри́пом, а ка́ша без ма́сла. (ВА, с.279)	Ayrarı yok içmeye, atla gider biçmeğe. (RS, s.66) Ayrarı yok içmeye, gümüş köprü ister geçmeye. (MY, s.182)
409.	Свекро́вь ко́шку бы́ет, а неве́стке наве́тки да́ет. (ВД-2, с.99)	Sana söylüyorum kızım, sen işit gelinim. (RS, s.357)
410.	Сво́й суха́ри лу́чше чу́жих пиро́гов. (АЖ, с.211)	Elin türlü taamından, bizim tarhanamız yeğdir. (RS, s.162) Elin şikâr taamından tarhanamız yeğdir. (FFT, 6285) Elin güllaç baklavasından, bizim tarhana çorbamız yeğdir. (RS, s.162) Elin helvasından anamın herlesi iyidir. (TDK- 1, s.110)
411.	Сво́й хлеб сла́ще чу́жого калача́. (АЖ, с.211)	Elin türlü taamından, bizim tarhanamız yeğdir. (RS, s.162) Elin şikâr taamından tarhanamız yeğdir. (FFT, 6285) Elin güllaç baklavasından, bizim tarhana çorbamız yeğdir. (RS, s.162) Elin helvasından anamın herlesi iyidir. (TDK- 1, s.110)
412.	Сво́я ко́жа рубáхи доро́же. (ВА, с.281)	Gömlek kaftandan yakın (yakındır). (FFT, 7408) Gömlek cübbeden daha yakındır. (RS, s.191)

413.	Сво́я но́ша не тяжёла. (BA, с.281)	Öküze boynuzu yük olmaz. (ÖA, 2113) Koça boynuzu yük değil. (ÖA, 1841)
414.	Сво́я рубашка́ бли́же к те́лу. (BA, с.281)	Gömlek kaftandan yakın (yakındır). (FFT, 7408) Gömlek cübbeden daha yakındır. (RS, s.191)
415.	Свяжи́сь с дуракóм - сам дура́к бу́дешь. (ВД-3, с.173)	İnsan insanın şeytanıdır. (ÖA, 1552) Adam adamın şeytanı. (ÖA, 72) Kişi refikinden azar. (ÖA, 1834) Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan (tüyünden). (ÖA, 1790) Körle yatan şaşı kalkar. (ÖA, 1894) Topalla gezen, aksamak öğrenir. (ÖA, 2427) Üzüm üzüme baka baka kararır. (ÖA, 2467)
416.	Сего́дняшней рабо́ты на за́втра не покида́й. (ВД-2, с.262)	Bugünkü işini yarına bırakma. (ÖA, 708)
417.	Сего́дняшней рабо́ты на за́втра не отклады́вай! (АЖ, с.195)	Bugünkü işini yarına bırakma. (ÖA, 708)
418.	Семь раз отме́рь - оди́н отре́жь. (BA, с.282)	Bin ölçüp bir biçmeli. (ÖA, 602) İki (dokuz) ölç, bir biç. (ÖA, 1520)
419.	Серди́лась ба́ба на мир (вётер), а мир (вётер) про то́го и не ве́дал. (BA, с.283)	Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (ÖA, 2385) Dağ dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (MY, s.225)
420.	Сёрдце́ сёрдцу́ весть подаёт. (BA, с.283)	Kalp kalbe karşıdır. (ÖA, 1654) Yürekten yüreğe yol vardır. (RS, s.426) Kalpten (gönülден) kalbe (gönüle) yol vardır. (RS, s.259)
421.	Сёрдцу́ не прика́жешь. (BA, с.283)	Gönül ferman dinlemez. (ÖA, 1280)
422.	Сказа́нного не воро́тишь, поте́рянного не найдёшь. (BA, с.284)	Ağızdan çıkan söz geri dönmez. (RS, s.22)
423.	Сказа́нное сло́во - серебра́ное, а несказа́нное - золоти́ое. (BA, с.284)	Söz gümüşse sükût altındır. (ÖA, 2300)

424.	Сказáнное слóво - пущénная стрелá. (BA, с.284)	Ağızdan çıkan söz geri dönmez. (RS, s.22)
425.	Скóлько верёвку ни вить, а концú быть. (BA, с.284)	Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde ele geçersin çekirge. (ÖA, 658)
426.	Скóлько верёвочке ни вйт́ся, а конéц б́дет. (BA, с.284)	Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, üçüncüde ele geçersin çekirge. (ÖA, 658)
427.	Скóлько вор ни ворúет, а тюрьмý не минúет. (BA, с.284)	Tilkinin dönüp (gezip, dolaşp) geleceği yer, kürkçü dükkânıdır. (ÖA, 2419)
428.	Скóлько вóру ни воровáть, а расплáты (петл́и) не миновáть. (BA, с.284)	Tilkinin dönüp (gezip, dolaşp) geleceği yer, kürkçü dükkânıdır. (ÖA, 2419)
429.	Скóро блох лóвят. (ВД-2, с.346)	Acele ile pire tut. (MY, s.74)
430.	Скóро дела́ют, так слéпо в́ходит. (ВД-2, с.346)	Alatlayan kancık, gözsüz (kuyruksuz) enik doğurur. (İHS, 184)
431.	Скóрого дéла не хвáлят. Нáскоре слепýх рожáют. (ВД-2, с.343)	Alatlayan kancık, gözsüz (kuyruksuz) enik doğurur. (İHS, 184)
432.	Слов мнóго, а делá мáло. (BA, с.287)	Söz ne kadar ucuz ise, iş o kadar pahalıdır. (RS, s.371)
433.	Слóво не воробéй: в́летит - не поймáешь. (BA, с.287)	Ağızdan çıkan söz geri dönmez. (RS, s.22)
434.	Слóво не стрелá, а пúще стрелý. (ВД-2, с.133)	Dilin dikenini vardır. (RS, s.138)
435.	Слóво - серебрó, молчáние - зóлото. (BA, с.287)	Söz gümüşse sükut altındır. (ÖA, 2300)
436.	Слушáй бóльше, а говор́и мéньше. (BA, с.287)	Çok dinleyip az söylemek gerek. (MY, s.188)

437.	Смерть всех сравня́ет. На всех одна́ смерть.(ВД-1, с.414)	Ecelin çengelinde zengin de bir fakir de. (EKE, 82:14)
438.	Смерть найдёт причину́. (БА, с.288)	Sebepsiz ölüm olmaz. (ÖA, 2234) Bahanesiz ölüm olmaz. (ÖA, 489)
439.	Смех до плача́ доводит. (БА, с.227)	Gülenler bir gün ağlar. (EKE, 113:5) Gülmeyle ağlama, bir çıkıv içinde. (FFT, 7715)
440.	Снег глубо́к - год хоро́ш. (АЖ, с.229)	Kar yılı var yılıdır (yılı). (ÖA, 1700)
441.	Снег глубо́к - хлеб хоро́ш. (АЖ, с.229)	Kar yılı var yılıdır (yılı). (ÖA, 1700)
442.	Снежо́к подпа́л и следо́к застла́л. (АЖ, с.222)	Karlar (kar) yağdı izler kapandı (örtüldü). Kar yağınca iz örtülür. (FFT, 9957)
443.	Сном доро́ги не перее́дешь. (АЖ, с.233)	Uyumakla menzil (yol) alınmaz. (FFT, 15803)
444.	Соба́ка ла́ет, а ба́ры е́дут (а конь и́дёт). (БА, с.289)	İt ürür, kervan yürür. (ÖA, 1610)
445.	Соба́ка ла́ет - ве́тер но́сит. (БА, с.289)	İt ürür, kervan yürür. (ÖA, 1610)
446.	Соба́ка по́мнит, кто её ко́рмит. (БА, с.289)	Köpek ekmek veren eli tanır. (ÖA, 1878) Köpek sahibini ısırmaz(tanır). (ÖA, 1880)
447.	Соба́ка соба́ку зна́ет (не ест). (ВД-3, с.172)	İt iti ısırmaz. (TDK-1, s.146) Köpek köpeği yemez. (RS, s.298) Köpek köpeği dişlemez. (RS, s.298)
448.	Соба́ку мани́, а па́лку держи́. (БА, с.290)	İti an, (değneği yanına koy) taşı eline al. (ÖA, 1591)

449.	Сóлнца не закрóешь, а прáвду не скрóешь. (ВА, с.291)	Güneş balçıkla sıvanmaz. (ÖA, 1320)
450.	Соловьѣ бáснями не кóрмят. (ВА, с.291)	Aç ayı oynamaz. (ÖA, 32)
451.	Сон смёрти брат. Усну́л - помёр. Спит человек - не живóй. (ВИД-2, с.24)	Uyku, ölümün (küçük) kardeşidir. (ÖA, 2452)
452.	Спрáшивай не стáрого, а бывáлого. (АЖ, с.238)	Çok yaşayan (çok) bilmez, çok gezen (çok) bilir. (FFT, 4472)
453.	Стар годáми, да мóлод у́мом. (АЖ, с.239)	İnsan kocar, (amma) gönül kocamaz. (FFT, 10145) İnsan kocamakla gönül kocamaz. (FFT, 9194) Er kocar, gönül kocamaz. (ÖA, 1138)
454.	Стар дуб, да кóрень свеж. (АЖ, с.239)	İnsan kocar, (amma) gönül kocamaz. (FFT, 10145) İnsan kocamakla gönül kocamaz. (FFT, 9194) Er kocar, gönül kocamaz. (ÖA, 1138)
455.	Стáрая лѣса двáжды поймáть себя не даёт. (АЖ, с.108)	Yaşlı tilki kurnaz olur. (İHS, 5002)
456.	Стáрого воробѣя на мякѣне не проведёшь. (ВА, с.293)	Kocamış tilki faka düşmez (faktan korkmaz; basmaz). (RS, s.292) Eski kurt yolunu şaşırmaz (şaşmaz). (RS, s.170)
457.	Стáрость не рáдость, а и смерть не коры́сть. (ВА, с.294)	İhtiyarlık maskaralıktır. (FFT, 8933)
458.	Стáрость - не рáдость, замéнушки нет. (АЖ, с.239)	İhtiyarlık maskaralıktır. (FFT, 8933)

459.	Стáрость придёт, весéлье на ум не пойдёт. (АЖ., с.239)	İhtiyarlık insanı her şeyden geçirir. (FFT, 8932)
460.	Старуха три гóда на мир сердíлась, а мир тогó и не знал. (ВД-1, с.176)	Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (ÖA, 2385) Dağ dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (MY, s.225)
461.	Стáрый друг лúчше нóвых двух. (БА, с.294)	Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez. (ÖA, 1144)
462.	Сухáя лóжка рот дерёт, а помáжешь - и хорошó бúдет. (БА, с.295)	Kuru kaşık ağza hoş gelmez. (RS, s.308)
463.	Сыт конь - добр конь. (АЖ, с.244)	Aç (arık) at yol almaz, aç (arık) it av almaz. (ÖA, 31)
464.	Сын мой, а ум у него́ свой. (АЖ, с.244)	Evlâdı ben doğurdum, ama gönlünü ben doğurmadım. (ÖA, 1200) Oğlumu ben doğurdum, ama gönlünü ben doğurmadım. (ÖA, 2070)
465.	Сы́тый голо́дного не разумеёт, бéдный богáтому не вéрит. (БА, с.297)	Açın halini tok bilmez, (hastanın halini sağ bilmez). (FFT, 169)

T

466.	Твой дом - тво́я и во́ля. (БА, с.298)	Herkes evinde ağadır. (ÖA, 1425) Herkes evinin beyidir (ağasıdır; sultanıdır). (RS, s.220)
467.	Терпéнье и труд всё перетру́т. (БА, с.299)	Sabreden derviş, muradına ermiş. (ÖA, 2192)
468.	Тíха вода́, да óмуты глубóки. (БА, с.300)	Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork (sakın). (ÖA, 2323) Adamın yere bakanından, suyun sessiz (yavaş) akanından kork. (ÖA, 85)

469.	Тихіе вóды глубóки. (ВА, с.300)	Derin su yavaş akar. (ÖA,906)
470.	Тíхий воз бúдет на горе. Ша́гом обóзы идúт. (ВИД-2, с.61)	Deve ağır gider, (ama) yol alır. (RS, s.133)
471.	Тíше е́дешь - да́ле бúдешь. (ВД-2, с.344)	Ağır git ki yol alsın. (ÖA, 115) Yavaş giden çabuk varır. (EKE, 240: 51) Yavaş giden yorulmaz. (RS, s.412) Deve ağır gider, (ama) yol alır. (FFT, 5029) Acele ile yürüyen yolda kalır. (EKE, 1: 31) Acele ile menzil alınmaz. (ÖA, 11) Hızlı giden yolda kalır. (MY, s.1)
472.	Товáр гнил, а купéц слеп. (ВА, с.301)	Bitli (kurtlu, çürük) baklanın kör alıcısı olur. (ÖA, 667)
473.	Тóлько бы помолодéть, а уж знал бы как состарíться. (АЖ, с.125)	Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir. (ÖA, 1255)
474.	Тóлько мёртвый не ошибáется. (АЖ, с.161)	Hatasız insan (dağ) olmaz. (FFT, 8132) Hatasız kul olmaz. (ÖA, 1376) Kul kusursuz (hatasız) olmaz. (ÖA, 1917)
475.	Тот не ошибáется, кто ничегó не дела́ет. (АЖ, с.161)	Hatasız insan (dağ) olmaz. (FFT, 8132) Hatasız kul olmaz. (ÖA, 1376) Kul kusursuz olmaz. (ÖA, 1376)

У

476.	У богáтого вся́кий вóлос в ма́сле, а у бéдного и в кáшу нет. (ВД-1, с.124)	Zengin horozu bile yumurtlar. (ÖA, 2648) Zengin tavuğu çift yumurtlar. (RS, s.431) Zengin tavuğu iki sarılı yumurtlar. (RS, s.431)
477.	У водý и без водý. (АЖ, с.35)	Deniz kenarında susuz kaldım. (MNÖ, 2479)
478.	У когó дéтки, у тогó и забóты (и бéдки). (ВД-2, с.90)	Çocuğun (evlâdın) var mı, derdin var. (MY, s.75) Derdi mi var, evlâdın mı var. (RS, 131)

479.	У корóвы во рту мóлоко. (ВД-3, с.218)	İnek ağzından sağılır. (ÖA, 1532)
480.	У медвѣ́дя де́вять пѣсен, и все про ме́д. (АЖ, с.103)	Ayının dokuz türküsü var ahlat üstüne. (TDK-1, s.54)
481.	У се́ми няне́к дитя́ без гла́зу. (ВА, с.309)	İki ebe çocuğu topal eder. (TDK-2, s.57)
482.	У стен е́сть у́ши. (ВА, с.309)	Yerin kulağı var. (ÖA, 2573)
483.	У стра́ха глаза́ велики́. (ВА, с.240)	Bağı korku bekler. (RS, s.71)
484.	Ум не в бороде́, а в го́лове. (ВД-2, с.164)	Akıl yaşta değil, baştadır. (ÖA, 182)
485.	Ум-хорошо́, а два лу́чше того́. (ВД-2, с.166)	Akıl akıldan üstündür. (ÖA, 164)
486.	У́мный и согреши́т и попра́вит. (ВД-2, с.158)	Akıllı iki kere aldanmaz. (FFT, 743)
487.	Умре́м, ниче́го с собо́ю не возме́м. (ВД-1, с.414)	Kefenin cebi yok (yoktur). (ÖA, 1763) Dünya malı dünyada kalır. (İHS, 849)
488.	Услу́жил медве́жьёу услу́гу. (АЖ, с.264)	Kaş yaparken göz çıkarır (kaş yapayım derken göz çıkarma). (RS, s.269)
489.	Утопа́ющий (и) за соло́минку хвата́ется. (ВА, с.314)	Denize düşen yılanı (yosuna) sarılır. (ÖA, 897) Denize düşen köpüğe sarılır. (RS, s.130)
490.	У́тро ве́чера мудре́нее. (ВД-1, с.158)	Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir. (ÖA, 195)
491.	У́тро му́дро. (ВА, с.314)	Sabah ola, hayır ola (gele). (ÖA, 2186)

X

492.	Хорóший товáр сам себя хвáлит. (BA, с.319)	Mal kendini gösterir. (RS, s.316)
493.	Хорóшó чужими рука́ми жар грести́ (загребáть). (ВИД-2, с.141)	El eliyle yılan tutulur. (ÖA, 1084)
494.	Худáя травá из пóля вон. (ВД-1, с.175)	Meyvesiz ağaç kesilir. (FFT, 12384)
495.	Худýе вéсти не лежáт на мéсте. (АЖ, с.31)	Kötü haber tez duyulur. (ÖA, 1901)

Ц

496.	Цыплýт по óсени счита́ют. (ВД-2, с.446)	Pilici güzün sayarlar. (RS, s.349) Gurkun cücüğü güzün sayılır. (ÖA, 1309)
------	--	---

Ч

497.	Чей хлеб ем, тогó и пéсенку пою́. (ВД-3, с.13)	Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır. (FFT, 10931)
498.	Чемý бывáть, томý не миновáть. (BA, с.326)	İş olacağına varır. (ÖA, 1582)
499.	Что в лоб, что пó лбу. (BA, с.327)	Ha Ali hoca, ha hoca Ali. (RS, s.201) Ha hoca Ali, ha Ali hoca. (MNÖ, 3965)
500.	Что в рот, то спасíбо. (BA, с.327)	Kısmet boğazdan geçendir. (RS, s.283)

501.	Что наяву́ де́ется, то и во сне гре́зится. (ВД-2, с.25)	Gündüz işin ne ise gece düşün o olur. (TDK-2, s.52)
502.	Что посе́ешь, то и пожнёшь. (ВА, с.329)	Ne ekersen onu biçersin. (ÖA, 2043)
503.	Что у кого́ бо́лит, тот о том и говори́т. (ВД-1, с.163)	Dervişin fikri ne ise zikri de odur. (ÖA, 921)
504.	Чужим́ у́мом не до́лго жить (до поро́га жить). (ВД-2, с.167)	Sokma akıl yedi adım gider. (EKE, 209:54) Öğretme akıl, ev geçinceye kadar. (RS, s.339) Koymaca akıl kuşluğa kadar. (RS, s.309) Koyma akıl, akıl olmaz (cepten düşer); (Sokma akıl, sekiz adım gider.) (ÖA, 1862)

Ш

505.	Шила́ в мешке́ не утаи́шь. (АЖ, с.265)	Mızrak çuvala sığmaz. (AK, 233) Al gömlek gizlenemez. (ÖA, 220)
------	--	--

Я

506.	Я бы его́ в ло́жке утопи́л. (ВА, с.335)	Bir kaşık suda boğmak ister. (MNÖ, 1607)
507.	Я́блоко от я́блони недалекó па́дает. (ВА, с.335)	Armut, ağacından uzak (ırak) düşmez. (FFT, 1506) Armut dalının dibine düşer. (ÖA, 335)
508.	Язы́к без косте́й. (АЖ, с.295)	Dilin kemiği yok. (ÖA, 961)
509.	Язы́к до Кие́ва доведёт. (АЖ, с.295)	Sora sora Bağdat (Kâbe) bulunur. (ÖA, 2291)

510.	Язы́к мой - враг мой. (BA, с.336)	Bülbülün çektiği dili belası (-dır). (ÖA, 725)
511.	Язы́к по́йт и ко́рмит, и спи́ну порёт. (ВД-2, с.121)	Dil var bal getirir, dil var belâ. (MNÖ, 2624)
512.	Язы́к хле́бом ко́рмит и де́ло по́ртит. (ВД-2, с.121)	Dil var bal getirir, dil var belâ. (MNÖ, 2624)

